

PS II
170
ANUL II.

Nr. 5—7

MAI—IULIE 1945

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1945

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ

Academia teologică, Caransebeș

A P A R E L U N A R

Administrator:

Prot. TEODOR ROȘCA

Casleria Diecezană, Caransebeș

Înscrișă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.

CUPRINSUL :

REDACȚIA :

Dr. LECA MORARIU, prof. : *Irachie Porumbescu, priitor norodului*

Prot. Dr. D. I. BELU : *Ideea creștină a milosteniei*

Dr. D. ONCIULESCU, prof. : *Comunitatea pedagogică după Clement Alexandrinul*

P. JUMANCA, insp. gen. : *Vechile organizații profesionale învățătoresți*

Dr. CORNEL CORNEANU : *Episcopul Ioan Popasu*

Pr. Tr. CONSTANTIN : *PROBLEME ACTUALE : Valea sau Vrani ?*

Pr. O. GHERASIM, *ATITUDINI ORTODOXE : Adevăruri istorice, Ancorare*
Pr. PETRE PETRILA : *în veac sau sbor spre transcendență ? Unirea Bisericilor,*
Prozelitism interconfesional ?

Dr. P. REZUȘ, prof., *PORTRETE ORTODOXE : Arhiepiscopul Damaschinos*
VIRGIL TURCAN, prof. : *regentul Greciei, Episcopul Nicolae Popea*

Arh. Dr. L. BUSUIOC, prof. : *LECTURI MORALE : Claudia Procula, de A. Fr. v. Krane*

Dr. P. REZUȘ, prof., *RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE : Lecții introductive*
Dr. M. CHIALDA, prof., *în Filosofie, Spiritismul, Cazul Hippolyt-Callist, Biblio-*
Diacon N. CORNEANU : *teca „Biserica Bănățească”, La valeur humaine du saint*

Dr. P. REZUȘ, prof. : *NOTE : Pastoralele arhierelor noastre, Procesul Mântuitorului*

P. R. : *CRONICĂ : Biserica rusă și streinătatea, P. S. S. Nicolae*
Colan, episcopul Clujului, Reorganizarea dela Culte,
Charta mondială, Mesajul Papei

BIBLIOGRAFIE TEOLOGICĂ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

Constructivism ortodox

În sbuciumata istorie a neamului nostru românesc n'a existat nicio forță constructivă care să sufere asemănare cu ortodoxia noastră străbună.

Ortodoxia este mamă bună a neamului și a Țării românești.

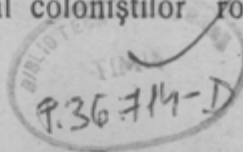
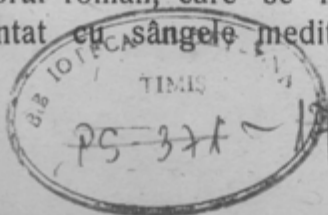
O dovedesc aceasta miile de biserici, mănăstiri și schituri împrăștiate pe întreg cuprinsul acestei țări, sub boltele cărora s'au înălțat rugăciuni și imnuri de laudă și 'n clipele de restriște ale acestui neam, ca și în clipele lui de înălțătoare bucurie; o dovedesc aceasta miile de martiri ai credinței care au făcut zid nebiruit din piepturile lor împotriva flamurilor profetului Mohammed; o dovedesc miile de preoți, călugări și ierarhi ai acestui neam care au trăit și au murit pentru Hristos; o dovedesc, în sfârșit, fiii buni ai acestui neam care s'au închinat din pruncia lor icoanelor ortodoxe și și-au dat ultima suflare numai după ce au fost împărtășiți cu cele sfinte...

Poporul român a fost, este și va fi un popor de țărani ortodocși, care din cinstirea bisericii și-a făcut un crez, iar din îndeplinirea învățăturilor și respectarea tradițiilor străbune și-a făcut o dogmă.

Ortodoxia n'a fost mamă vitregă pentru acest popor.

Ea a stat la leagănul copilăriei sbuciumate a poporului român.

Poporul român, care se naște din trupul iliro-geto-traco-dac, frământat cu sângele mediteranean al coloniștilor romani,

rămâne în curând singur și orfan de binefacerile culturale și economice ale Romei.

Atunci, pe meleagurile noastre, nu exista niciun trimis al Romei eterne, nicio instituție ecclesiastică rom. catolică, care să ne scape din ghiarele pierzării și ale desnădejdiei...

Atunci, în acele crunte vremuri de năvăliri barbare, de totale dispariții de popoare și de cumplite exterminări, ortodoxia greco-slavă din jur ne-a strâns la sânul său iubitor de mamă, ne-a încălzit și ne-a crescut.

Nicio Romă nu ne vine atunci în ajutor...

Abea mult mai târziu, când în țările noastre s'au înfiripat organizațiuni statale puternice, la umbra învățaturii ortodoxe, începe să pătrundă și la noi prozelitismul rom. catolic și binefacerile trâmbițate ale Apusului poli-confesional.

Neamul nostru, până în acea târzie vreme a veacului a XVIII-lea însă, a fost ortodox, a trăit ortodox, a murit ortodox...

Nimeni n'a simțit nevoia unei primeniri spirituale rom. catolice, după cum n'o simte nici acum, deoarece vitalitatea ortodoxiei a fost și este în tot acest timp de-o vigoare excepțională.

Bizanțul cade sub Turcul seldgiuc, dar ortodoxia nu moare, ea se înalță mai strălucitoare în bisericile autocefale din jur: în Rusia, în Grecia, în Bulgaria, în Serbia, în România...

La noi Românii, simbioza neamului și a țării a fost atât de organică cu ortodoxia, încât neamul român este neam ortodox, țara românească este țară ortodoxă, iar istoria amândurora este istorie ortodoxă.

Cercetătorul pios al trecutului nostru legendar nu poate ignora împletirea intimă a ortodoxiei cu realitățile naționale ale poporului nostru, căci la fiecare pas, la fiecare foaie îngălbenită de cronică, la fiecare răscruce de drum întâlnește figura vreunui mitropolit ortodox, zidurile și meterezele unei mănăstiri ortodoxe...

Ortodoxia ne-a încheiat pe noi Românii, ca neam și ca țară; ea ne-a făurit o istorie și ne-a dăruit un destin.

Smulge din inima istoriei românești nota ortodoxă și ea nu mai are nicio semnificație!

Palid va fi marele Ștefan cel Mare și trist va fi falnicul Mihai Viteazul...

Sărac de nimbul mucenicii Constantin Brâncoveanu și nimicită întreaga cultură mănăstirească a vechilor epoci de străbună glorie...

Ortodoxia însă, ne-a creat și sufletul nostru, acel suflet cu acea conștiință românească, care-l fac pe poporul nostru un popor blând, bun, ospitalier, credincios...

Un popor cult și civilizată la umbra altarelor și crucilor ortodoxe, un popor integru din punct de vedere moral, un popor viteaz și nobil acesta este poporul român, fiu adevărat al ortodoxiei răsăritene străbune.

În fața viitorului pășim, de aceea, încrezători în destinul nostru.

Ortodoxia mereu vie, mereu constructivă, ne asistă cu dragostea ei nemuritoare, ne îmbrățișează la pieptul ei de mamă iubitoare și ne conduce pașii spre zărilor eterne ale desăvârșirii și încoronării noastre, ca neam și ca țară.

REDACȚIA

Iraclie Porumbescu, priitor norodului

Motto: „Am auzit... că priești norodului ist
năcăjit și urgisit din calea-afară“
Ir. Porumbescu, *Ai carte, ai parte*.

I.

Priința lui Iraclie Porumbescu pentru săteanul nostru se traducea, la 1889, în Cursul de industrie casnică (de coșărcărit, de împletit în paie) și de albinărit ținut la Frătăușul-Nou cu atâta izbândă (vezi articolele noastre *Brașoveni, colaboratori ai lui Iraclie Porumbescu* 1944).

Izbânda fu atât de antrenantă, încât, chiar de pe atunci, entuziastul inițiator al acestei noi școale țărănești se gândia să-și continue cursurile de vară și în anul următor. Fapt care-l înțelegem și din cuvântul rost¹ de instructorul brașovean Candid Mușlea la încheierea cursurilor Frătăușene, când dânsul își isprăvia voroava zicând: „Toate acestea mi-ar servi de-o scumpă suveniră pentru întreagă viața mea și vă salut cu un călduros rămas-bun și, cu ajutorul lui Dumnezeu, la revedere la anul“ — precum și din cutare mărturie a lui Iraclie Porumbescu, în scrisoarea² către C. Morariu (din 5 Aug. 1889), unde cetim: „Dar și despărțenia de elevii și elevele cursului mi-a fost încă... întru acel chip. Un băiat, Ionică..., o copilă, Dochifa... și cu una Larionescu... își făcură la rămas-bun de cap. Plângeau, mulțumindu-ne, mie și copilei și mă rugară: — Adă-ne și la anul...“

Dar cât de cu dinadinsul se gândia Iraclie Porumbescu să-și continue această operă de redresare economică și „la anul“, se vedește și cu **inedita** scrisoare a lui Iraclie Porumbescu (din 21 Nov. 1889), ce-o dăm acum în vileag. Scrisoarea e adresată unui: „Iubite Domnule Dumitraș“.

Cine putea fi acest *Dumitraș*? Pe Dimitrie Onciul, vajnicul Dimitrie Onciul (1856—1923), fost coleg de studii universitare al lui Ciprian Porumbescu și primul președinte al glorioasei societăți studențești „Junimea“ (al cărei membru a fost și Ciprian), pe D. Onciul (ajuns profesor la Universitatea București în 1895) — Ir. Porumbescu, în scrisorile către copiii săi Mărioara și Liviu Rațiu, îl numește de repetate ori „Dumitraș Onciul“.

Dar și pe ginerele său Liviu D. Rațiu, îl socotește, din când în când: *Dumitru*. Astfel, în ciorna unei cereri, adresate la 30 Aug. 1890 Ministrului Sturdza, pentruca, „la proximal avansament“, impiegatul „inferior“ C. F. R. Liviu Rațiu să înainteze, „la clasa proximală superioară“, Iraclie și-l numește pe ginere-său: „Dumitru Liviu Rațiu“.

1 Vezi „Revista politică“ (Suceava), An. IV 1889 Nr. 17 din 1 Sept.

2 Publicată în aceeași serie de articole *Brașoveni, colaboratori ai lui Iraclie Porumbescu*.

3 Vezi articolul nostru *Epaminonda Bucevschi în carnetele lui Ciprian Porumbescu*, rev. „Voința Școalei“, Cernăuți An. XX Nr. 10, Nota 15.

De Sf. Dumitru din 1890? (scrisoarea, ca de-atâtea ori, scrisorile lui Iracție Porumbescu către copiii săi, nu e datată), Iracție și-l invocă pe solenizant cu: „Iubite Dumitrachi“, — scriindu-i (destul de original): „Te felicitiez de ziua D-tale de astăzi... Mi-ai devenit ginere¹; astăzi îți doresc să-ți deie Dumnezeu indulgență cu — mine și către mine“.

Iar într-o scrisoare din 26 Oct., stil vechi: 1891, care începe cu „Iubite Liviu“, tată (socru) își amintește, în această zi de Sf. Dumitru: „Ajuns la biserică, la cântarea troparului sfântului Mare Mucenic Dimitrie, îmi adusei aminte că D-ta numele lui îl porți...“

* *

Oricine ar fi deci *Dumitrașul* din 1889 — important rămâne faptul că Iracție Porumbescu se purta foarte hotărât cu gândul de-a inaugura, în continuarea cursurilor de industrie casnică din 1889, și-un curs de *țesut* cu o instructoare dela București.

Și iată-l acum însuși documentul neostoitorului Iracție Porumbescu!

Al Lupu

II.

Iubite Domnule Dumitraș,

Ca să-ți scriu și eu ceva, căci încă nu ți-am scris nimic, îți scriu și încep cu „salutare!“ și dorința să te găsească scrisoarea mea bine și în deplină sănătate.

Noi ne aflăm, mila Domnului, așa cum dorim ca să te afli d-ta

După aceea te rog ca, fiind d-ta la București, să ostenești, cum te-am rugat gural², până la Institutul „Furnica“ și să poțestești pre cel mai mare preste acel institut să-mi scrie, de nu-mi va fi scris până atunci, căci l-am rugat deja ieri prin o epistolă, de n'ar fi cu puțință să aflu pe-acolo o femeie de-treabă, care știe țesere „modernă“ și să vie pela toamna viitoare încoace ca instructoare de țesere, se înțelege că pentru un onorariu amăsurat.³

Aceasta, cum așijdere ți-am spus, mi-ar trebui să știu curând, ca de s'a afla o atare femeie, să mă înțeleg cu ea și apoi să fac un apel către Doamnele noastre române⁴ bucovinene, să mă sprijinească în scopul întreprinderii mele, de-a înființa un curs de țesere rațională și mai lesnicioasă, decum pot bieteles noastre femei până acum.

Ajuns-ai bine acasă? Acasă aflat-ai bine? Sper că și una și alta, da.

Încă odată salutare și dela mine și dela Mărioara și-ți sum⁵ din toată inima binevoitoriu și doritoriu

9/21 XI (18)89.

Iracție (Porumbescu)

Prof. univ. Dr. Leca Morariu

1 Căsătoria Mărioarei Porumbescu cu Liviu Rațiu („fiul fie-iertatului protopresbiter ort. or. din Arad, Ioan Rațiu“ — cităm după chiar anunțul cununiei) având loc în 7/19 Ian. 1890.

2 = oral.

3 Cf germanul: angemessen.

4 Societatea „Doamnele Române“.

5 Pumnulism; = sunt.

Ideea creștină a milosteniei

Ajutorarea celor săraci nu e o virtute specific creștină. Atât ca idee cât și ca faptă, ea trece, și spațial și temporal, dincolo de granițele creștinismului. Încât, dacă ar fi să-i fixăm, în timp, începutul, am putea spune că ea datează de când a apărut întâia ființă sărmană pe lume; iar în ce privește extinderea în spațiu a practicării ei, am fi cât se poate de vecini cu adevărul, afirmând că o asemenea virtute a fost și este înfăptuită oriunde sensibilitatea unei inimi miloase a descoperit și descoperă vreun frate om, batjocorit și umilit de mizerie.

Astfel, printre firele din cari s'a împletit viața evreilor celor de demult, găsim, destul de îngroșat, și pe acela al milosteniei. Nu erau ei streini nici de asprime, de ură, mânie, dispreț, răzbunare, dar simțământul de milă și fapta de îndurare își găseau la dânsii aleasă prețuire. Iar pentru prevenirea alunecărilor dela o asemenea îndatorire, cărțile lor cele sfinte aveau grijă să le pună mereu înaintea ochilor, scrise cu litere de foc, porunci ca acestea: „... Nu va lipsi sărac din pământul tău; de aceea îți și poruncesc eu: deschide mâna ta fratelui tău, săracului tău, și lipsitului tău din pământul tău” (Deuter. XV 11). Cu veacuri mai târziu, Isaia proorocul grăește și el, în numele Domnului, așa: „Împarte pâinea ta cu cel flămând, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l...” (LVIII 7). Și pentru a înmuia inima celor ce-ar mai sta în cumpănă dacă să fie milostivi sau nu, Scriptura adaugă: „Ferice de cel ce poartă grijă de cel sărac, că la vreme de necaz îl va izbăvi Domnul” (Ps. XL 1). Și: „Cel ce nu bagă în seamă pe prietenul său, săvârșește un păcat; iar cel ce se îndură de sărmani e fericit” (Prov. XIV, 21).

Așisderea și la alte antice neamuri a fost cunoscută și practică milostenia. Careva dintre vechii bărbați de seamă ai grecilor — Pausaniās mi se pare — a socotit potrivit ca, printre altele, să lase viitorimii și știrea precum că, în agoraia Atenei, puteai întâlni, în lungul șir al altarelor sfinte, și pe cel închinat lui Eleos, adică zeului milei. Iar Phocion, un alt grec vestit, a rostit și el cu însuflețită convingere, că în sânul neamului omenesc, nu se află ceva mai sfânt decât mila.

Intorcându-ne acum privirile către străvechile popoare ale Chinei și Indiei, vom afla că și acestea săltaseră mila la treapta unei virtuți întrutotul vrednică de cinstire și urmare. Cei din neamul lui Confuciu știau prețui dreptatea, politețea, înțelepciunea și sinceritatea, dar mai presus de toate, ei se închinau în fața milei. Precum chinezii, așa și indienii. Mila era și le aceștia virtute de temelie. Dau mărturie în acest sens plăcile funerare fixate întră cuviincioasa cinstire a suveranilor defuncți: în fruntea listei virtuților, săpată în marmora acestor plăci, e înscrisă mila; mila nu numai

față de om, dar și față de celelalte viețuitoare. În același sens dau adevăr și legile lui Manu. Citim într'însele că două dintre cele patru caste și anume kșatryas și vaisyas aveau, printre altele, și însărcinarea de „a practica binefacerea“, „a îngriji de dobitoace“, „a face milostenie“.

În ce-i privește pe romani, e adevărat că, printre altarele Romei, am căuta, zadarnic pe cel închinat milei. E adevărat deasemeni, că un Virgiliu nu privea cu ochi buni îndurarea față de cei sărmani, un Horațiu își batea joc de „sărăcia murdară“, un Quintilian pune, fără jenă, întrebarea dacă cineva s'ar putea înjosi până într'atâta încât să nu se simtă cuprins de scârbă în prezența săracilor. Cu toate acestea am fi alături de adevăr dacă am afirma că romanii erau oameni căinoși și incapabili să participe la suferințele celor loviți de vreo nenorocire. În realitate, existau și în sânul acestui popor și mai ales în sânul populației rurale, destule suflete cari vibrau intens în prezența mizeriei și cari săvârșeau spontan fapta milosteniei.

Prezentă la popoarele precreștine, virtutea milosteniei e prezentă și la popoarele necreștine actuale. Cine-ar putea spune bunăoară că neamul turcilor e străin de deprinderea milosteniei? Scriau, nu de mult, gazetele despre daruri multe și bogate trimise de aceștia seminției grecilor aflată sub apăsarea unor istovitoare lipsuri și suferințe. Erau darurile unui popor în al cărui suflet își găsiseră ecou puternic strigătele după ajutor ale neamului vecin, peste ființa căruia zeul Marte își rostogolise pustiitor sculele lui preferite.

Se poate spune, așa dar, că milostenia este prezentă, într'un chip sau altul, oriunde există sentimentul milei și oriunde mizeria omenească își face simțită prezența.

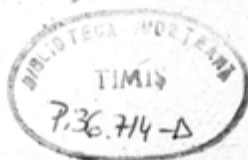
În acest caz prin ce se deosibește milostenia creștină de cea necreștină? După ce criteriul pot aprecia că fapta aceasta de binefacere este creștinească, cealaltă însă nu?

Mal întâi, în creștinism ajutorarea celui sărac își pierde caracterul de virtute cu o ființare în general teoretică, îmbrăcând demnitatea unei virtuți practice elementare. Adică a unei virtuți prin care orice credincios își mărturisește, în mod obișnuit, calitatea sa de următor al lui Cristos. A unei virtuți sub semnul căreia se desfășoară viața de toate zilele a creștinului.

În al doilea rând, virtutea creștină a milosteniei nu face nicio discriminare între cei asupra cărora își împarte binele care-i e propriu. Rudă sau strein, conațional sau de alt neam, de aceeași credință sau de alta, sărmanul care încrucișează calea creștinului sau intră în sfera de priză a sensibilității acestuia, e ajutat cu aceeași trăgere de inimă și bunățate. Izvorând din iubirea aproapelui, milostenia își extinde puterea de manifestare până acolo până unde porunca iubirii și-o extinde pe a sa.

Dar ceea ce reliefează în chipul cel mai lămurit individualitatea milosteniei creștine comparativ cu cea necreștină, este: a) trăsătura ei de jertfă; b) trăsătura de jertfă personală, împlinită până la reintegrarea subiectului primitor în sânul vieții normale.

A ajuta creștinește pe semenul nevoiaș nu înseamnă a-i strecura câte ceva în mână și anume numai după ce te-ai încredințat că bunul pe care vrei să-l dăruiești nu-ți e neapărat trebuitor ție însuși. Dacă porunca milosteniei ar avea putere obligatorie numai pentru cei ce se recunosc

proprietari ai unor bunuri prisositoare, ar fi vai și amar de soarta nevoiașilor. Ar trebui să umble mult de tot până ce să dea de un om milostiv, cunoscut fiind nouă tuturor, cât de greu îi vine celui ce-a prins gustul averii să facă o distincție între ce-i e trebuitor lui, și ce-i e de prisos.

Porunca milosteniei obligă pe orice om. Pe orice credincios. Ea împintenează pe orice următor al lui Cristos de a fi oricând gata să sară în ajutor. De a avea oricând ceva la 'ndemână, cu care să poată veni în ajutorul altuia.

Universalitatea obligativității acestei porunci, contribuie în mare măsură la smulgerea din rădăcină a înclinării spre lene și parazitism. Ca să împlinești porunca milosteniei trebuie să ai ce da. Și ca să ai ce da, trebuie să muncești. Să muncești nu în salturi, ci stăruitor, cu tragere de inimă, ordonat. Iar când misterioasa soartă sau vitregia împrejurărilor pun pe unii sau alții în situația de a avea nevoie de ajutorul cuiva, atunci datoria milosteniei apasă pe umerii tuturor semenilor capabili de muncă. În asemenea împrejurări, e dator s'ajute și cel ce are mult, și cel ce are mult, și cel ce are puțin. E obligat s'ajute chiar și cel ce are numai strictul necesar.

Ce inuman pare, la o întâie privire, un asemenea obligământ. Să dai când ai destul, sau ai de prisos, e un lucru nu atât de greu de înțeles. Dar să dai chiar și din ceeace ți-e trebuitor pentru întreținerea vieții tale, aceasta pare o faptă alături de bunul simț.

Și totuși, o asemenea faptă de milostenie își are tâlcul ei adânc. Milostenia săvârșită cu bunuri ce-ți prisosesc nu prea izbutește să te desprindă interior de avutul și interesele tale egoiste. Prin faptul că înainte de a trece la săvârșirea milosteniei, ții să-ți pui deoparte strictul necesar, urmând ca numai din ce-a rămas să dai și altora ceva, mărturisești indirect cât de mult te frământă grija de tine însuși și cât de mult te turbură teama secretă ca nu cumva pierzându-ți suportul bunurilor materiale să te vezi expus primejdiei de a te ruina în neființă. De o asemenea istovitoare îngrijorare nu te poate lecu decât fapta de sacrificiu, dăruirea bucuroasă chiar și din ceeace constituie strictul necesar vieții tale de toate zilele. A dăruii din ceeace îți e trebuitor ție, însemnează a repurta izbândă deplină împotriva instinctului de conservare; iar eliberarea de sub tirania instinctului de conservare este singura cale de eliberare și de sub tirania tendințelor egoiste.

Mântuitorul a subliniat ideea aceasta cu prilejul daniei făcute de văduva care a aruncat în cutia templului ultimii ei bani și singura avere de care dispunea. „Adevărat va zic că această văduvă săracă a aruncat mai mult decât toți. Că toți aceștia din prisosul lor au aruncat la darurile lui Dumnezeu, iar aceasta din sărăcia sa, tot ce avea pentru traiu a aruncat“ (Lc. XXI 3—4).

Fără de sumele aruncate de bogați, văduva a aruncat foarte puțin. Din punctul de vedere al calității morale însă, fapta ei e cu mult mai de preț decât a celorlalți. Aceia au dat din prisosul lor, iar ea, văduva, a dat chiar ceeace îi era ei strict necesar. Natural, este ceva să dai și din prisos, fiindcă, oricum, și asta traduce o intenție de limitare a egoismului personal. Dar a da chiar din strictul necesar însemnează că în sufletul tău iubirea față de celălalt a redus până la desființare tendințele egoiste. Când ai ajuns în situația de a putea dăruii bucuros și din strictul necesar, e neîndoelnic

că ai atins acea desăvârşire interioară, caracterizată, în general, prin convertirea încrederii exagerate în puterile proprii, în încredere precumpănitoare în puterea ocrotitoare a lui Dumnezeu.

S'ar putea obiecta că dacă dăruieşti altuia din ceea ce Ți este Ție neapărat trebuit, poţi ajunge tu însuşi în situaţia de a obliga pe un al treilea să-Ți dea din strictul lui necesar; pentru ca, la rândul-i şi acela să oblige pe un al patrulea în acelaşi sens, etc. Cu alte vorbe, dacă ai face milostenie, dăruind şi din strictul necesar, ai iniţia un proces de trecere a bunurilor dintr'o mână în alta şi, deci, şi a sărăciei dela un ins la altul, fără să se ajungă la remedierea ei.

Obiecţia e neîntemeiată. Pentrucă după concepţia creştină, milostenia nu-i decât *unul* din mijloacele de combatere a sărăciei. Cel mai de seamă dintre aceste mijloace este munca. Încât, cel ce dă săracului neputincios strictul său necesar, nu va aştepta să primească, la rândul-i, ca ajutor, strictul necesar al altuia. Ci va munci şi-şi va câştiga din nou cele trebuitoare traiului. Astfel, în vreme ce prin milostenie, creştinul împuţinează sărăcia semenului neputincios, prin muncă scapă de a sa proprie.

S'a obiectat de asemeni, că milostenia creştină, în loc să urmărească binele primitorului, îl urmăreşte pe al dăruitorului. Dăruitorul adică, ar fi preocupat nu atât de salvarea primitorului, cât mai ales de asigurarea egoistă a fericirii veşnice.

Nu începe nicio îndoială, că prin practicarea milosteniei, creştinul urmăreşte şi îmbunătăţirea sa morală. Dar nu-i mai puţin adevărat că îmbunătăţirea menţionată, el nu şi-o poate dobândi *în mod separat* de binele semenului sărman. Ci numai prin slujirea desinteresată şi promovarea acestuia.

Când credinciosul face fapte de milostenie, nu se gândeşte numai la mântuirea sa, ci şi la aceea a semenului nevoiaş. Ba, prin fapta sa, dăruitorul voeşte în primul rând salvarea semenului primitor. Dovada? Între altele, efortul credinciosului de a ajuta *personal* pe fratele lovit de vreun necaz. Dacă prin ajutorarea nevoiaşului, dăruitorul ar urmări în primul rând asigurarea unui bine propriu, e evident că n'ar mai avea nevoie să se smulgă din preocupările sale şi să se îngrijească personal de un asemenea semen. Ci ar fi deajuns să subscrie ceva pe o listă, ori să-i trimită, pe o cale sau alta, odată cu compătimirea, şi ajutorul său. Luându-şi însă, osteneala de a îngriji direct, personal, pe vecinul său nevoiaş, creştinul îşi mărturiseşte, eo ipso, voinţa neînduplecată de a obţine salvarea acestuia.

Salvare care nu se poate obţine numai pe calea ajutorării exterioare, materiale. Ci de multe ori, şi printr'un susţinut ajutor moral.

Se ştie că adeseori, sărăcia, necazurile, suferinţele cari copleşesc pe cineva îşi au izvorul adânc în descumpănirea lăuntrică, în descurajarea ce a izbutit să i se cuibărească în suflet, în îngenuncherea lipsită de bărbăţie în faţa celei dintâi lovituri mai grele a sorţii. În asemenea împrejurări, pentru a ajuta efectiv pe omul sărăcit din pricina descurajării în faţa greutăţilor vieţii, nu-i suficient să-i dai cele trebuitoare traiului material, ci e necesar să-l înviorezi interior, să-i redai încrederea în el însuşi, să-i însuflă convingerea că mai are într'însul destule puteri şi aptitudini în stare să-l repună pe linia vieţii normale. Un asemenea ajutor moral însă, nu poate fi acordat decât pe calea stabilirii unor legături personale între tine, dăruitorul, şi semenul copleşit de mizerie. A unor legături frăţeşti susţinute cu multă răbdare şi înţelegere. Cu mult spirit de sacrificiu. Şi mai ales cu multă dragoste

Punctul acesta de vedere al ajutorării directe a săracului și anume al ajutorării în așa chip ca, acolo unde e cu putință, el să ajungă din nou în situația de a se îngriji singur și de a fi util comunității, e accentuat apăsător de Mântuitorul prin atitudinea pe care El a avut-o față de cei aflați în nevoie. Pe desmoșteniții cari-i încrucișează calea: leproși, orbi, schilofi, demonizați, paralitici, nu se mulțumește să-i ajute, strecurându-le întâmplător, lor sau îngrijitorilor lor, câte un dar menit să le aline trecător suferințele. Ci El îi învrednicește pe toți de o tămăduire deplină, făcând din ruinele cari erau, oameni sdraveni și capabili să participe și ei la bucuria muncii creatoare.

Iar dacă ar mai fi nevoie de vreo dovadă în această privință, am aminti pilda samarineanului milostiv. Parabola ilustrează cum nu se poate mai lămurit menționatele trăsături caracteristice ale milosteniei creștine: intervenția personală și jertfelnică pentru semenul copleșit de mizerie, intervenție prelungită până la repunerea acestuia în situația de a nu mai avea nevoie de ajutorul altuia.

Samarineanul nu trece pe lângă cel căzut între tâlhari, mulțumindu-se să-i arunce o fugară privire de milă. Și nici nu socotește că atitudinea cea mai potrivită ar fi să anunțe cazul autorităților celor mai apropiate pentru a lăsa pe seama acestora grija salvării rănitului. Ci samarineanul își întrerupe fără ezitare, drumul, se pleacă frățeste asupra rănitului, îi toarnă untdelemn peste răni, i le leagă și-l duce undeva la o gazdă, hotărât să-i poarte de grijă până la complecta lui vindecare.

Așa dar, nu un ajutor pe ocolite, ci unul direct, personal. Nu o dănie aruncată indiferent, ci una împlinită cu participarea totală la durerea celui alt. Nu un gest milostiv de moment, ci un sprijin dat, cu jertfire de timp și avere, până la deplina reintegrare în viața normală, a celui lovit de nenorocire. Acestea sunt indicațiile cu privire la milostenie pe cari Mântuitorul ține să ni le dea și prin mijlocirea frumoasei parabole.

Adăugăm că prin însușirile acestea ale sale: intervenția personală și jertfelnică pentru cel nevoiaș; îngrijirea de el până la reintegrarea în ritmul vieții obișnuite, milostenia creștină se vedește ca o unealtă de lucru social, de vie actualitate.

Concepția modernă pentru ajutorarea celor lipsiți se întemeiază pe două principii: pe principiul dreptului natural pe care orice om îl are la bunurile trebuitoare traiului său; pe principiul dreptului la muncă.

În temelul acestor principii, cei nevoiași trebuiesc ajutați în așa chip ca ei să se poată însdrăveni deplin atât truște cât și moralmente; totodată e trebuitor să li se ofere bune condiții de lucru ca să poată deveni în realitate factori productivi și prin aceasta, folositori atât pentru ei cât și pentru societate.

Și de fapt, în materie de combatere a mizeriei, concepția modernă înclină a pune accentul nu pe ajutorul oferit anonim și periodic, pe liste de subscripție, ci pe îngrijirea individuală a nevoiașilor, pe reeducarea și promovarea lor în situația de a-și câștiga singuri cele trebuitoare vieții.

Lucrurile acestea însă, le-am văzut cuprinse în învățătura creștină despre milostenie. Încât găsim întru totul adevărate constatările cercetătorului Peabody, care zice: „Ultimul cuvânt, rostit în materie de îngrijire științifică a celor sărmani, este o repetare a învățăturii lui Isus“.

Prot. Dr. D. I. Belu

profesor la Academia teologică, Oradea—Timișoara

Comunitatea pedagogică

după

Clement Alexandrinul*

4. Biserica, instituția educativă a Mântuitorului

Domnul nostru Iisus Hristos a înființat Biserica Sa pentru continuarea operei Sale, pentru conducerea întregii omeniri pe calea mântuirii, pentru ca fiecare om să aibă posibilitatea, intrând în ea, să-și împroprieze mântuirea adusă de El. Ea este deci un așezământ educativ prin excelență.

Concepția lui Clement despre Biserică este cea ortodoxă. El apără Biserica îndeosebi împotriva ereticilor. Pentru el există numai o singură Biserică adevărată, precum există numai un singur adevăr, un singur Logos, un singur Dumnezeu, pe care îl imită: „Eu cred deci că este clar din cele spuse că există numai o singură Biserică adevărată, de fapt originală... Unul fiind Dumnezeu și Unul fiind Domnul... La natura Unicului ia parte și o singură Biserică, pe care ereticii caută s'o fărâmițeze cu violență în multe părți”¹. Ea este una și sfântă (*ἑνία ἐκκλησία*), pentru că Unul este și capul și conducătorul ei, Domnul nostru Iisus Hristos, Logosul divin,² „înaltă, ridicată mai presus de nouri și atinge cerurile”.³ Biserica lui Hristos este universală, pentru toți oamenii de pretutindeni și din toate timpurile.⁴ Ea este ceea ce a moștenit descoperirile divine, învățătura apostolilor, tradiția creștină; le păstrează și le păzește nealterate; într'insa toate acestea, „Lege, Prooroci, Apostoli împreună cu Evanghelia” formează o armonie, dau același ton muzical (*συμφωνία*).⁵ Toate însușirile Bisericii noastre ortodoxe sunt evidențiate de către Clement.

În Biserică fiind depozitat tot tezaurul pedagogiei divine, numai prin ea lucrând Pedagogul divin, este natural ca mântuirea și desăvârșirea omului să nu fie posibilă în afară de ea: „Voia (lui Dumnezeu) este mântuirea oamenilor și aceasta se numește Biserică”.⁶

* Urmare din Nr. 3—4, 1945.

1 Strom. VII, 17, 107, 3—4; vezi și Ped. I, 6, 42, 1.

2 Strom. IV, 26, 172, 2 și VII, 5, 29, 5.

3 Ped. I, 9, 84.

4 Fragm. IX. Comp. W. Capitaine, *Die Moral des Clemens von Alexandrien*, Paderborn 1903, p. 221 nota 2.

5 Strom. VI, 11, 88, 5.

6 Ped. I, 6, 27, 2.

Numai în Biserică se află adevărata înțelepciune, știință, cunoaștere sigură, adevărul, pentru că într'însa lucrează însuși Dumnezeu și Fiul Său;¹ aici se află deci posesorii științei, aici se adună filosofil lui Dumnezeu, adevărații Israeliteni, cei cu inimile curate, cei în care nu există nimic fals, cei care urcă spre asemănarea cu Dumnezeu, spre adevărata desăvârșire.²

Biserica Pedagogului nostru este singurul așezământ pedagogic, mântuitor, care ne poate educa și desăvârși ca o „mamă” ce-și iubește copiii mai presus de toate. Ea are în păstrarea sa nu numai învățătura divină, ci și mijloacele educative și sfințitoare ale omului, prin grația divină a Sf. Spirit ce o împărtășește. Ea are în păstrarea sa hrana cerească cu care-și nutrește copiii săi, „trupul și sângele Domnului” și celelalte sfinte taine, cu care îi crește, îi vindecă de boli, îi întărește.³ De aceea îndemnul lui Clement este ca toți să alerge spre această mamă bună, spre a se împărtăși de o bună educație, de mântuire și fericire: „O, sclavi ai unei fericite pedagogii! Să umplem frumosul front (προσώπον) al Bisericii, să alergăm spre ea ca niște copii mici spre o mamă bună! Și dacă am devenit ascultători ai Logosului, să prețuim iconomia mântuirii, prin care omul va fi educat și sfințit ca un copil al lui Dumnezeu; și prin această educație de pe pământ el va deveni un cetățean al cerului; acolo îl va primi pe Tatăl, pe care învață să-L cunoască pe pământ”⁴

Această Biserică sfântă, „icoana Bisericii cerești”,⁵ „mireasa lui Hristos” și mamă iubitoare a copiilor săi, merită devotamentul și iubirea noastră, ea fiind corpul Domnului, iar noi membrele Acestuia.⁶

Biserica Noului Testament, spre deosebire de cea a celui Vechiu, care educa mai mult prin frică, își conduce copiii săi la credință, virtute, mântuire, desăvârșire, prin cel mai ales mijloc educativ, arătat de întemeietorul ei, dragostea.⁷

Un alt mijloc educativ însemnat al Bisericii în educarea membrilor ei este arătarea exemplelor mărețe de virtute și martiriu, de care e plină și care după cuvintele Sf. Paul ne cheamă: „Fiți urmașii mei, precum sunt și eu urmașul lui Hristos”.⁸

Misiunea sa educativă Biserica și-o exercită în general prin toți membrii săi destoinici, care au ajuns la un oarecare grad de perfecțiune; aceștia dacă și nu sunt în stare totdeauna să ajute Bisericii prin cuvântul lor, educă tineretul și pe semenii lor inferiori prin exemplul viu al vieții lor virtuoză.⁹

În mod propriu zis însă, opera educativă a Bisericii se efectuează prin persoanele anume pregătite, misiunea fiind grea, prin pedagogii sau educatorii creștini, numiți, dacă au primit și darul hirotoniei, cateheți. Deți-

1 Strom. VII, 15, 92, 3 și VI, 3, 34, 3.

2 Strom. VII, 16, 100, 7 și VI, 14, 108, 1.

3 Ped. I, 6, 42.

4 Ped. III, 12, 99, 1.

5 Strom. IV, 8, 66, 1.

6 Strom. III, 6, 49, 3; III, 12, 80, 2; VII, 15, 87, 3.

7 Ped. I, 7, 59.

8 I Cor. 4, 16; Strom. IV, 8, 58.

9 Strom. VII, 1, 3.

nătorii celor trei trepte ierarhice „episcopi, preoții și diaconii” au această misiune specială educativă de catehezi, primită dela Pedagogul divin.¹

5. Familia și educația

Biserica și școala (catehetul și pedagogul creștin la Clement) își primesc elevul format în parte, mai mult sau mai puțin, din familie, în care acesta, petrece chiar după începerea educației școlare, un timp mai îndelungat decât în școală. Clement nu trece deci cu vederea deosebitul rol educativ ce-l are familia în prima educație a copilului, educație pe care ceilalți factori educativi trebuie s'o continue doar și s'o desăvârșască. Familia pune baza întregii vieți viitoare a copiilor, spre fericirea sau nefericirea lor, fiindcă cu greu se pot înlătura relele deprinse odată.²

Clement vrea să dea educației copiilor creștini o bază solidă: o familie creștină puternic încheată, după normele Pedagogului divin.

Obiceiurile monstruoase ale neamurilor păgâne,³ păreriile contrazicătoare ale filosofilor,⁴ rătăcirile ereticilor, care variau dela reținerea totală de viață conjugală, de ură față de creatură, socotită ca rea, până la abuzul cel mai deșanțat, poligamie, bigamie, monogamie, imorală însă, concubinajul, sdruncinau existența familiei creștine. Îndeosebi în Alexandria, locul de întâlnire al tuturor acestor concepții și obiceiuri, pericolul era mai mare. Clement combate și respinge toate aceste abateri dela legea naturală dumnezeiască. Se ridică îndeosebi contra ereticilor creștini, care trăiau în destrăbălare, fie cei cu comunitatea femeilor,⁵ fie contra celor ce trăiau în desfrânare⁶ cu soțiile lor, pe care îi mustră și îi rușinează chiar „conduita animalelor iraționale”.⁷

Celor ce din aceeași ură pentru creatură și din dispreț pentru căsătorie se înfrânau dela ea,⁸ bazându-se pe învățătura Domnului despre feciorie — în care a și trăit El — și cea, că la Înviere nu mai există căsătorie, Clement le răspunde foarte clar, arătându-le adevărata concepție

1 Strom. VI, 13, 106, 2 și 107, 2. Ped. III, 12, 97, 2; vezi și Strom. VII, 1, 3.

2 Ped. III, 11, 53.

3 Clement dă ca exemplu tipic, între altele, traiul bărbaților Perși cu mamele, fiicele și surorile lor și învățătura acestora despre comunitatea conjugală a femeilor. Strom. III, 2, 11, 1-2; Ped. I, VII, 55, 2.

4 Așanumiții „gimnosofiști” considerau căsătoria ca fiind contra naturii; Platon o consideră între lucrurile externe, Democrit, Epicur și alții o socotesc ca o povară supărătoare, stoicii ca o indiferență, peripateticienii între bunuri. Deși aveau unii din ei păreri bune despre căsătorie, în practică, trăiau cu concubine, curtezane, foarte mulți chiar cu băeți. Str. II, 23, 138.

5 Carpocrate, fiul său Epifane și adepții lor. Str. III, 2, 5, 1.

6 Pretinșii aderenți ai diaconului Nicolae, care suceau o sentință a acestuia: „De carne trebuie să abuzăm”, pentru justificarea desfrâurilor. Clement însă știe că această învățătură a lui Nicolae nu era rătăcită, ci aceeași pe care o învăța și Ap. Matia, de a lupta împotriva cărnii și a nu deveni sclavul plăcerii. Strom. II, 20, 118, 3 și Strom. III, 4, 26.

7 Strom. II, 23, 143.

8 Marcioniții și toți cei ce considerau trupul ca o închisoare a sufletului, iar căsătoria dela diavolul. Strom. III, 3, 12 și 13.

a Domnului despre feciorie, care e numai un sfat pentru „cel ce vrea.”¹ Fecioria este mai bună și mai merituoasă zice Clement, decât căsătoria, dar nu orice feciorie și îndeosebi nu cea din ură față de creatură, de Creator și dispreț față de căsătorie, ci numai fecioria din dragoste față de Dumnezeu și menținută cu ajutorul grației divine.² Cel ce se decide pentru această feciorie trebuie să și rămână în ea,³ cel ce se decide pentru căsătorie nu păcătuiește, „căci și căsătoria este permisă și sfântă.”⁴ Mai mult, ea este o necesitate socială, o lege naturală, un așezământ dumnezeesc, care ajută și la conservarea lumii,⁵ bine înțeles căsătoria monogamă.⁶ Clement admite, ca și Sf. Ap. Pavel, după moartea unui soț și căsătoria a doua pentru cel ce nu se poate înfrâna; zice însă, că o văduvă castă este mai prețuită decât o fecioară.⁷ Fiecare creștin are dreptul la căsătorie legală, putând foarte bine să-i servească lui Dumnezeu, să ajungă la virtute și la desăvârșire și în această stare,⁸ fiindcă Domnul a zis că El este prezent acolo unde sunt doi sau trei adunați întru numele Său.⁹ De aceea căsătoria trebuie să fie o legătură de dragoste reciprocă, o legătură binecuvântată de Dumnezeu, o legătură care să dureze toată viața.¹⁰ Ca orice stare și familia își are sarcinile și îndatoririle ei,¹¹ scopul ei nu e plăcerea ci ajutorarea și desăvârșirea reciprocă, dar mai ales nașterea legală, creșterea și educația copiilor; aceasta din urmă este scopul esențial al căsătoriei și al formării unei familii creștine.¹²

Din această familie creștină trebuie să fie alungat tot ce e rău și necurat; ea trebuie să fie o legătură a virtuții, căci „nu după bogăție și frumusețe se judecă o familie fericită”, ci după această armonie interioară, după această pășire continuă spre desăvârșire a soților și a copiilor, încredințați creșterii și educației lor.¹³

Copiii nu sunt un blestem, cum învață unii filosofi și eretici, ci ei sunt un dar de sus, podoaba și bogăția familiei, o binecuvântare a Domnului;¹⁴ tata și mama n'au „nimic mai dulce ca progenitura lor”¹⁵ și invers copiii întăresc legătura părinților și fac căsnicia lor fericită. Lipsa copiilor

1 Domnul nu a fost căsătorit pentru alte motive și nu ca să-L imităm. El nu a fost căsătorit, întâi, pentru că avea o mireasă: Biserica; apoi pentru că nu era un om obișnuit, care ar fi avut nevoie de un ajutor în viață. El nu avea nevoie apoi de a se perpetua prin copii, fiind vecinic și Unul născut Fiul al lui Dumnezeu. El însuși spune de altfel „Ceeace Dumnezeu a unit, omul să nu despartă”. Strom. III, 6, 49. În ce privește neexistența căsătoriei la Înviere, la care se provoacă aceștia, le răspunde că o interpretează în mod fals și că în acest caz ei n'ar trebui nici să mănânce și nici să bea, căci s'a zis că acestea nu vor mai fi la Înviere. Strom. III, 6, 48, 1.

2 Strom. III, 6, 50, 4; III, 15, 98, 2.

3 Strom. III, 15, 97, 4.

4 Strom. III, 10, 67, 1; III, 12, 84, 2.

5 Strom. II, 23, 139—140; III, 10, 66, 3.

6 Poligamia din Vechiul Testament a fost numai pentru scurt timp permisă pentru o mai repede înmulțire a neamului omenesc. Strom. III, 12, 82, 3.

7 Strom. III, 1, 4, 3.

8 Strom. III, 11, 74, 2; Strom. III, 12, 88, 1—4.

9 Strom. III, 10, 68.

10 Strom. III, 12, 79, 1; Strom. II, 23, 143, 1.

11 Strom. III, 12, 79, 5.

12 Strom. II, 23, 144, 2, 143, 1; Strom. II, 23, 137, 1; vezi și Strom. VI, 16, 139, 3.

13 Strom. IV, 20, 126, 1—2.

14 Strom. III, 15, 98, 3 și 5; vezi și III, 3, 22, 1; II, 23, 138, 3—4.

15 Ped. I, 5, 21.

aduce într-o căsnicie tristețea cea mai mare, nefericire¹ și e semn de „nedesăvârșire naturală”.² De aceea „zămislirea copiilor este o datorie precisă” a soților.³ Creșterea și educația trebuie să urmeze numai decăt, căci dacă „copiii sunt scopul celor căsătoriți, copiii buni sunt idealul lor.”⁴

Clement insistă mult asupra datoriei părinților de a-și educa copiii bine, căci „este frumos a lăsa în urmă copii buni.”⁵ O educație bună părintească îi conduce pe copii spre credință, viață virtuoasă, spre Hristos și invers „o educație rea îi face să alunece spre pierzare.”⁶

Factorii educativi ai familiei au deci toată răspunderea, „tata” și „mama”, acești factori educativi, și în deosebi mama „educatoarea familiei”, îl preocupă mult pe Clement.

Tata este capul familiei;⁷ nu însă în sensul unui despot rău, ci ca un tovarăș iubitor și sprijinitor, având în deosebi grija treburilor mai grele din afară.⁸ Stăpânirea sa despotică nu s’ar putea justifica, deoarece, din punct de vedere sufleteș și al posibilității de desăvârșire morală — esența caracteristică a ființei omenești — bărbatul și femeia sunt egali.⁹ Tata trebuie să fie un bărbat cu toate virtuțile, exemplu viu pentru toți ai casei,¹⁰ plin de grijă pentru familia sa: „și adevăratul bărbat nu se dovedește astfel prin alegerea vieții singuraticе, ci „biruitor de bărbați” (*ἄνδρας νικῶν*) este cel deprins cu căsnicia, cu procrearea copiilor și îngrijirea casei, fără plăcere a simțurilor și fără tristețe, și în acelaș timp cu grija casei nedespărțit de dragostea față de Dumnezeu, rămânând neatins de orice încercări pe care le aduc cu sine, copiii, femeia, cei ai casei și averea.”¹¹ Pentru a ajunge astfel el trebuie să tindă a deveni o personalitate creștină, un gnostic după Clement, care în viața sa familiară este model pentru toți.¹²

Mama, principalul factor educativ al familiei, trebuie să tindă la dobândirea aceluiași virtuți ca ale soțului, la aceeași desăvârșire,¹³ ea nefiind sclavă, ci stăpâna treburilor interioare ale casei, pe care bărbatul le lasă cu toată încrederea în sama ei.¹⁴ Ea trebuie să fie o soție virtuoasă, sufletul căminului — ei, stăpâna demnă, severă cu dreptate, dar iubitoare a celor din casă, aflători sub ascultarea sa.¹⁵

Clement dorește ca soția și mama creștină să nu se asemene cu cea păgână a vremii sale, de aceea descrierile unei adevărate soții și mame creștine și a rolului ei sunt numeroase, îndeosebi în Pedagogul său.

1 Strom. VI, 12, 109, 3; II, 23, 14, 1; III, 9, 67, 1.

2 Strom. II, 23, 139, 5.

3 Strom. III, 18, 107, 5.

4 Ped. II, 10, 83, 1.

5 Strom. I, 2.

6 Ped. III, 12, 57, 1.

7 Strom. IV, 8, 60, 2 și 63, 5.

8 Strom. IV, 8, 64; Ped. III, 11, 58, 1—1.

9 Strom. IV, 8, 58, 4; 59, 1; 60, 1.

10 Strom. IV, 8, 59, 2; Ped. III, 5 23, 2.

11 Strom. VII, 12, 70, 7.

12 Strom. VI, 12; vezi și VII, 11; dovadă deci că gnosticul lui Clement nu e legat de o anumită stare, nu fuge de lume și că nu numai în feciorie, ci și în viața familiară, se poate ajunge la perfecțiune. Cf. Capitaine, 367, nota 1.

13 Ped. 58, 1.

14 Ibidem.

15 Cf. Lhande, o. c., p. 24.

Ea trebuie, poate mai mult decât bărbatul, să fie exemplu de muncă, modestie și virtute pentru toți ai casei și îndeosebi pentru copii și servitori, a căror educație cade în seama ei.¹ Ea nu va fi sub capriciul luxului, ci simplu îmbrăcată, pe cât posibil cu lucrul mânilor ei, nefardată, neafectată, naturală în mers și vorbe, fără podoabe externe, cu un cuvânt simplă, naturală și curată în toate,² căci „cea mai mare frumusețe este cea din suflet, aceea pe care o dă Sf. Spirit, când comunică unui suflet razele sale frumoase: dreapta'ea, prudența, puterea, cumpătarea, iubirea binelui și mai presus de toate modestia, mai strălucitoare decât cele mai curate colori”.³

În casă, mama va fi exemplu de muncă proprie genului ei, torsul, cusutul, țesutul, pregătirea mâncării; ea va împodobi casa și pe ai casei cu lucrul mânilor ei; ea va lucra și în celelalte ale casei, căci acest exercițiu, moderat însă, îi va păstra și sănătatea corpului.⁴

O podoabă a casei, după vederile Pedagogului divin, este milostenia; ușa casei ei va fi totdeauna deschisă celui sărac.⁵

Grija pentru buna creștere și educație a copiilor ei este principala ei datorie. Mama trebuie să fie preocupată de copilul ei încă înainte de zămislire și naștere, prin întărirea corpului său; imediat după naștere ea se va îngriji de buna lui creștere și întărire trupească.⁶ Pentru aceasta mamele își vor alăpta singure copilul, căci dragostea lor este adevărată, pornită din inimă și nu cumpărată ce cea a doiceii; prin aceasta legătura mamei cu copilul său va crește și se va întări: „Mamele devin mai iubitoare și mai simțitoare când ele înseși nutresc copiii lor, pentru că această comunitate de nutriție stabilește între ele și copiii lor o legătură vie”.⁷ În educația copiilor lor, părinții se vor inspira din pedagogia Logosului și Pedagogului divin; deci metoda lor educativă va fi „vrednică de respect, mângâietoare și mântuitoare”.⁸

În primul rând exemplul viu al vieții lor curate va fi baza acestei educații familiare a copilului; „faptele noastre să nu desmintă cuvintele noastre”.⁹ O viață familiară curată, liniștită, plină de evlavie, este mediul educativ necesar formării copilului. Iubirea copiilor va fi mare, gata de jertfă, dar va fi însoțită și de o oarecare severitate, pedeapsă chiar, fiindcă o educație moale slăbește și îmbolnăvește copilul.¹⁰ Clement amintește părinților sfatul Ecclesiastului (7, 24—24): „Ai copii? Pedepsește-i și îndoiște-i din tinerețe! Ai fiice? Nu cruța corpul ei... și noi totuși ne iubim copiii, fiili și fiicele mai presus de toate”, căci cel ce nu dojenește copiii săi pentru greșelile lor, de teamă de a nu-i întrista, nu-i iubește. Căci ce însă dojenește cu asprime, le clădește o lungă fericire pe o supărare de moment”.¹¹

1 Ped. III, 11, 73, 3.

2 Ped. III, 11. A se farda înseamnă a-i reproșa lui Dumnezeu că nu te-a făcut cum trebuia. Ped. III, 2.

3 Ped. II, 10, 113; Ped. III, 11, 64, 1.

4 Ped. III, 10, 49, 3.

5 Ped. III, 10, 49, 5.

6 Strom. VI, 2, 9, 2.

7 Lhande, 34.

8 Ped. I, 9, 84, 1; I, 7, 61, 3; vezi și Strom. IV, 17, 108.

9 Ped. I, 12, 100; vezi și Strom. III, 15, 97, 5.

10 Ped. III, 6, 34, 2; Strom. VII, 16, 102, 4.

11 Ped. I, 9, 75.

Părinții deci, și îndeosebi mama, care stă mai mult cu copilul acasă, vor îndrepta toate pornirile sale rele încă dela început, tăind răul dela rădăcină, căci mai târziu acestea se întăresc și nu mai pot fi îndreptate și nici stăpânite.¹

Copilul, din cauza neștiinței sale, se primejduiește adesea, deaceea privegherea părinților trebuie să fie continuă.²

Și o observare, care dovedește deosebitul simț pedagogic al lui Clement: părinții vor îngriji ca societatea copiilor lor să fie bună, fiindcă aceasta este cea mai sigură metodă a unei formări morale a unui om, și invers: „cei ce trăesc cu răii se fac răi”.³ Trebuie să fie atenți asupra celor cu care vin în contact copiii lor, atât cei din casă, rudele și servitorii, cât și toți cei din afară, care au o influență asupra copilului. Copiii vor fi feriți și de vederea lucrurilor groaznice, de pildă execuțiile.⁴

Ținta părinților va fi de a-i conduce pe copii la Hristos, ca să trăiască după maximele și virtuțile Lui: umilința, dragostea, teama Sa bună și mântuitoare.⁵

Rugăciunea către Domnul va ajuta mult părinților pentru buna creștere a copiilor lor; mersul lor regulat la biserică, evlavia lor, comportarea lor acasă, ca și la biserică, vor înrăuri foarte mult asupra copiilor lor.⁶ Copiii, făcându-se mai mari, băieții vor avea un exemplu viu în tatăl lor, iar de educația deosebită a fetelor se va ocupa mama. Exemp'lul, învățătura, sfatul, pedeapsa, rugăciunea, sunt mijloacele pe care Clement le recomandă părinților pentru educația copiilor lor. Numai prin această osteneală continuă a părinților, copiii le vor deveni buni, iar ei își vor câștiga un mare merit și la Dumnezeu, îndeplinindu-și în mod desăvârșit cel mai înalt țel al căsătoriei lor.⁷

6. Educatorul creștin

Educația părinților, atât de însemnată și de puternică la început, devine, cu înaintarea în vârstă a copilului, neîndestulătoare. Este nevoie de alt educator, este vremea pregătirii pentru viață, sunt necesare cunoștințele mai profunde și deprinderile morale statornice. Copilul va fi încredințat școlii, educatorului și catehetului creștin.

Clement leagă realizarea idealului său educativ de activitatea permanentă a Bisericii. Școala sa este în cadrul larg al Bisericii. De aceea cei care îi vor realiza idealul educativ vor fi cateheții, deținătorii treptelor preoției sau și cei fără hirotonie, dar aflători în slujba acestui ideal creștin, descălii, învățătorii, pedagogii, educatorii creștini.

Clement nu ne vorbește deci despre o organizare a școlii; ea era și imposibilă pentru vremurile grele prin care trecea Biserica; creștinii bogați își puteau permite întreținerea unui pedagog acasă, pentru copiii lor

1 Ped. III, 11, 53, 1.

2 Strom. VII, 11, 66, 3.

3 Ped. III, 11, 75—76.

4 Strom. VII, 12, 74, 6.

5 Strom. IV, 17, 108 și IV, 18, 108, 4.

6 Ped. III, 11, 80, 3—4, 81, 1.

7 Strom. VI, 2, 9, 1.

și ai rudelor lor; ceilalți își trimeteau copiii la preotul, catehetul sau educatorul comunității lor, care continua educația părintească.

Educatorul — ca să întrebuițăm un termen cuprinzător și al celui de preot-catehet, dascăl, învățător, pedagog — este una din preocupările de competență ale lui Clement, el însuși catehet.

Arătându-ne calitățile și activitatea educativă a Pedagogului divin, Clement înțelege ca fiecare educator să tindă a dobândi acele calități și a desvolta o activitate educativă, asemănarea cu Hristos fiind idealul fiecărui om, cu atât mai mult al educatorului creștin; „să observăm deci cu grijă metoda pedagogică a acestui prieten al oamenilor, după mărturia profeților”.¹

Necesitatea unui învățător și educator, care să călăuzească formarea fizică și spirituală a copilului, începută în familie, este pentru Clement absolută. Acest îndrumător este necesar nu numai pentru adolescent, ci și pentru omul matur: Trebuie numaidecât ca tu, om călător, puternic, bogat, să așezi lângă tine un om al lui Dumnezeu, ca sfătuitor și călăuză”.²

Dată fiind influența mare ce o are acest îndrumător, mai ales asupra tânărului, Clement sfătuește ca alegerea părinților și a celor ce au nevoie de el să nu se oprească asupra primului venit, cum o fac mulți. Alegerea este foarte grea.³

Clement, dându-și seama că mulți din creștinii care au nevoie de un educator, fie pentru ei, fie pentru copiii lor, nu au posibilitatea unei bune alegeri, se îndreaptă către cei ce doresc să devie astfel de pedagogi sau educatori și le cere ca înainte de a se îndrepta spre această misiune grea și responsabilă, să-și facă un examen de conștiință, dacă sunt demni și capabili de ea.⁴

Fiecare a primit dela Dumnezeu anumite daruri, un număr de talanți, pe care trebuie să le valorifice în direcția pe care a primit-o, unul darul cuvântului, altul al lucrului; niciunul să nu se disprețuiască, fiecare îndeplinindu-și chemarea sa.⁵ Trebuie să ai deci darul de a învăța, ca să te dedici acestei misiuni de educator, în caz contrar își asumă o mare răspundere înaintea lui Dumnezeu, însă „dacă ne vom judeca pe noi înșine, nu vom fi judecați de Dumnezeu”.⁶ Pentru a micșora numărul celor neche-mați în starea de educator, Clement îndeamnă, reproducând cuvintele Sf. Ap. Pavel către Timotei, pe cei care pregătesc pe viitorii îndrumători de a nu încredința învățătura lor decât oamenilor de încredere și capabili de a învăța și pe alții: „Tu însă întărește-te, zice și Pavel, în harul care este în Hristos Iisus și ce ai auzit dela mine, în fața multor martori, încredințează la oameni de încredere, care să fie în stare să învețe și pe alții”.⁷

Educatorii creștini nu vor fi ca cei păgâni, aleși la întâmplare, care învățau și deprindeau pe elevii lor toate patimile, de care de cele mai multe ori erau stăpâniți.⁸

1 Ped. I, 9, 75.

2 Care bogat se va mântui, 41, 1.

3 Cf. Lhande, o. c., p. 35, 47.

4 Ped. II, 1, 1 și Strom. I, 1, 5.

5 Strom. I, 10, 46, 3; vezi și Strom. I, 1, 3, 1; I, 1, 13.

6 Strom. I, 1, 10, 4.

7 2 Tim. 2, 1—2; Strom. I, 1, 3, 3.

8 Ped. I, 7, 55.

Educatorul creștin este înzestrat — după modelul înalt al Pedagogului divin — cu toate virtuțile și însușirile necesare unui adevărat pedagog, și conduce pe cei încredințați îndrumărilor sale „spre mântuire”.¹

Viitorul educator, după ce și-a făcut examenul său de conștiință și a găsit că are această chemare, va căuta numaidecât „să înțeleagă pedagogia divină, ca vestită de Dumnezeu și oferită spre mântuire”² și se va strădui să-și dezvolte calitățile sufletului său și să dobândească toate însușirile bune, necesare m'șiunii sale.³ Educatorul va fi înzestrat cu sănătate fizică și sufletească, corp și suflet curat.⁴ Toate facultățile sale spirituale, inteligența, voința și sentimentul îi vor fi armonic dezvoltate, iar sufletul îi va fi pătruns de cele trei mari virtuți creștine, credința, speranța și dragostea. „Eu sunt ușa”, zice Domnul; ușile Logosului și ale rațiunii sunt spirituale și „cheia care le deschide este credința”.⁵ Educatorul va avea o credință luminată de numeroase și variate cunoștințe din toate domeniile; el va fi bărbat învățat, căci numai astfel va putea instrui și pe alții, va putea întări cu știința sa adevărul ce-l propovăduiește, câțigând și încrederea și admirația elevilor săi.⁶

Pe lângă aceasta, educatorul va căuta să cunoască bine Sf. Scriptură și s'o trăiască, „credința vă va servi de introducător, experiența de călăuză, Scriptura de educator”.⁷ Împărăția lui Dumnezeu nu constă însă în cuvinte, deaceia educatorul nu se va mărgini numai la înșirare de vorbe, ci, „noi înșine să admirăm pe Pedagog și să urmărim poruncile Sale, pline de bunătate și dreptate; noi înșine, care ne-am legat aici de a le explica și a vă îndruma să le urmați, noi înșine să ne asemănăm acestui Ideal, noi trebuie să vă dăm totdeauna pildă de ascultare și să facem ca faptele noastre să nu desmintă cuvintele noastre”.⁸

„Pentru a-i aduce pe copii la virtute trebuie ca însuși îndrumătorul lor să fie virtuos, pentru că cel ce sunt însărcinați cu o misiune atât de înaltă „trebuie să prezinte celor pe care îi învață un model de viață virtuoasă”.⁹ Educatorul va fi pildă de evlavie, el se va ruga pentru sine și pentru elevii săi, el își va îndeplini toate îndatoririle față de Dumnezeu și Biserica Sa;¹⁰ pildă de umilință,¹¹ pildă de răbdare,¹² pildă de dreptate, în scurt pildă de viață plină de fapte bune, „fiindcă faptele unui om și nu vorbele mărturisesc ascultarea față de evlavie și virtute”¹³ și numai „din gura dreptului picură înțelepciune”.¹⁴ Înțelepciunea adevărată însă este „iubitoare de oameni și comunicabilă”, de aceea „cea mai înaltă virtute”, dragostea, trebuie să împodobească sufletul educătorului. Dragostea sa va

1 Ped. I, 13, 103.

2 Ibidem.

3 Strom. I, 1, 3.

4 Ped. II, 1, 1.

5 Ioan, 10, 9; Prntr. I, 10, 2—8.

6 Ptrom. I, 2, 19, 4.

7 Protr. IX, 88, 1.

8 Ped. I, 12, 100.

9 Strom. IV, 15, 97, 5.

10 Strom. II, 18, 78; care bogat se va mântui, 41, 5.

11 Ped. I, 6, 37.

12 Ped. I, 5, 21.

13 Ped. I, 13, 103.

14 Prov. 10, 31; Strom. I, 10, 47, 4.

fi mare, nu numai față de Dumnezeu, ci și față de toți oamenii, și cu deosebire față de elevii săi, copiii săi sufletești.¹ El își va iubi misiunea căreia s'a dedicat și va activa în ea din tot sufletul său, nu o va desconsidera, căci ea este cea mai înaltă și frumoasă misiune, ridicată la înălțimea cerească de însuși Domnul nostru Iisus Hristos.²

Educatorul nu va lucra din interes, gelozie, vanitate sau alt motiv nedemn, ci numai din dragoste pentru binele și folosul aproapelui.³

După exemplul Pedagogului divin, educatorul va purta o deosebită grijă pentru copii,⁴ va fi blând și iertător,⁵ prieten și frate al lor,⁶ învățătura sa se va transmite dela inimă la inimă, dela suflet la suflet.⁷

Dar această iubire și bunătate să nu fie slăbiciune, care naște aproape totdeauna dispreț. Educatorul nu va ascunde, ci va arăta totdeauna greșelile, va fi autoritar, energic, dragostea și bunătatea sa se vor împleti armonios cu severitatea. El va cauta să dobândească astfel respectul voluntar al elevului său prin severitatea sa binevoitoare.⁸

Niciodată el nu se va lăsa stăpânit de mânie, el nu va pedepsi din mânie ci din dreptate; iar această dreptate trebuie să izvorească din dragoste și bunătate. Cel pedepsit să simtă că a fost pedepsit cu intenție binevoitoare lui și nu din răutate.⁹ Ca și Pedagogul divin, și educatorul trebuie să fie și autoritar și binevoitor.¹⁰

Pentru o eficace învățare și educare a tineretului, educatorul va trebui să cunoască o bună metodă, el va proceda, ca și Pedagogul divin, „metodic“, „în multe feluri“, „gradat“, sfătuind, apoi muștrând și abia la urmă pedepsind.¹¹

El își va însuși apoi prudența necesară și un deosebit tact pedagogic. Va trebui să știe ce să vorbească, cât, când, cui și mai ales când să tacă.¹²

Educatorul trebuie să fie un bun psiholog. El trebuie să pătrundă adânc sufletul tânărului și să citească cele ce se petrec în el.¹³ El va „observa cuvintele, metodele, moravurile, viața, mișcările, atitudinile, privirile, vocea, răspântia, stânca, drumul bătut, pământul roditor, regiunea acoperită de păduri, bogată, frumoasă, cultivată, care poate înmulți sămânța.“¹⁴ Scurt, educatorul se va face „tuturor toate“, nu va neglija nimic pentru a-l conduce pe adolescent „spre mântuire“, va da din apa fântânei sale sufletești, știind că, cu cât mai mult va da, au atât și apa va fi mai limpede¹⁵;

1 Strom. I, 1, 2; Ped. I, 11, 96.

2 Ped. I, 5, 16; I, 11, 97.

3 Strom. I, 1, 6, 1; I, 3, 22.

4 Ped. I, 6, 54; I, 9, 84.

5 Ped. I, 7, 55.

6 Ped. Ped. I, 7, 56; I, 9, 85; Strom. VII, 12, 69, 2.

7 Strom. I, 1, 2, 1.

8 Ped. I, 9, 86; I, 7, 58; I, 9, 87.

9 Ped. I, 8, 68.

10 Ped. I, 8, 66.

11 Ped. I, 7, 57; I, 10, 89; I, 1, 3.

12 Strom. I, 1, 2; I, 6, 34; I, 10, 48; VI, 8, 34.

13 Ped. I, 3, 9.

14 Strom. I, 1, 9.

15 Ped. I, 9, 75; Strom. I, 1, 12.

cu terminarea pregătirii lor pedagogice proprii nu va înceta tendința lor de perfecționare, ci, zi de zi, se vor strădui să progreseze și ei înșiși împreună cu elevii lor, fiind unii pentru alții „o cauză de progres“;¹ „învățând, cineva învață mai mult și vorbind, aude adeseori cu cei ce îl ascultă: „căci unul este învățătorul“, atât al celui ce vorbește, cât și al celui ce ascultă, El, care udă spiritul și cuvântul“.²

Idealul educatorului este, după Clement, ca acesta să fie un adevărat gnostic, o personalitate creștină, sau cel puțin să se apropie de acest ideal creștin.³

În activitatea sa educativă, educatorul să nu piardă curajul niciodată, să nu înceteze de a face acest mare bine, răsplata din partea lui Dumnezeu fiind mare; „Căci cel ce seamănă în Spirit, va culege dela Spirit viața eternă; să nu obosim deci în facerea binelui“.⁴

Cel ce își așterne învățătura în scris este la fel un educator. Clement cere și dela el aceleași calități sufletești, aceeași dragoste desinteresată pentru mântuirea cetitorilor și cu deosebire aceeași prudență și acelaș tact pedagogic.⁵

Prof. Dr. D. Onciulescu

1 „ὁ διδάσκαλος δὲ καὶ ὁ μαθητὴς ἀλλήλοις εἰσὶν αὐτὰ τοῦ προκόπειν“ Strom. VIII, 9, 30, 2.

2 Strom. I, 1, 12.

3 Strom. VII, 1, 3, 4.

4 Gal. 6, 8—9, Strom. I, 1, 3.

5 Strom. I, 1, 9, 2—10, 1.

Vechile organizații profesionale învățătoresți*

În anul 1871, vrednicul învățător *Emeric Andreescu* din Beregsău, ziarist și autor de manuale de școală, cheamă pe învățătorii din tractul protopresbiteral al Timișorii cu scopul să întemeieze „Reuniunea tractuală a învățătorilor”. Același scop îl urmărește învățătorul *Demetriu Roman* din Radna.

Toate aceste încercări însă n'au dat rezultate. Erau expansiuni de moment ale unor suflete dornice de mai bine, nu aveau însă sprijinul necesar și erau în cerc prea mic concepute.

Am avut însă pe pământul Banatului — în afară de organizațiile caransebeșene — care au trăit și au activat cu multă hărnicie în cercul datoriei lor, o dâră de lumină curată și cinstită muncă românească:

a) *Reuniunea învățătorilor gr. ort. români din protopresbiteratele Timișoara, Belinț, Lipova și Comloșul mare.*

b) *Reuniunea învățătorilor greco-catolici din ținutul Lugojului.*

Ca să vorbim de cea dintâi, trebuie să facem o privire asupra „*Reuniunii din eparhia Aradului*”, din care s'a desprins această organizație bănățeană.

Reuniunea învățătorilor români gr. or. din Dieceza Aradului s'a întemeiat în anul 1872 de către profesorul *Vicențiu Babeș* dela preparandia din Arad și fost director al școalelor românești din trei districte bănățene, fiind cel dintâi președinte al său.

Reuniunea se ocupa, în adunările sale, de toate problemele ce atingeau viața școalei și a satelor și se străduia să ridice prestigiul scăzut al învățătorilor și starea lor materială.

Toate frământările sunt conduse de fapt de vicepreședintele *Gheorghe Popa*, referent școlar la Oradea, fost prim redactor al revistei „*Albina*” din Viena.

„Reuniunea” luptă însă cu mari greutăți. Nu este sprijinită de episcopul Ioan Meșianu, ceea ce nu descurajează pe *Gheorghe Popa*, acum referent școlar la Arad. În a cincea adunare generală, ținută în 20 și 21 Aprilie 1878, se cere „o retribuție mai omenească a învățătorilor” și „creerea unui fond de pensie”.

Gheorghe Popa întemeiază, la 22 Mai 1877, revista „*Minte și inimă*”, în care se frământă marile probleme școlare ale timpului, în special cerând o mai bună salarizare.

* Urmare din Nr. 3—4, 1945.

Nevoile de viață ale învățământului românesc și ale învățătorului român sunt cuprinse în memorii, ce nu sunt luate în seamă.

Revista *Minte și inimă* se sistează după un an dela apariție, la 3 Mai 1878.

De aci încolo „Reuniunea” n'a mai dat nici un semn de viață. După o stagnare mai îndelungată, în anul 1884, învățătorii aleg pe G. Popa președinte, iar pentru reluarea firului activității întrerupte apelară la ajutorul zelosului profesor preparandial *Teodor Ceontea*, pe care-l aleseră vice-președinte.

Reuniunea nu se reface; urmează câțiva ani de sfâșieri păgubitoare între tînări și bătrâni, învățătorii din Banat se grupează în jurul inv. Ioan Tuducescu din Lipova și lipsesc dela toate adunările.

În anul 1890 „reuniunea arădană” se reorganizează, lăsând afară pe bănățeni și pe cei din vicariatul Oradiei și astfel au luat ființă, în eparhia Aradului, încă două reuniuni, cea bănățeană și cea din Bihor.

Reuniunea mai restrînsă arădană, alegându-și pe profesorul Ceontea președinte, a pornit pe calea progresului, ajungând una din cele mai de seamă organizații de cultură și luptă națională.

Președinții dela întemeiere până la 1919: Vicențiu Babeș 1872—1884, Gheorghe Popa 1884—1890, Teodor Ceontea 1890—1906, Iosif Moldovan inv. în Arad 1906—1919.¹

Reuniunea inv. gr. or. români din protopresbiteratele *Timișoara, Belinț, Lipova și Comloșul mare*, se desprinde din „reuniunea arădană” în anul 1890. Munca și străduința sa este mereu stînjețită de lipsa de statute aprobate. Guvernul dela Budapesta nu mai era cel dela 1868. Se începuse de mult acțiunea de maghiarizare și de prigoană în contra învățătorilor români. Statutele, ce se înaintau în fiecare an la Ministerul instrucțiunii, erau mereu respinse. Și acest joc s'a urmat mai bine de zece ani.

În anul 1900 cauza este încredințată distinsului avocat și cărturar *Emanuil Ungureanu* din Timișoara.

Acesta adună pe învățători la Timișoara, votează noi statute, prin istețimea sa și prin energia de care a dat dovadă, se impune la Ministerul din Budapesta și statutele primesc aprobarea.

Învățătorii îl aleg pe Ungureanu președinte și reuniunea pornește pe drum sănătos, la muncă de folos, avînd ca suprem scop, ca și celelalte reuniuni surori, ridicarea nivelului cultural și asigurarea stării materiale a membrilor reuniunii.

Unul din cei mai de seamă conducători ai reuniunii, credincios colaborator al lui Ungureanu și demn urmaș al său, a fost învățătorul *Iuliu Vuia* din Comloșul Bănățean.

Reuniunea învățătorilor dela școalele populare confesionale gr. or. române de sub jurisdicțiunea Consistorului din Oradea. Ca și „cea bănățeană”, s'a desprins din „reuniunea arădană” în anul 1890, Adunările generale se țineau — în lipsa statutelor aprobate — pe baza unui regulament elaborat de Consistor. Ultima adunare, pe baza acestui regulament, s'a ținut în anul 1895, când Ministerul unguresc de culte și instrucțiune publică interzice funcționarea pe viitor a reuniunii fără statute aprobate de Minister.

¹ Iosif Moldovan insp. școlar: Monografia Reuniunii inv. rom. dela șc. conf. gr. or. din Dieceza Aradului,

Situația aceasta de lipsă de activitate a durat până în anul 1899. În acest an vine din Banat *Nicolae Firu* învățător la Oradea. Solicitat de mai mulți învățători bihoreni, a cerut Consistorului din Oradea convocarea învățătorilor la adunarea generală de elaborare a statutelor.

După o așteptare de încă doi ani, în anul 1902, s'au întrunit învățătorii bihoreni pentru alcătuirea statutelor de organizare. Aceste statute abea în anul 1906 au primit aprobarea Ministerului instrucțiunii.

În 21 Sept. 1906 s'a ținut adunarea de constituire alegându-se *Nicolae Zigre* președinte de onoare, *Alexandru Munteanu*, protopop, președinte activ și *Nicolae Firu*, învățător în Oradea, vicepreședinte.

În 1909 se alege președinte învățătorul *Vasile Sala* din Vașcău, în 1910 inv. *N. Firu*, iar în 1913 inv. *Pantelie Bugariu*, care a condus reuniunea până în 1920, când s'a contopit în noua organizare învățătorescă județeană.

Între anii 1906—1914, reuniunea a avut frumoase manifestații culturale și românești, în adunările despărțămintelor tractuale și în adunările generale ținute la Beiuș, Vașcău, Tinca și Oradea.¹

Reuniunea învățătorilor greco-catolici din finutul Lugojului s'a întemeiat sub înalta ocrotire a fericitului episcop *Victor Mihaly de Apșa*, sub conducerea inspectorului școlar al eparhiei *Andrieu Liviu*, canonic capitular, în adunarea ținută în Lugoj, la 21 Iunie 1888.

În primul comitet sunt aleși: Canonicul *Andrieu Liviu*, președinte, *Simion Gaita*, vicepreședinte.

Având sprijinul și ocrotirea bisericii, reuniunea desfășoară o frumoasă și rodnică muncă românească.

În anul 1894 canonicul *Andrieu Liviu* cere să fie scutit de sarcina de a mai conduce reuniunea și locul său a fost luat, din însuflețirea și încrederea învățătorilor, de către distinsul cărturar, canonicul *Ioan Boroș*, care conduce reuniunea timp de 17 ani, ridicându-o la nivelul cerut de vremi și îndatoririle sale naționale.

După canonicul *Ioan Boroș*, este ales președinte învățătorul *Ioan Bogdan* din Oravița, care o conduce până în 1919, când se întemeiază noile asociații învățătoresci.²

În *Arhidieceza Sibiului* se țin regulat, an de an, *conferințele învățătoresci*, care, sub mitropolitul *Miron Romanul*, iau numele de *cursuri suplimentare*, ocupându-se cu toate problemele învățământului și de buna funcționare a școalelor.

Cea dintâi organizație profesională a învățătorilor din arhidieceza Sibiului este „*Reuniunea învățătorilor români gr. ort. din Țara Bârsei*”, întemeiată în anul 1878, cu reședința în Brașov și având cercul de activitate în protopopiatele Brașov I și II și Bran. Statutele reuniunii primesc aprobarea consistorială în 4 Nov. 1878; profesorul brașovean *Ștefan Iosif* e ales primul președinte.³

Sinodul eparhial din 1879 ajungând la concluzia că „*cursurile*” nu au produs rezultate destul de mulțumitoare, ia la cunoștință hotărârea con-

¹ După datele primite dela inv. *Nicolae Firu*, 'acum pensionar în Timișoara.

² *Valeriu Sas*, fost subrevizor școlar în Lugoj: Monografia reuniunii (în manuscris).

³ E. Hodoș: Cercetări, Probleme școlare confesionale. Sibiu, 1944.

sistorului de a înlocui aceste cursuri suplatorii prin instituirea reuniunilor învățătoresci, care în organismul lor să reprezinte și suplinească conferințele învățătoresci.¹

O comisiune, compusă din asesorii *Iosif Hodoș* și *Dr. Ilarion Pușcariu*, e însărcinată cu redactarea unui proiect de statute pentru organizarea de „reuniuni” în toată arhidieceza. Proiectul de statute e înaintat spre dezbateri Sinodului arhidiecezan.

În rezumat conține următoarele:

Scopul reuniunii :

- a) Înaintarea învățământului, prin împreună lucrare, în diversele ramuri de pedagogie și didactică;
- b) Împărtășirea reciprocă a experiențelor culese în aceste ramuri;
- c) Îmbunătățirea stării materiale a învățătorilor și a școlilor primare;
- d) Înzestrarea școalelor cu: grădina necesară, cu rechizite didactice, cu bibliotecă, cu colecții de istorie naturală etc.

Mijloacele pentru atingerea scopului: prelegerile și debaterile despre obiectele de învățământ și despre manualele școlii...

Membri ai Reuniunii sunt toți învățătorii dela școalele primare și civile române gr. or. de pe teritoriu reuniunii.²

Încă în acest an se constituie câteva reuniuni, deasemenea în anii următori, așa că în 1882 se arată ca s'au înființat „reuniuni” în toate 10 cercurile. „*Normativul școlar*”, apărut în 1882, în paragraful 70, dispune că toți învățătorii șc. ort. rom. a unui cerc, stătător din mai multe protopresbiterate, formează o reuniune învățătorescă.

Congresul național bisericesc, în 1878, în „*Reg. pentru organizarea provizorie a învățământului în mitropolia ort. rom. din Ungaria și Transilvania*”, se ocupă de „corporațiunile învățătoresci”. Deasemenea și congresul din 1895 în „*Regulamentul pentru organizarea învățământului în școalele poporale*”.³

Reuniunile însă nu au statutele aprobate și în anul 1895 unele reuniuni sunt împiedecate de a-și ține întrunirile, de către organele de stat.

O parte din organele bisericești erau în contra reuniunilor.

„Telegraful român”, prin colaboratorii săi, cere revenirea la conferințele învățătoresci.⁴

Dr. Bologna scrie: ... „Dacă e vorba să aleg între o corporațiune provăzută de legea fundamentală a bisericii și una imitată după stat și care provoacă o ingerință oarecare a statului... noi rămânem sub scutul maicii biserici, acceptăm sistemul conferințelor, și abandonăm reuniunile, ce cari după legea statului le-am imitat”.⁵

Cu multe argumente *Dr. D. P. Barcianu* apără „reuniunile” căutând să dovedească utilitatea lor în viața școlară și profesională a învățătorilor.⁶

1 Dr. D. P. Barcianu: Conferințe învățătoresci sau reuniuni învățătoresci. Foaia pedagogică din Sibiu, 1898.

2 Enea Hodoș: Cercetări, Proclame școlare conf. pag. 159.

3 Dr. D. P. Barcianu: Conferințe învățătoresci sau reuniuni învățătoresci. Foaia pedagogică din Sibiu, 1898.

4 Ziarul „Telegraful român” Nrii 49—51 din 1897.

5 „Telegraful român” Nr. 18 din 1898.

6 „Foaia pedagogică” din anul 1898.

În anul 1898, în toată arhidieceza au fost 12 reuniuni, fiecare pe trei protopoplate, care încă-și aveau organizația lor cu președinte, notar, casar și comitet. Fiecare reuniune avea un comitet central și în fiecare an se ținea o adunare generală.¹

N'au avut însă nici la această dată statutele aprobate de stăpânirea ungurească și funcționarea lor era mereu stânjinită de către organele acestei stăpâniri.

În anul 1898, „în loc de a încuviința dispoziția luată de consistoriu pentru înaintarea statutelor reuniunilor la guvern spre luare la cunoștință, sinodul arhidiecezan a hotărât ca „Reuniunile învățătoresți” să fie desființate și să se introducă conferințele învățătoresți de odinioară.”²

Și astfel în arhidieceza dreptmăritoare răsăriteană a Sibiului, reuniunile învățătoresți au dispărut, întrunirile profesionale ale învățătorilor făcându-se sub scutul „legii fundamentale” a bisericii, în conferințele învățătoresți.

Spiritele însă nu s'au liniștit. Ani de-a rândul învățătorii și cărturarii din arhidieceză s'au frământat în această cauză. Revista „*Vatra școlară*” din Sibiu, Nr. 9, din Noemvrie 1909, sub titlul: *Conferințe învățătoresți*, între altele, scrie:

„Alături de acestea constatăm că reprezentantul statului, în conferința din Sibiu, a declarat că acestea nu sunt conferințe, ci deja reuniuni, cari fără statute nu pot funcționa.

Nu le dizolvă, fără va face arătare la ministru. Totodată aflăm că învățătorii noștri sunt poftiți să se facă membri la reuniunile învățătoresți comitatene.” Asta s'a și cam dovedit, căci învățătorii români din tractul Sibiu, Avrig, și Săliște au luat parte aproape toți la adunarea învățătorilor de stat, ținută în săptămâna trecută. Cu fețe rușinate spuneau că i-a *pofțit* inspectorul, iar dela organele noastre nu au primit nici o înviațune. Ei astăzi nu mai știu ai cui sunt.

Dacă așa stă lucrul, dece Veneratul Consistor nu a ținut că e bine să facem reuniuni și să trimitem statutele spre aprobare la ministru...“

Tot revista *Vatra școlară* în numărul său din Oct. 1910, când face o dare de seamă despre „Adunarea generală a învățătorilor hănășeni”, ținută în Timișoara la 15/28 și 16/29 August 1910, spune de încheiere:

„Când vedem progresul frumos dezvoltat de colegii noștri din dieceze, în Reuniunile lor, regretăm sincer, că dascălii din arhidieceză, prin o hotărâre pripită și lipsită de prevedere, au fost lipsiți de acest puternic mijloc de cultivare.”

„Pentru învățătorii greco-catolici români s'a lucrat mai puțin dar cu succes.”⁴

1 Revista „*Vatra școlară*” din Sibiu, Iulie—August 1909.

2 „*Foia pedagogică*” Nr. 10 din 15 Mai 1898.

3 Reuniuni maghiare. „Poftirile” acestea erau generale și cu tăle făcute. Și aici la noi în Banat — unde existau „reuniunile” și activau mai bine ca cele ungurești — un număr mare de învățători confesionali s'au înscris membri la reuniunile ungurești, începând cu anul 1907, anul legii apponyane de maghiarizare, fiind „pofțiți” de autoritățile școlare ale statului.

4 Traian Șuteu: Organizații inv. înainte de unire, articol apărut în cartea org. inv. din Transilvania de Andrei Pora, Cluj, 1929.

Cea mai veche organizație a inv. gr. cat. pare să fi fost *Reuniunea inv. români din comitatul Sălăgiului*, care o lungă serie de ani a avut președinte pe vrednicul profesor *Gavril Trifu*. Găsim că acest Trifu „la 1880 scrie în *Analele Reuniunii inv. sălăgeni*, istoricul acelei reuniuni între anii 1869—1880”.¹

În anul 1879 ia ființă *Reuniunea inv. gr. cat. din jurul Gherlei*, compusă, până în anul 1896, din 14 despărțăminte (reuniuni filiale); în acest an mai adăugându-se două.

În 1898 număra un membru fondator și 157 membri ordinari.

Despărțămintele nu aveau *oficiali* aleși. Președinte era protopopul, de fiecare adunare se alegea câte un notar, care ducea (redacta) protocolul.

Toate celelalte agende le împlinea președintele despărțământului.²

În arhieceza Blajului organizarea învățătorilor în reuniuni, ca în cea a Sibiului, a dat prilej unui lung șir de frământări. Primul început îl găsim în anul 1874 într'un articol publicat în Nr. 4 din 1/13 Martie al revistei *Foia școlastică*, redactată de profesorul *Ștefan Pop*, trecut mai târziu în Vechiul Regat. Propune ca învățătorii din 2—3 protopopiate să formeze câte o reuniune și toate reuniunile unei dieceze să formeze o reuniune generală cu centrul la reședința metropolitană.

În 1875 s'a ales un comitet, care să lucreze un proiect de statute. Proiectul s'a înaintat consistorului ca să-l încuviințeze.

Nu se poate ști din ce motive afacerea rămâne baltă 21 de ani. Abia în 10 Decembrie 1896, luându-se ca bază proiectul vechiu, prin o comisie de 5 înși se prelucrează proiectul de statute, care primește aprobarea Consistorului sub Nr. 5753 din 26 Decembrie 1896, iar întărirea Ministerului se câștigă sub Nr. 5118 din 3 Februarie 1897. Adunarea de constituire se ține la 15 Iunie 1897.³

Învățătorimea gr. cat. organizată în aceste reuniuni proiectează o alianță a tuturor. La 17 Aprilie 1904 sunt convocați, la Cluj, toți delegații reuniunilor surori. Inițiatorul este profesorul *G. Trifu*, care a și prezidat acest congres. S'au redactat statutele, rămânând ca, după ce se vor pronunța ordinariatele să se înainteze guvernului spre aprobare. Prof. Trifu a depus toată energia și toată stăruința sa, a înaintat în cauză mai multe memorii ministrului de instrucție ungar, fără însă să fi primit soluția cu drept așteptată.

Regimul unguresc nu admitea ca învățătorii să se organizeze după confesiune și naționalitate.⁴

Tendența de unire a forțelor de muncă și luptă se manifesta și la învățătorii români ort. În fața pericolului ce amenința școala românească: legea de maghiarizare apponyană, delegații tuturor învățătorilor confesionali din întreaga metropolie ort. rom. a Sibiului se întrunesc în congres în acest oraș de reședință în 28 Decembrie 1907. A fost un congres impunător prin felul și seriozitatea discuțiilor ce s'au urmat.

„Dintre *„dorințele părerile și rugările* — exprimate cu acest prilej notăm cea de sub p. I., care, dacă s'ar fi respectat, ar fi fost un mijloc

1 O. Ghibu: Portrete pedagogice.

2 Foia pedagogică, 1898.

3 Traian Șuteu: Org. inv. înainte de unire.

4 T. Șuteu: Org. inv. înainte de unire, O. Ghibu: Portrete pedagogice.

neasemănat de eficace întru ridicarea prestigiului și moralului dascălului român. Aceasta sună așa: *In interesul promovării învățământului nostru prea Veneratul Consistor metropolitan este rugat a institui pe viitor ancheta reprezentanților învățătoreștii din 3 în 3 ani în chip de consiliu al instrucției metropolitane, căreia să se supună spre opinie în viitor toate chestiunile școlare ce vor fi supuse deliberării maritului congres național bisericesc.*¹

Pe lângă toate insuccesele avute, învățătoreștii persistă mereu în acțiunea sa de unificare. La 15 Februarie 1913 se convoacă la Cluj conferința delegaților dela toate Reuniunile învățătorilor români din fostul regat unguresc. S'au redactat memoriile, care s'au trimis mitropoliților, episcopilor și tuturor factorilor conducători ai vieții noastre culturale, s'a instituit „o comisiune permanentă de organizare”, care avea ținta „promovarea intereselor corpului învățătoreștii”.

Gazeta învățătorilor, care apărea la Șimleul Silvaniei sub redactarea inv. pens. I. P. Lazar, publică în numărul său din 20 Aprilie 1913 un „apel” către toată dascălimea pentru organizarea unui mare congres învățătoreștii. Ministerul unguresc însă nu încuviințează ținerea acestui congres.

Fiindcă în ordinul de opreliște se invocau ca motive: deosebirea confesională a învățătorilor români, colegii bănățeni au și făcut o adresă către Consistorul metropoliei din Sibiu, în care cer încuviințarea unui congres general a corpului didactic primar gr. or. Consistorul admite cererea și congresul învățătorilor români din mitropolia ortodoxă a și fost convocat pe 23 August 1914 la Arad.

Războiul împiedecă ținerea lui.²

Credem că nu e fără de interes să amintim, în treacăt, primele organizații învățătorești și din celelalte părți locuite de Români.

În *Bucovina*, datorită împrejurărilor locale, cea dintâi organizație învățătorească cuprindea pe învățătorii de toate neamurile conlocuitoare. Se numea „*Bukowiner Landeslehrerverein*” (Societatea învățătorilor din Bucovina) și s'a întemeiat în anul 1872 de către profesorul *Dimitrie Isopescu*, primul conducător al *Pedagogului* din Cernăuți.

Societatea avea și un organ de publicitate *Bukowiner Paedagogische Blaetter*, scrisă în nemțește până în 1891, când începe să publice articole și în limba română și ruteană.³

Pela anul 1902 s'a ridicat din mijlocul învățătorimii marele luptător pentru cauza învățătorească *Mihail Chisanovici*. Principala sa armă de luptă a fost presa. Deoarece corpul didactic era compus din Români, Ruteni, Germani, Poloni, Evrei și Maghiari, cari cunoștea cu toții limba germană, foile redactate de dânsul erau scrise în această limbă. Foaia lui Chisanovici s'a numit mai întâi *Freie Lehrerzeitung*. Suferind însă mai multe confiscări din partea guvernului austriac n'a mai putut apare sub titlul cel vechiu ci și l-a modificat de mai multe ori *Neue Freie Lehrerzeitung*, *Bukowiner Freie Lehrerzeitung*...

Foaia aceasta condusă timp de peste un deceniu de Chisanovici, a luptat pentru revendicările profesionale ale învățătorimii bucovinene și a

1 T. Șuteu: Org. Inv. înainte de unire.

2 Idem.

3 I. G. Dumitrașcu: Înainte mergătorii pag. 37.

obținut o salarizare, care a însemnat un progres pentru învățători, o lege bună de pensionare a corpului didactic primar și o bună lege disciplinară.

Între timp însă învățătorimea română din Bucovina a început să se organizeze în spirit național, spre a lupta pentru naționalizarea școlii primare. În lupta aceasta a fost sprijinită și de câțiva profesori români. În 1905 s'a întemeiat „*Reuniunea școlară română din Bucovina*”, care editează revista „*Școala*”, condusă de prof. George Tofan. „*Reuniunea*” ... își schimbă numele, mai târziu, în „*Asociația corpului didactic român din Bucovina*”, care își urmează rosturile sale românești și de ordin profesional până când vine războiul cu consecințele sale.¹

În *România veche* cea dintâi organizație profesională se constituie în anul 1878, pornită de sus și menită să adune la oaltă „pe toți membrii învățământului” (art. 1 din statute). Se numea „*Societatea corpului didactic de toate gradele*”.

În anul 1887 se întemeiază *Societatea institutorilor și institutoarelor din București*, cu scop de asistență mutuală.

În anul 1890, vrednicul învățător Vasile Ifimescu, din Soveja-Putnei, cheamă învățătorimea din țară la alcătuirea unei organizații profesionale a tuturor învățătorilor din țară. Apelul a fost auzit. Statutele au fost discutate și votate de învățători din toate județele, întruniți la cursul de lucru manual din Brăila, în vara anului 1890.

A fost cea dintâi organizație a învățătorilor și se numea: *Societatea corpului didactic primar rural de ambele sexe din Regatul României*. În cursul anului 1890 s'au înființat 9 secții județene ale acestei societăți (Putna, Romanai, Vlașca, Buzău, Roman, Tecuci, Bacău, Tulcea și Constanța).

În anii următori însuflețirea a început să scadă și societatea a încetat de a mai funcționa.

În anul 1894 se întemeiază *Asociația învățătorilor buzoleni*, care în anul următor (1895) își încetează activitatea, datorită nepăsării obștei învățărești.

Învățătorimea din toată țara se agită mereu. Ziarele și revistele învățărești, întemeiate în cursul timpului, sunt pline de chemări și îndemnuri la *adunarea rândurilor* și la *solidaritate profesională*.

Această înfrigurată mișcare însă nu e văzută cu ochi buni de „cei de sus”.

În anul 1898 se ține la Ploiești, în zilele de 28, 29 și 30 Decembrie *primul congres învățătoresc*. Din acest congres ia ființă *Societatea învățătorilor din România*, cu scopul „de-a întări spiritul de solidaritate între învățători, lucrând pentru îmbunătățirea stării materiale și culturale a membrilor”.

Nici această societate nu are viață lungă. Interese politice și de castă se pun deacurmezișul.

În Iunie 1900, se grupează, la Buzău, la îndemnul și sub conducerea inv. I. G. Dumitrașcu în *Asociația învățătorilor și învățătoarelor din România*, 18 înși, a căror număr, în Ianuarie 1901, se ridică la 77. Pentru constituirea asociației cu statute în regulă, se convoacă în adunare toți membri înscrși, pe zilele de 2 și 3 Iulie 1902, la București.

1 După informațiile primite dela N. Simionovici fost inspector general școlar.

De astădată asociația pornește pe un drum norocos, bucurându-se de părinteasca ocrotire a marelui bărbat de școală *Spiru Haret*.¹

În anul 1919 — în locul vechilor reuniuni — se organizează asociații învățătoresci pe provincii, cu secții județene, în care se lucrează cu multă râvnă și mult entuziasm. Se ridică, din proverbiala sărăcie dascălească, cămine, case de odihnă, se întemeiază bănci și cooperative.

În zilele de 6 și 7 Decembrie 1929, reprezentanții învățătorilor de pe toate plaiurile pământului românesc, întruniți în congres general la București, constituie *Asociația generală a învățătorilor din România*, cea mai mare organizație profesională din țară.

Pavel Jumanca

îns. gen. șc. i. r.

¹ I. G. Dumitrașcu: Înainte mergătorii, București 1940.

Episcopul Ioan Popasu

(1808—1889*)

Intronizarea

Împăratul Francisc Iosif I (1830—1916) a ordonat la 15 Septembrie 1865 generalului Anton baron Benko de Boinik ca, în calitate de înalt comisar c. r., să publice diploma imperială de reînființare a episcopiei ortodoxe române a Caransebeșului și să instaleze în scaun pe noul ei episcop, numit la 6 Iulie 1865.

Instalarea a avut loc, după protocolul normat de rescriptul împăralesc Nr 12,231 din 3 Decembrie 1783, *Duminecă în 31 Octombrie — 12 Noembrie — 1865*. Programul ei a fost publicat în Nr 81 din 14/26 Octombrie 1865 al „Telegrafului român”.

Comisarul c. r. și mandatarul mitropolitan, episcopul Aradului Procopiu Ivacicovici (1809—1881),¹ de origine din Deliblata Torontalului, au sosit Sâmbătă în 30 Octombrie 1865 la Sacul, „o stațiune de poștă” de Caransebeș, unde au fost primiți de delegații eparhiei, 6 preoți și 10 mireni, în frunte cu protopopul Logojului Ioan Marcu (1807—1867). De aci până la frontiera „inclinului regiment de margine româno bănățean Nr 13”, unde plenipotențiarul împăratului e întâmpinat de antistia comunală și de delegații regimentului, în cap cu căpitanul de stat major Iosif Seracin (1824—1887), îi însoțesc preoții, învățătorii, oficialitățile și călăreții comunelor Sacul, Căvăran, Prisaca, Zăguzeni și Jupa. La bariera „cetății”, la podul de fier de peste Timiș, îi așteaptă comandantul și ofițerii regimentului confinar și banderiuș orășenilor, comandat de lefta Biju. Orașul de reședință e pavoazat cu drapele, cu covoare și cu arcuri de verdeață. La comandamentul militar, unde e încartiruit, o companie cu drapel și cu muzică îi dau onorul la „pășirea din trăsura de gală”.

Seara, la retragerea cu torțe, deputatul dietal Dr Aurel Maniu (1833—1894) adresează comisarului următoarea cuvântare: „... În epoca de tristă memorie, în care Românii erau desbrăcați de toate drepturile lor politice, Proveniența le mai lăsase biserica cu administrația ei liberală constituțională ca scut și acoperământ al conservării lor etnice. Dar de un secol și jumătate ei sunt lipsiți și de acest scut. Și totuși n’au desperat. Acest fapt dovedește vitalitatea lor... A bineplăcut însă Provenienței să pună odată capăt acestor suferințe într’un timp, în care și vocea poporului

*) Urmare din Nrii 3—4, 1945.

1) Tatăl său, preotul Andrei Ivașcu, era din Goruia, jud. Căraș.

este ascultată... Suntem recunoscători, că *ni s'a restabilit mitropolia națională și dieceza noastră istorică națională*. Această restituire în drepturile noastre și încredințarea conducerii diecezei în mâinile probate ale bine-meritatului nostru episcop Ioan Popasu, care noi ne purtăm cu deplină încredere, *sunt semnele neînșelătoare ale răsăririi unui viitor mai fericit*. Fiii credincioși ai acestei dieceze împlinesc numai o sfântă datorință a lor, când în preseara acestui act solemn, de atâta timp ferbinte dorit, al publicării festive a *înființării pe timpuri eterne a diecezei ortodoxe române a Caransebeșului și a întronizării mult iubitului nostru episcop*, prin care i se dă administrarea diecezei, ei se adună înaintea Ilustrității tale și bineven-tându-te, te salută cu respect profund..."

Pe mandatarul mitropolitan l-a binevenat, „cu înăscuta-i oratorie”, protonotarul orașului Iosif Ionescu.

Duminecă, în 31 Octomvrie 1865, comisarul împărătesc pornește împreună cu secretarul său, maiorul Carol Cervenca și cu colonelul Eugen de Villetz, în sunetul clopotelor și în bubuitul treasurilor, într-o călească trasă de 6 cai și însoțită de compania de gardă a regimentului confinar româno bănățean Nr 13, spre catedrală. Aci o altă companie, cu drapel și muzica, dă onorul. Trecând printre coloanele de preoți, îmbrăcați în odăjdii, comisarul e întâmpinat, în ușa bisericii, de cei doi episcopi, care îl conduc la jețul ce i s'a rezervat lângă icoana Precuratei Fecioare.

Și... începe sărbătoarea. *Sărbătoarea istorică a reîntegrării episcopiei Caransebeșului în alvia-i națională și a întronizării oficiale a titularului ei*. Secretarul citește, în limba latină și în cea a bisericii restaurate prin decretul dela 24 Decemvrie 1864, diploma imperială de reînființare din 6 Iulie 1865.

După această promulgare, plenipotențiarul împăratului, urmând ordinul Nr 2373 desp. 10 din 15 Iulie 1865 al ministerului de război c. r., *declară de reînființată și constituită episcopia ort. rom. a Caransebeșului* și, îndreptându-se spre episcopul Ioan Popasu, îi spune: „... Ziua întro-nizării festive a Prea Sfinției Tale în venerabila catedră episcopală a Caransebeșului este o zi jubiliară și de bucurie, care află răsunet în inimile tuturor Românilor. O dorință veche, secolară, s'a împlinit și s'a prefăcut astăzi în faptă. Insemnătatea sărbătorii de astăzi zace în aceea, că ea este a se privi ca începutul unui viitor plin de speranțe și aducător de bine-cuvântare pentru poporul român... Conservarea naționalității este acum garantată tuturor și o întrecere nobilă pe calea progresului moral și intelectual va avea de aci înainte să vivifice puterile și să aducă la înflorire dezvoltarea istorică și culturală a Românilor...”

Dotat cu calități eminente ale spiritului și inimii, distins prin meritele câștigate, înălțat prin grația domnitorului, Prea Sfinția Ta în sfânta-ți misiune de înalt demnitar bisericesc vei fi și un conducător și un bine-făcător al poporului în calea perfecționării sale morale după învățăturile fundamentale ale sf. bisericii ortodoxe răsăritene...

Bravul popor român, care ascunde în sânul său un frumos viitor, va asculta, fără îndoială, de luminatul arhipăstor al său, pentru că acest popor, de sute de ani, a sigilat cu sângele său credința sa nestrămutată,

devotamentul și vitejia sa, cucerindu-și astfel, în istoria împărăției, un loc respectat... Dumnezeu să țină pe Prea Sfinția Ta!"

După această alocuțiune episcopul Ioan Popasu urcă amvonul și depune „coram ecclesia” acest jurământ de credință:

„In nomine patris et filii et spiritus sancti. Ego Ioannes Popasu episcopus juro coram sanctissima et individua Trinitate in signo sanctae crucis et beatissimae virginis Mariae Dei genitricis, sanctorum apostolorum, prophetarum, martyrum et omnium sanctorum, ex tota anima et tota mente, ex totis viribus meis. Volo sacratissimo potentissimo et invictissimo principi ac domino domino Francisco Iosepho I-mo divina favente clementia Austriae imperatori, regi Hungariae... magno principi Transilvaniae..., nec non serenissimae domui austriacae et excelsae ejusdem aulae fideliter servire, totamque gentem iurisdictioni meae in spiritualibus et ecclesiasticis subiectam ad eandem fidelitatem instruere et excitare, praeterea orabo omnibus diebus vitae meae pro sua Maestate sacratissima, neque unquam aliquid contra hoc meum depositum iuramentum... faciam, aut iurisdictioni meae spirituali subordinatis facere vel per directum vel indirectum permittam...

Sic me Deus adjuvet et ejus sanctissimum evangelium. Amen.”¹

Compania de onoare dă prima salvă, iar corul cântă imnul împărațesc.

Secretarul, maior C. Cervenca, citește apoi în limba latină și română decretul de numire din 6 iunie 1865 al arhimandritului Ioan Popasu ca episcop al diecezei Caransebeșului. Compania dă a doua salvă, iar clerul și poporul îi cântă urarea arhierască: „Întru mulți ani Stăpâne...”

Apoi urcă amvonul mandatarul mitropolitan și dă citire gramatei mitropolitane, pe care i-o înmânează, în cadrele unei „agrării” către cler și popor.

În aclamațiile entuziaste ale poporului preoții își ridică arhipăstorul de trei ori, iar el îi binecuvintează. Corul întonează întreit imn episcopesc: „Pre stăpânul și arhierul nostru Ioan, Doamne, păzește-l...”, iar compania dă a treia salvă. Muzica cântă pentru rugăciune.

În extazul bucuriei sale creștinești mulțimea plânge. Și plâng și frunțașii Banatului din cele două strane, în cap cu Andrei Mocioni (1812—1880), care își văzură, la 31 Octomvrie 1865, izbândite strădaniile lor îndelungate pentru emanciparea bisericii naționale.

1) În traducerea românească textul jurământului e următorul: „Eu, episcopul Ioan Popasu, jur din tot sufletul meu și din toată virtutea mea și din toate puterile mele înaintea prea sfintei și nedespărțitei Treimi, în fața sfintei Cruci și a preafericitei fecioare Născătoarea de Dumnezeu, a sfinților apostoli, prooroci, mucenici și a tuturor sfinților apostoli. Voiesc sacratissimului, preaputernicului și nebiruitului principe și domnului domn Francisc Iosif I., ocrotit de mila divină împărat al Austriei, rege al Ungariei..., mare principe al Transilvaniei... și strălucitei case austriace și înălțatei ei curți, să-i slujesc cu credință. Și voi învăța și îndruma pe întreg neamul, supus stăpânirii mele duhovnicești și bisericesti, la această credință. Mă voi ruga în toate zilele vieții mele pentru Majestatea sa prealuminată și nu voi săvârși nimic contrar acestui jurământ al meu ce ar nedreptăți înălțata și prea fericita casă austriacă, neîngăduind nici supușilor stăpânirii mele duhovnicești să uneltească de dreptul său cu ocolire împotriva ei.

Mai jur, că în prezent nu fac parte din nici o societate sau frăție secretă, fie între marginile ținuturilor ereditare ces. reg., fie în afară de ele și că nici în viitor, sub nici un pretext, nu mă voi amesteca în o atare asociație secretă. Așa să-mi ajute Dumnezeu și evanghelia lui prea sfântă. Amin”.

Incadrat de trimisul împăratului și de cel al mitropolitului episcopul Ioan Popasu urcă apoi tronul arhieresc al veneratei catedrale caransebeșene, din care au păstorit vlădicii Spiridon Știbița (1695—1702), Moise Stanoievi (1713—1724), Nicolae Dimitrievici (1726—1728), Maxim Nestorovici (1728—1738), Eutimie Damianovici (1738—1739), Isaia Antonovici (1741—1748), Ioan Gieorgievici (1749—1769), Vichentie Popovici (1769—1785),¹ Iosif Ioanovici de Șacabent (1786—1805), Petru Ioanovici de Vidac (1806—1818), Arhim. Sinesiu Radivoevici, ca administrator, (1818—1829), Maxim Manuilovici (1829—1833), Iosif Raiacici (1834—1842), Ștefan Popovici (1834—1849), arhim. Samu'il Mașirevici, ca administrator, (1849—1853) și Emilian Kenghelatz (1853—1865).

Aci primește el „închinăciunile“ clerului eparhial și urările diecezei, exprimate, magistral, prin protopopul Nicolae Tincu-Velea (1814—1867) al Vârșetului. Și de aci își rostește noul episcop și „predica-i inaugurală“, consistentă și captivantă, culeasă din slova reavănă a sf. Scripturi...

Terminat fiind actul intronizării cel doi vlădicii, asistați de 80 protopopi și preoți — numărul anilor dislocării episcopiei la Vârșeț — slujesc sf. liturghie. Răspunsurile le dau corurile Logojului și Caransebeșului, dirijate de măestrul Ceega și Timotei Stoiacovici (1820—1882).

După liturghie, comisarul împărătesc, mandatarul mitropolitan și episcopul intronizat se duc, cu același ceremonial, la reședința episcopoească, unde semnează documentul jurământului și primesc „curtenirile protocolare“. De aci pleacă pe jos, însoțiți de cei 250 invitați, la „Pomul verde“, unde episcopul își cinstește oaspeții printr-un „prânz instalațional“, la care vorbește omul de o rară sensibilitate sufletească, care a fost Andrei Mocioni.

În zorile zilei un bou, cu coarnele înflorite, a fost purtat — după datina romană — în alaiul „muzicanților naționali“ pe străzile orașului. Apoi a fost fript în piața din fața căzărni și împărțit, cu trei acoave de vin, săracilor și poporului, care venise în număr mare din toate părțile eparhiei.

* *

Astfel sf. Cruce, ce ne-a fost smulsă din rădăcina-i secolară, ne-a revenit la matca-i strămoșească. Ea ne este din nou izvor de viață, pârghe de scăpare, semn al învierii și garanție a biruinței. Cei care se vor mai ridica să-i frângă brațele-i sfinte, cu care îmbrățișează în etern întreaga eparhie, se vor scula împotriva lui Dumnezeu, Care prin... „Cruce ne-a mântuit pe noi“ (I. Cor. 1, 18). Așa a încheiat bisericanul Andrei Mocioni, la plinirea praznicului intronării, epoca de lupte pentru izbăvirea bisericii neamului din uzurparea în care a zăcut mai bine de un secol și jumătate.

1) Dr Ștefan Pop: Din trecutul diecezei Caransebeșului; Dr Gheorghe Cotoșman: Episcopia Caransebeșului, p. 184; Ioan Bartolomei: Șirul cronologic al episcopilor Caransebeșului, Foaia Diecezană, a. 1887 Nr 49 și Borovszky Samu: Temes vármegye története, p. 355.

Statutul organic

Publicând în „Vechea Mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei”¹ autograful imperial dela 24 Decembrie 1864, academicianul Nicolae Popea (1826—1908) scrie: „... în fine cauza cea dreaptă a Românilor ortodocși din Transilvania, Ungaria și Banat, agitată aproape 20 de ani, își ajunge a sa rezolvire. În fine mult dorita lor *mitropolie*, suprimată mai bine de un veac și jumătate, se restaură. În fine oftările lor cele ferbinți se ascultară și împliniră. În fine lacrimile lor de întristare se prefăcură în lacrimi de bucurie...”

Această mitropolie trebuia însă așezată la adăpostul sigur al unei legi ocrotitoare, care să o ferească, în viitor, de vicisitudinile trecutului și să-i garanteze nu numai libertatea religioasă, ci și propășirea națională. Ea avea nevoie de o organizație democratică, care să asigure conlucrarea armonică a clerului și a poporului pentru mărirea lui Dumnezeu și pentru înălțarea și consolidarea neamului românesc, căruia destinul îi rezervase încă multe suferințe și dureroase îngenunchieri.

Omul, care a săvârșit această mare operă națională și căruia neamul și biserica îi datorează recunoștință, a fost deputatul *Dr Gheorghe Ioanovici* (1821—1909) de Duleu și Valeamare.

Colaborator politic al lui Francisc Deák (1803—1876) și al baronului Iosif Eötvös (1813—1871), el ocupă în anii 1866—1871 dregătoria de secretar de stat al ministerului cultelor și cea de conducător al „secțiunii bisericilor ortodoxe din Ungaria”. În această calitate el redactează și susține, cu cumințenia unei gândiri echilibrate, sprijinit de deputații Alexandru Mocioni (1841—1909), Vicențiu Babeș (1821—1907), Aurel Maniu (1833—1894), Aloiziu Vlad (1822—1888), Ioan Pușcariu (1824—1906), Sigismund Borlea (1828—1883) și Sigismund Papp și de însuși ministrul cultelor, baronul Eötvös, în ședințele din 7, 8, 9 și 28 Mai 1868 ale dietei ungare, proiectul de „lege pentru despărțirea bisericii ort. române de cea sârbească”.

În casa magnaților acest proiect a fost susținut la 16 Mai 1868 de mitropolitul Andrei Șaguna și episcopul Ioan Popasu.

Cele patru cuvântări, rostite la discuția legii, care înlătură înmixtiunea străină în treburile dinlăuntru ale bisericii naționale și asigură o echitabilă împărțire a averilor bisericii ortodoxe, până aci comună, vădește nu numai pe distinsul bărbat de stat, ci și pe eminentul bisericănesc și pe bunul Român, care a fost Gheorghe Ioanovici, în tot timpul strălucitei sale cariere politice. Ținuta sa politică moderată a determinat nu numai pe Iosif Eötvös, ci și pe „înțeleptul patriei” Francisc Deák, de origine macedo-română, ca să sprijine votarea și sancționarea la 24 Iunie 1868 a acestui articol de lege — IX —, intitulat „în cauza celor de confesiunea gr. orientală”, cu 10 §§ și, prin care „se trece în lege *mitropolia de sine stătătoare a Românilor ortodocși*”. Prin ea „s’au dat și s’au asigurat Românilor ortodocși din Ardeal și Banat condițiunile de dezvoltare și prosperare culturală în biserică constituțională *pe bază națională*”.²

1) p. 296.

2) Dr Ilarion Pușcariu: *Mitropolia Românilor ort. din Ungaria și Transilvania*, p. 666.

În temeiul §-ului 6 al acestui articol de lege și a hotărârii regale din 14 August 1868 mitropolitul Andrei Șaguna convoacă „Congresul național bisericesc român de religiuinea răsăriteană”, compus din 30 deputați din cler și 60 mireni, între care 10 din confiniul militar, pentru ziua de 16/28 Septembrie 1868 la Sibiu și îi prezintă „spre desbatere și votare” „Proiectul de un regulament pentru organizarea treburilor bisericești, școlare și fundaționale române de religia greco-orientală” cu „însemnarea, că cuprinsul lui e de mare însemnătate și că dela norocoasa rezolvire a chestiunii tratate într'aceia, atârnă prosperitatea și vitalitatea întregii noastre mitropolii...”¹ Congresul ține 12 ședințe și alege în cea a treia, din 18/30 Septembrie 1868, o comisiune de 27 deputați, câte 9 din fiecare eparhie, care „anteconsultă” acest proiect, bazat pe considerațiuni de ordin pur canonic-bisericesc. Or această comisiune, având președinte pe Gheorghe Ioanovici, deputat al cercului Oravița, iar membrii pe Nicolae Popea, Ioan Alduleanu, Partenie Cosma, Ioan cav. de Pușcariu, Vic. Babeșiu, Dr. Alex. Mocioni, Dr. Aurel Maniu, Petru Cermena, Ioan Faur, Antoniu Moion, protopopii Gheorghe Peșteanu și Iacob Popovici, maiorul Iosif Seracin, Filip Pascu, Iova Popovici ș. a., nu a împărtășit concepția pur clericală ce a prezidat la întocmirea regulamentului, ci a procedat la alcătuirea „Statutului organic al bisericii ortodoxe române din Ungaria și Transilvania”.

„Un op acesta, căruia cu anevoie credem să i-se mai afle astăzi vre'unul asemănător, căci el este compus după prototipul învățăturilor lui Hristos, care își fondă biserica sa pe *libertatea spiritului*. Și tocmai pentru aceasta, adică pentru principiile liberale, ce se cuprind într'ânsa, cutezăm a zice, că ele ar putea servi și altora de model. Dar ceea ce îi mărește valoarea este, că *prin trântul se restituie și se garantează legislațiunea bisericii noastre în deplina ei formă veche canonică și constituțională*”,² sunt aprecierile cu care colaboratorul de căpetenie al lui Șaguna, episcopul Nicolae Popea, însoțește înfăptuirea acestei *Charta magna libertatum*,³ a bisericii ortodoxe de dincoaci de munți, cu dispozițiuni de organizare autonomă privitoare la cler și popor, la parohii, protopopiate, mănăstiri, eparhii și mitropolie.

Dar adevărata însemnătate a acestei legi organice pentru biserică întreagă a mitropoliei noastre o accentuează în ședința de încheiere dela 7/19 Octombrie 1868, cu sobrietatea care îl caracterizează, însuși Gheorghe Ioanovici, exprimând bucuria Congresului constituant „asupra *momentului epocal în istoria bisericii noastre*, că noi Românii ortodocși adunându-ne din toate părțile Transilvaniei și Banatului, ne-am văzut cu frățietate adunați pe terenul autonomiei bisericești, teren de aci înainte garantat, necontestat și necontestaver. Și pe acest teren am zidit templul libertății confesionale și naționale și cu organismul stabilit ne-am asigurat libertatea, conștiința și propășirea neîmpiedecată pe calea culturii, fără care nici un popor nu poate deveni un factor însemnat între popoare, între națiuni... Acesta este rezultatul până aci exoperat...”

Această „bucurie” exprimată, cu convingere, de Gheorghe Ioanovici, este mărturia cea mai strălucită a sentimentului său național, care îl incu-

1) Protocolul Congresului naț. bisericesc rom. din 16/28 Septembrie 1868.

2) N. Popea: Vechea mitropolie, p. 349.

3) Legea fundamentală a libertăților engleze, aprobată la 15 Iunie 1215.

rajează să lupte, cu îndârjire și fără odihnă, la înlăturarea piedecilor ce i se opuneau încă și, după 7 luni — la 28 Mai 1869 — să obțină, împreună cu Ioan cav. de Pușcariu consilier la „despărțământul pentru trebile greco-orientale”, sancționarea Statutului organic și publicarea lui în oficiosul „Budapesti Közlöny Nrii 156, 158, 160 și 161 din 1869 și în „Telegraful român” Nrii 52 și 53 din 1869.

Intrunind după un an și jumătate, la 1/13 Octomvrie 1870, cel dintâi Congres național bisericesc în sesiune ordinară, mitropolitul Andrei Șaguna pronunță adevărul: „... astăzi nu mai sunteți străini și nemernici în biserica voastră, ci concetățeni cu sfinții și de aproape ai lui Dumnezeu... Căci Statutul organic este efluxul sinoptic al bibliei și al canoanelor bisericești... Azi suntem cu toții împreună lucrători ai lui Dumnezeu. Toți suntem zidirea lui și casa lui și... Duhul lui Dumnezeu locuiește înțe noi, și de va strica cineva casa lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe acela...”¹

Vlădica Vichentie Popovici (1769—1785) a dat ființă la 1775 Consistorului diecezan al eparhiei Caransebeșului—Vârșeț în compoziția normată de „sistema consistorială” din 5 Aprilie 1782. Iar împărăteasa Maria Terezia l-a dăruit sigilul oficial, cu chipul sf. Gheorghe, patronul bisericii catedrale a Caransebeșului.

Până la intrarea în vigoare a Statutului organic și episcopul Ioan Popasu și-a condus eparhia după regulile acestei sisteme, având ca organ auxiliar Consistorul eparhial, compus din cei 10 protopopi tractuali: Iacob Popovici al Orăvișii, Dimitrie Iacobescu al Mehadiei, Alexandru Ioanovici al Jebelului, Antanasie Ioanovici al Făgetului, Iosif Popovici al Bisericii albe, Simeon Dimitrievici al Panciovei, Nicolae Andreevici al Caransebeșului, Nicolae Tincu-Velea, iar după moartea lui, întâmplată la 16 Mai 1867, Ioan Popovici al Vârșeșului, Ioan Marcu și dela 1868 Gheorghe Peșteanu al Logojului și Ioan P. Seiman al Ciacovei, și din următorii 27 parohi: Nicolae Bolocan din Sculea, Nicolae Tătuca din Iablanța, Ștefan Popovici din Straja, Constantin Alexandrovici din Sasca montană, Zaharia Botoșiu din Bocșamontană, Ilie Câmpeanu din Prigor, Ioachim Manguca din Broșteni, Lazăr Țiapu din Zorlenț, Alexandru Popovici din Fizeș, Ioan Petrovici din Giulvăz, Trifon Țieranu din Petroman, Constantin Țepeșu din Mehadia, Iosif Pavlovici din Giurgiova, Mihai Velceanu din Dognecea, Iosif Gurcovic din Gherman, Ioan Pavlovici din Rusova nouă, Ioan Ștefanovici din Mănticul mare, Ioan Mihailovici din Cărbunar, Gheorghe Emanuel din Sudriaș, Gheorghe Andreevici din Caransebeș, Matei Ignea și Alexandru Ursulescu din Logoj, Avram Murgu din Petrovaselo, Ioachim Cherciu din Comorăște, Andrei Bugărin din Cebza, Radu Golumba din Berzasca și Alexandru Popescu din Bocșa română.

Ca secretar și referent al acestui Consistor a funcționat Ioan Bartolomeiu (1835—1906).

Realizările pe plan bisericesc școlar și episcopesc ale episcopului și ale acestui Consistor diecezan din cei cinci ani, 1865—1869, ai „absolu-

1) Cuvântarea de deschidere a Congresului din 1/13 Oct. 1870, p. 3.

tismului administrativ" au reclădit istorica episcopie a Caransebeşului, asigurându-i continuitatea şi indelebitatea. Imperiul democratic al Statutului organic, bazat pe egala îndreptăţire a tuturor credincioşilor şi... pe libertatea pozitivă în asociaţiunea noastră bisericească",¹ a consolidat-o, "înfrumşetându-o în vestmănul sinodalităţii, ce i-a fost ţesut de sfinţi apostoli şi părinţi bisericeşti".² Astfel ea a devenit din nou, ceea ce a fost "înainte de a-şi pierde chiar şi numele"³: „casa duhovnicească, pe care Tatăl o a zidit, Fiul o a întărit şi Duhul sfânt o a înnoit..." (I. Petru, 2, 5).

Sinoadele eparhiale

Trecerea oficială dela această „sistemă consistorială" la regimul constituţional al Statutului organic s'a făcut în cel dintâi „Sinod eparhial al diecezei române dreptmăritoare a Caransebeşului", întrunit la 1 Mai — Dumineca Tomii — 1870. *Zi hotărâtoare pentru istoria bisericii ortodoxe, în care episcopul Ioan Popasu „a depus, cu încredere şi cu deplină linişte sufltească, toată competenţa legislativă şi administrativă a bisericii din eparhie, împreună cu responsabilitatea pentru soarta ei viitoare, în mâinile cele credincioase ale Sinodului prezent şi în ale Sinoadelor viitoare, care singure sunt corpul reprezentativ legal şi canonic al întregii noastre eparhii, şi prin urmare ele sunt competente de a duce şi conduce, în înţelesul Statutului organic, afacerile administrative, economice, bisericeşti, şcolare şi fundaţionale ale diecezei".*⁴

Această „reprezentanţă" legiuitoare a eparhiei Caransebeşului, formată din 20 clerici şi 40 mireni, a reintregat venerabila noastră episcopie, — „smulsă din braţele dulcei sale mame, mitropolia ortodoxă română de Timişoara, mai târziu de Alba Iulia şi încorporată, în contra apriatului înţeles al sf. canoane, la o mitropolie de aceeaşi dogmă dar de alt neam" —, în vechea-i tradiţie românească. Şi i-a întărit, în cele 80 sesiuni ale sale, cu „concluze" formulate de eminenţii bisericeşti juristi ai veacului al XIX-lea, cuprinse în Corpus juris canonici Caransebesiensis, *vieţa-i autonomă.*

„Cum nu m'aşi bucura eu în această zi, pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm şi să ne veselim într'ânsa, — rosteşte inimosul ierarh în cuvântarea-i de deschidere a celui dintâi areopag temeliuitor de eparhie constituţională —, când văd pe deputaţii iubitului meu cler şi popor, bărbaţii luminaţi şi devotaţi ai bisericii adunându-se în jurul meu, ca să mă ajute, să mă întărească şi să împreune viguroasele lor mâini cu ale mele, ca astfel naia bisericii să se poată strecura mai cu securitate printre stâncile cele multe şi periculoase şi să ajungă, cu norocire, la limanul cel dorit... Nu mă îndoiesc că Dv., bărbaţi cu cunoştinţă dreaptă şi pricepere luminată, însufleţiţi de voinţă şi năzuinţă nobilă, înzestraţi cu experienţă şi înţelepciune, în toate deciziunile şi punerile la cale veţi pleca din punctul cel înalt bisericesc, fiind drepti către autonomia statorită a episcopiei şi a

1) Din cuvântarea de închidere a Congresului naţional bisericesc din 1863 a mitropolitului Andrei Şaguna.

2) Din cuvântarea de deschidere a celui dintâi Sinod eparhial dela 1 Mai 1870 a episcopului Ioan Popasu.

3) Idem.

4) Cuvântarea de deschidere a Sinodului eparhial din 1870.

părților ei constituite și veți mulțumi trebuințele și cerințele drepte și echitabile ale clerului și poporului... Ne stau în cale, la tot pasul, legion de greutate, lupte și lipsuri. Iar antagonismul nu stă cu mâinile în sân, ci lucrează neobosit și atunci își sporește lucrul, când poate semăna zizanii între noi. *Bisericii însă nimic nu-i folosește mai mult ca buna înțelegere, căci concordia este izvorul din care fântânește puterea ei cea minunată...*"¹

Deputații care au ilustrat cele 19 Sinoade eparhiale, tot atâtea praznice ale ortodoxiei bănățene, prezidate, cu sclipirea-i inteligentă, de Ioan Popasu, au înțeles, au împlinit și au promovat aceste îndemnuri arhieresti. Ei erau doar luptătorii răspunzători de victoria de eri a luptelor îndelungate și dârze ce le-a dus națiunea română pentru emanciparea bisericii sale românești din „îmbrățișările cele spoite pe din afară cu culori de dragoste, milă, milosărdie, blajinitate, blagocestie și blagoslovenie.”²

Prin luminile și ținuta acestor străluciți reprezentanți ai clerului și ai mirenilor, alcătuitori de biserică vie și lucrătoare, s'a transformat incinta Sinodului eparhial al Caransebeșului în senat legiuitor cu desbateri și hotărâri, ce egalau pe cele ale oricărui parlament.

Protocoloalele ne spun, că vlădica Ioan Popasu a știut să deie Sinoadelor sale și un decor specific, ce impresiona. Minunatul iconostas al catedralei îi proteguia catedra, străjuită de demnitari care își înconjurau arhierul, îmbrăcat în purpură episcopală. În stânga ei era așezată masa notarilor, în cap cu „cancelarul” Ioan Bartolomei. Iar în dreapta, tribuna vorbitorilor, binecuvântată de Pantocratorul zugrăvit în 1863 de pictorii Dimitrie Turcu (1810—1883) și I. Gutsch din Viena. În fața, în naos, erau înșiruite fotoliile deputaților, totdeauna în ținută protocolară. Catalogul lor cuprinde în perioadele I—VII (1870—1888) următoarele nume: Dr Gheorghe Ioanovici, Antoniu Mocioni, Simeon Manguica, Constantin Radulescu, Dr Alexandru Mocioni, Vicențiu Babeș, Dr Antanasie M. Marienescu, Dr Ștefan Antonescu, general Traian Doda, Dr Aurel Maniu, Dr Gruia Liuba, Iulian Ianculescu, Dr Iosif Miescu, Dr Dimitrie Hațieganu, maior Mihail Iacobici, lt. colonel Iosif Seracin, Titu Hațieg, Ilie Trăilă, Coriolan Brediceanu, Ioan Budințianu, Ioan M. Roșiu, Dr Victor Babeș, baron Eugen Duca, Iuliu Petricu, Petru Broșteanu, Atanasie Cimponeriu, Iosif Gall, Gheorghe Serb, Leontin Simonescu, Ștefan Velovan, Dr Ioan Paul, Ioan Nemoianu, Vasile Nicolescu, Martin Țiapu, Iosif Novacu; protopopii Iacob Popovici, Gheorghe Peșteanu, Nicolae Andreevici, Dimitrie Iacobescu, Filip Adam, Mihail Popovici, Pavel Miulescu, profesorii Filip Musta, Iosif Tempea ș. a.

Dr Cornel Corneanu

(Urmează)

1) Idem.

2) N. Tințu-Velea; Istoria bisericească politico-națională, p. 151.

PROBLEME ACTUALE

Valea sau Vrani ?

I.

În revista Institutului Social Banat Crișana Nr. Noembrie—Decembrie 1943, dl prof. Traian Popa, se ocupă de „Românii din Banatul medieval”. Din acest studiu mă interesează cele scrise despre „Familia lui Petru de Valea”, deoarece ocupându-mă de prin 1929 de monografia comunei Vrani, jud. Caraș, culegând și analizând toate datele ce le-am putut găsi, am ajuns la concluzia, că Petru cnezul de Valea (1277) este străbunicul lui Ion, George, Mihai și George de Vrani, pomeniți de o diplomă regală din 1464 respectiv a lui Mihai de Vrani (1402) unul din castelanii Sebeșului.

Adică: *Familia de Valea este una și același cu familia de Vrani.*

Deci concluzia dlui prof. Tr. Popa despre familia Valea, cred că-i neîntemeiată, când afirmă că: „prin șicanele neconținute, prin procesele îndelungate și deposedarea în mod samavolnic de moșii, familia Valea sărăcește și se pierde în mulțimea sărăcită a cnezilor și mai apoi, a iobagilor, ducându-și viața chinuită, fără să mai lase dela 1378 înainte urme scrise în documentele descoperite până acum”... fiindcă despre Valea se mai amintește în 1383, 1391, 1392 și 1421.

Dl profesor Tr. Popa, a făcut o operă frumoasă și vrednică de admirație, scoțând datele despre sbuciumul marilor familii românești și importanța lor, în viața Banatului medieval, aducând pentru familia Valea unele date, pe care cu toată sârguința depusă, nu le-am putut afla până în studiul d-sale.

Am excepționat concluzia studiului dlui prof. Tr. Popa, ca neîntemeiată despre familia Valea, deoarece am constatat că dsa n'a consultat lucrările lui Dr. Tihamér Turchányi: „Krassó-Szörény vármegye néprajzi viszonyai” (Lugoș 1901) și „Krassó-Szörény megye története” (Lugoș 1906) scrise după Pesty Frigyes „Krassó megye története” vol. I și II (Budapesta 1884) și Szentkláray Jenő: „Krassó megye őshaidana” (Budapesta 1900).

Dr. T. Turchányi, funcționar la Prefectura Caraș-Severin, a fost însărcinat și bogat subvenționat, să completeze lacunele lui Pesty printr-o lucrare mai complexă și comentată, servindu-se și de alte lucrări cunoscute ca acelea lui Grisselini, Böhm, Ortway etc.

Lucrările lui Turchányi sunt tendențioase ca și a antecesorilor, dar au meritul, că au cules date, la care istoriografii bănățeni, Dr. I. Popovici, P. Dragalina etc. n'au putut ajunge.

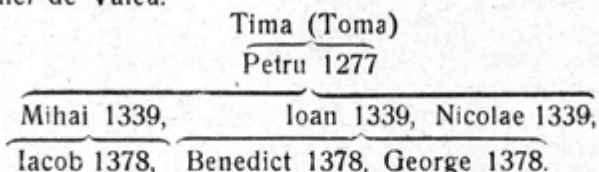
Făcând comparație între acești autori la un loc, am ajuns la concluzia, că Valea și Vraniu au numitorul comun, cnezatul Valach, a lui Tima (Toma), care a supraviețuit, până în sec. al XIX cu caracterul său românesc ortodox, spre deosebire de dl prof. Tr. Popa, care crede, că cnezatul respectiv familia de Valea a dispărut la 1378.

O familie care și-a păstrat caracterul românesc, în ciuda tuturor opresiunilor, care își apără averea printr'un proces cu mare răsunet în Ungaria, nu dispare la o dată fixă: ea supraviețuiește și se ridică la splendoarea din trecut, în vremea când dreptatea și omenia stăpânește oamenii.

II.

Despre Valea

Dr. T. Turchányi, pe baza datelor ce le-a găsit reconstitue astfel arborele familiei de Valea.

De sigur acest arbore familiar, nu-i complet, fiindcă din documentele din 1378, aflăm că Ioan fiul lui Petru, avea și fete, dar din el rezultă că Tima, cel mai vechi membru al familiei pe care-l cunoaștem, a trăit prin 1150—1200, adică tocmai în epoca marilor prefaceri din Ungaria, prilejuite de reformele regelui Stefan cel Sfânt. Este știut că regele Stefan, și-a organizat țara după modelul administrativ al imperiului franc de sub Carol cel Mare, împărțind regatul în provincii, comitate și parohii, *menținând așezămintele cnezale așa cum erau mai înainte*.

Istoriceste s'a mai dovedit, că Ungurii au aflat pe Românii pe aceste plaiuri, având chiar o viață publică bine încheată, între care organizațiuni, cnezatele erau în floare.

Putem deduce așadar, că, cnezatul Românilor de Valea, are o vechime, care depășește mult pe cnezul Tima cunoscut și se adâncește în istorie, poate chiar pe vremea principelui Vlad.

Dela începuturile de organizare a regatului ungar, de către regele Stefan, începe o eră nouă, care se caracterizează sub casa arpadiană și de Aujou, până la Huniadești, drept epoca de depozedare a Românilor băștinași, de către prefecții, banii și demnitarii maghiari, cu ajutorul regilor.

Nu mai vorbim de prigoana religioasă contra ortodoxilor „schismatici“.

Epoca aceasta prilejuește cnezilor de Valea, multă frământare și îndârjite lupte și procese. Din documentele vremii — foarte numeroase mai ales între 1342—1378 — aflăm, că cnezii români de Valea, și-au apărât independența și proprietatea, în fața tuturor asalturilor străine care intenționau să-i depozedeze, fiindcă aveau conștiința dreptului și actele de proprietate, *„pe care și strămoșii o aveau“*.

Suprafața domeniului cnezal de Valea, este stabilită de delegații Capitlului de Cenad, care lucrează pe teren 51 de zile (8 Aprilie — 29 Mai 1358) și se fixează hotarele astfel: spre apus, râul Caraș, spre miez-noapte pârâul Secaș (valea Secașului) spre răsărit hotarele cetății Ilidia, iar spre miez-ză pârâul Valea și Clortea. În Valea s'a mai găsit o biserică zidită parte din peatră, parte din lemn și o moară pe Caraș.

De aci reiese, că domeniul cnezal de Valea a avut o suprafață destul de mare, deci era un domeniu important.

Pe la 1355, Ion Beseneu, castelanul de Sumpulio (Érsomlyó) ocupă unele părți din domeniul de Valea, iar Vălenii întentează proces. După câțiva ani, Ion Beseneu, fiind numit prefect la Ovár, departe de aceste locuri, folosindu-se de trecerea la curtea regală, vinde în 1361, regelui Ludovic, cu 3.400 florini, domeniile Secaș, Valea și Kövesd, deși nu-i aparțineau. În același an, regele Ludovic, donează aceste domenii banului Himfy Benedict. Cu toată opoziția Vălenilor, Himfy, în Martie 1363, este așezat în posesiune.

De aici începe cel mai răsunător proces al epocii în Ungaria, care durează peste 13 ani, fiindcă Vălenii, bazați pe dreptul de proprietate „pe care și strămoșii îl aveau” (așa glăsuiește o diplomă regală din 1399) nu s’au putut împăca niciodată cu falsurile și samovolnicile magarilor unguri. În vremea aceea, nu era lucru ușor să porți un proces până la Curia regală, vreme de 13 ani.

A trebuit unui biet cnez valach, mult curaj și a avut multă demnitate, ca să înfrunte fațiș dispozițiunile discreționare, ale regilor și magistraților unguri.

După atâtea peripeții și debateri dramatice, Curia regală dă câștig de cauză Vălenilor, iar regele Ludovic consfințind sentința, în 30 Mai 1377, dă ordin, ca în domeniul de Valea, să fie așezați Vălenii, iar pentru Himfy, comisiunea să defalcheze o parte corespunzătoare din proprietățile impostorului Beseneu, care a provocat acest proces prin fals și abuz.

Comisiunea sosește la fața locului la 24 Iunie 1377 și execută așezarea Vălenilor în proprietate, fără nici o opoziție. Trecând la domeniul Beseneu, acesta se opune, arătând un ordin al regelui Ludovic, dat în Sandec, la 3 Iulie 1377, prin care se *anulează* sentința Curiei regale, și se ordonă, ca Vălenii să fie alungați din proprietăți, iar acestea să fie predate lui Himfy, citând pe Văleni înaintea judelei pe ziua de 18 Noemvrie 1377.

Desigur, numai considerațiuni politice au determinat pe rege, ca într’un interval de 34 de zile, să ia o hotărâre pe cât de neîntemeiată, pe atât de abuzivă.

Ordinul regal din 3 Iulie 1377, a fost executat cu atâta brutalitate, încât Vălenii sunt băfuți crunt, apoi aruncați afară și din casa părintească. Tânăra regină înduișată a intervenit ca mama și surorile fiilor lui Ioan de Valea, să fie lăsate în casă până la Sf. Martin, fără să aibă dreptul la fructele moșiei.

Nu am putut afla, dacă Vălenii au mai făcut apel, ori dacă acesta a fost sau nu, luat în considerare. Se știe, că la 24 Iulie 1378 se raportează regelui, despre așezarea lui Himfy în domeniul de Valea.

Abuzurile, machinațiunile și falsurile, apoi totala desconsiderare a legilor și a justiției, ce s’au săvârșit în legătură cu acest proces răsunător, sunt demonstrate în chip magistral de dl prof. Tr. Popa.

Dar — aici este punctul care-l excepționez din studiul dlui prof. Tr. Popa — *familia de Valea nu dispăre și nici nu i-se expropriază toată averea*, fiindcă aflăm, că Himfy, nu s’a mulțumit cu o improprietărire, câștigată cu totala desconsiderare a legilor și justiției, ci ca să intimideze pe Valachii dârzi, recurge la teroare și banditisme. Astfel, în 1383 răpesc

Vălenilor un cal, câțiva iobagi și *dărâma iazul morii, aruncându-l în Caraș*. Se mai pomenesc banditisme în 1391, 1392 și ultimul în 1421, când pustiierea și jaful au mers așa departe, încât din cercetările Capitulului de Cenad, reiese, că satul a rămas aproape pustiu.

Dacă se vorbește despre moara pe Caraș (1383) și de satul rămas aproape pustiu (1421), desigur, trebuie să admitem, că Vălenii, au fost scoși din proprietățile vaste care le aveau, dar nu și din reședința cnezatului, care era în Valea (Vrani).

Dela 1421, nu se mai pomeneste nimic despre Valea.

Este logic să credem, că familia Valea n'a dispărut în 1378, fiindcă avem urme de existență la 1383, 1391, 1393 și 1421, dar n'a dispărut nici la 1421, fiindcă deși a fost sărăcită, se dovedește că și-a purtat sărăcia, ca peste tot Românii, cu demnitate și resemnare, până la epoca de dreptate a Huniadeștilor, când reapar, cu toată vrednicia sub numele de *Vrani*.

III.

Despre Vrani

Am văzut, că ultima dată se pomeneste despre Valea, la 1421. Dar Pesty Fr. (Krássó vármegye története, 1884, pag. 274) vorbește de *Mihai de Vrani la 1402*, care era unul din castelanii Sebeșului; iar la 1464 spune (op. cit.) că regele Matia donează pentru bărbăție și credință, lui Ioan, George, Mihai și George de Vrani, satele: Verbölcz, Marinkolcz, Jtin, Ciuchici, Lugoth și Ciclova, cu mențiunea, „*că și strămoșii le aveau*” (már őseik is birván).

Reconstituind domeniul de Vrani dela 1464, cu toată certitudinea îl putem suprapune, domeniului cnezal de Valea, existent între 1277—1378.

Suprafața domeniului de Vrani: la apus râul Caraș, la miază-noapte Jitinul, așezat nu departe de Valea Secașului, spre răsărit Ciclova și Ciuchiciul, în apropiere de Ilidia, iar spre miază-zi, Lugoth, o așezare disdărută și Ciortea. Socotind aceste sate ca extremități a domeniului de Vrani, vedem, că am fixat aproape — ba în unele părți spre răsărit, am depășit hotarele domeniului de Valea.

Ținând seama de diploma regală din 1339, prin care domeniul de Valea, este recunoscut a fi acestei familii fiindcă „*și strămoșii îl aveau*” adică posesor era cnezul Tima (1277), apoi luând în considerare diploma regală din 1464, referitoare la domeniul de Vrani, cu aceiași mențiune categorică, că „*și strămoșii îl aveau*”, putem susține fără a fi desmințiți, că Ioan, George, Mihai și George de Vrani (1464) sunt strănepoții cnezului Tima (Toma) de Valea.

Pentru a întări această convingere, avem multe motive; înșirăm câteva esențiale:

1. Satul Valea, reședința cnezatului valach, a fost așezat pe malul stâng al Carașului între Vărădia și Ciortea, având o biserică și o moară pe Caraș;

2. Satul Vrani, este situat tot pe malul stâng al Carașului în apropiere de Ciortea (cunoscută la 1335) — având o moară pe Caraș, acum modernizată, dar a cărei vechime se pierde în negura istoriei.

3. În intervalul dela 1421, de când avem ultimile date despre Valea și familia respectivă, până la 1464, adică în 43 de ani, când apare numele de Vrani (deși se mai pomeneste în 1402) nu s'a putut ridica o familie românească, care dea viteji, așa cum au fost apreciați Vrănenii în 1464 de regele Matia. Deasemeni, nu putem admite ipoteza că familia de Vrani, a fost așezată aici din alte părți, fiindcă în acest caz, regele Matia nu ar fi făcut mențiunea expresă, în diploma din 1464 că „și **strămoșii**” acestora **aveau** obiectele de danie, cu care-i răsplătește pentru „bărbăție și credință”.

Spațiul nu ne îngăduie să stărui asupra familie de Vrani; manuscrisul monografiei Vraniului este gata de tipar și va arăta amănunțit împrejurările și prefacerile prin care a trecut și motivele din care și-a schimbat numele din Valea în Vrani.

M'am rczumat a dovedi, că *familia de Valea n'a dispărut* după 1378 — așa cum a conchis dl prof. Tr. Popa — ci a continuat să trăiască sub numele de Vrani, cu vrednicie și demnitate, bucurându-se de aprecieri și înalte demnități, încă multe secole înainte.

Pr. Traian Constantin

ATITUDINI ORTODOXE

Adevăruri istorice

Pentru a ne da seama de valoarea și trăinicia prezentului, trebuie să recurgem la cunoașterea trecutului, cercetând istoria nepărtinitoare.

Căci peste patimele și zvârcolirele adese interesate, de a ascunde sau altera adevărul, paginile istoriei, sunt un *memento*, care punându-ne în față realitatea crudă și obiectivă, face să amuțescă toate glasurile menite să strige în pustiu și să smerească toate îngâmfările neîntemeiate.

Aceste considerațiuni, le credem neapărat necesare și atunci când e vorba de lămurirea adevărului privitor la actul unirii cu Roma a unei părți din clerul și poporul ortodox din Ardeal, unire înfăptuită la 1700, prin ademeniri dibace și făgăduinți deșarte.

Un lucru este sigur: această unire nu s'a făcut, pentru că o parte din clerul și poporul ortodox s'ar fi convins, că adevărul dogmatic al Bisericii creștine, îl deține exclusiv Biserica papală. Nu! Ci unirea a fost provocată de starea de iobăgie a clerului și poporului dreptcredincios din Ardeal și de perspectivele avantajoase ce li se puneau în față, de către Iesuiți și primatul Ungariei: recunoașterea Bisericii române și acordarea de drepturi pentru cler și popor.

La temelia unirii, nu stă deci convertirea printr'un îndelungat proces de conștiință, ci revendicarea de drepturi politice pentru Români, egale cu a celorlalte popoare conlocuitoare în Împărăția austro-ungară.

Dar cursa s'a întins. Și buna credință a năcăjitului popor român de peste munți, a intrat în ea, fără să-și dea seama de metodele nesincere întrebuințate.

Și Mitropolitul Teofil și Atanasie Anghel, victime naive a dorinței lor de a schimba soarta clerului și păstoriților „ajunși fără drepturi în țara lor“, au trebuit să suporte nu numai escomunicarea, ci și judecata aspră a poporului conștient, care a ridicat glas de alarmă și s'a răsculat împotriva actului înfăptuit pe căi lăturalnice și cu gânduri piezișe.

Procedeul iesuitic reesă clar din faptul că pentru a-i atrage pe Români la unire, renunțară la recunoașterea lui filioque, a purgatoriului și azimei, rămânând ca singur primatul papal să fie acceptat.

Totuși în actul de unire, redactat în limba latină, profitând de împrejurarea că, clerul și poporul român ortodox, nu cunoșteau această limbă, — au trecut pe toate patru puncte.

Faptul că Mitropolitul Atanasie Anghel a fost degradat și instalat ca Episcop al Românilor uniți, supus Arhiepiscopului latin din Strigoni, arată toată batjocura față de o față bisericească valahă, dar poate și bataia lui Dumnezeu pentru calcarea de jurământ săvârșită de Anghel.

Câtă deosebire între Mitropolitul Atanasie Anghel și Voevodul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu, în fața căruia făgăduise că nu va săvârși unirea. Cel dintâi devine sperjur, al doilea martir al lui Hristos!

Dar soarta Românilor uniți s'a menținut, din punct de vedere politic, aproape aceeași. Iobagul a rămas tot iobag. Dovadă eclatantă, este faptul că atunci când Horia și Avram Iancu au ridicat steagurile revoluției, Românii din Ardeal s'au alăturat lor, peste deosebiri confesionale.

* *

Urmările unirii sunt dintre cele mai triste. Ea a detrunchiat ortodoxia românească și a îndepărtat un număr de Români dreptcredincioși, de adevărul evanghelic. A despărțit pe Români în două tabere, care se privesc cu ură și neîncredere.

În loc să ne apropiem și să ne strângem rândurile prin iubire, — ne distanțăm și ne izolăm stăpâniți de ură confesională.

Datorită „binefacerilor” actului unirii dela 1700, astăzi Românii din multe sate și orașe de pe cuprinsul țării, în loc să se roage în fața aceleiași altar, se roagă la altare diferite.

În loc se recunoască primatul lui Hristos, ei recunosc primatul papalității, construcție omenească zidită pe temelie șubredă de nisip.

Aceste sunt adevărurile crude și realitățile dureroase...

Cine are urechi de auzit, să audă!

Pr. O. Gherasim

Ancorare în veac sau sbor spre transcendență?

Dacă ne-am încumeta să definim veacul în care ne sbatem cu toții, sau mai precis, dacă i-am schița fragmentar și în general aspectele sale fundamentale, le-am vedea înfățișându-se ca: incertitudine, însângerare, suferință supraomenească, orbecăire în necunoscut și o înspăimântătoare înfeodare lutului și tuturor imperfecțiunilor legate de el.

Acesta ar fi aspectul negativ al veacului nostru. Departe însă de a ne pierde orice speranță de salvare, de reînviere și înălțare din tenebrele acestui ciudat veac, voci dintr'o lume uitată și nebănuită de mulți dintre noi, ne trimit mesajul lor de sfântă înviere, ce ne dau speranțe legitime, pentru înlăturarea acestui pesimism degradator și pentru întronare în sufletul nostru răvășit, a celui mai senin și mai robust optimism.

Pesimismul, ca și aspectul negativ al vremii noastre, au avut darul ca pe deoparte, să ne producă o răvășire a sufletului, o interiorizare dusă până la nesocotirea realității înconjurătoare, o anchilozare în niște forme seci și fără viață, o totală lipsă de perspectivă istorică și cosmică și o ciudată nesocotire și negare a realității suprafirești.

Dar nu e mai puțin adevărat, că acest aspect unilateral al veacului XX, a avut pe de altă parte, efectul binecuvântat, de a ne ține trează conștiința de noi înșine și de dependența noastră de o autoritate ce ne transcende, de care prea mult ne-am îndepărtat și după care însângeram acum.

Așa dar, fără să exagerăm ceva, suntem îndreptățiți să afirmăm ivirea unor zile mai senine, mai demne de noi oamenii și cu mai mult folos pentru însași viața noastră.

Da aceea putem afirma, că aspectul pozitiv și dinamic al acestei lumi rătăcite, îl întrezărim nimbă de aureola celui mai sacru și mai divin ideal.

Ideal, ce ne dă puteri nebănuite să năzuim neconținut prin orice efort sufletească, pentru salvarea noastră ca oameni și pentru ridicarea noastră din incertitudine spre siguranță deplină, din besnă la lumină, din păcat la virtute și din cele pământești spre cele cerești. Cu alte cuvinte, salvarea noastră din robia veacului și mântuirea prin ridicarea spre lumea ce ne transcende și spre care năzuim neconținut. Infeodarea noastră puterilor misterioase ale acestui veac ce se mândrește cu o cultură avansată și cu o civilizație excesiv de rafinată, a avut urmări din cele mai dezastruoase pentru această lume.

Lume, care uitând înaltul ei rost hărăzit de Dumnezeu, căuta prin orice mijloc dărămarea tuturor barierelor și a zăgăzurilor naturale și supra-naturale, pentru ca mai apoi să-și reverse tumultuos valurile distrugerii ce clocoteau înfiorător și prevesteau deslănțuirea unei furtuni formidabile.

Lumea veacului nostru și-a croit astfel singură drumul, care în loc s'o ducă la salvare și la viață mai fericită a aruncat-o în necunoscut, în nesiguranță, în haos și în ghiarele celei mai teribile suferinți.

Își avea oare această lume idealul ei etic și năzuințele, luptele și eforturile ei suprafiești; își avea vre-o fundamentare logică și morală?

Logică — și probabil o logică izvorâtă din nesocotirea și pervertirea principiilor ei clasice — se poate să fi avut, dar una morală, hotărât că nu. Ori tocmai negarea și nesocotirea principiilor moral-religioase principii socotite de mulți ca ceva anacronic veacului nostru, au dus lumea la prăpastie și distrugere. A trebuit ca să se reverse tumultuos și pustiiilor puterile răului și ale întunecului, ale mizeriei și suferinței, pentru ca această lume înebunită de glorie și mărire lumească să se desmeticească și să revină din condamnabila ei indiferență și amorțire, la realitate.

E semnificativ și de bun augur și această tardivă reînviere. O dovadă în plus, că puterile întunecului, că animalitatea și egoismul din om au fost biruite și anihilate de simțămintele sale înalte și de toată gama acelor însușiri superioare, care formează și încoronează personalitatea sa morală.

Ancorarea noastră în acest veac și deci în toate formele lui de manifestare, ne-a adus o pervertire noastră înșine, o pervertire a istoriei, o întunecare a orizontului, o negare a posibilității noastre de evadare din el și o amorțire a puterilor înalte ce aveau darul și puterea să ne țină mereu trează conștiința dependenței noastre de realitatea transcendentă.

Ancorarea noastră în întunecimile veacului, a avut drept urmare: suferința, neliniștea, nesiguranța, groaza în ziua de mâine, groaza de necunoscut și de neprevăzut și o necugetată relativizare a tuturor adevărilor supralumenești.

Departă însă ca această relativizare și această încopciere cu niște forme nefirești, să aducă salvarea lumii, ele au aruncat-o și mai mult în besna unui întunec de nepătruns.

Omul, această ființă lovace, a crezut că prin raționalizarea, prin mecanizarea vieții și prin negarea oricărui adevăr transcendent, va reuși să

se pună pe sine însuși în centrul cosmosului și astfel să nesocotească orice autoritate mai înaltă și să-și condiționeze fericirea sau nefericirea sa exclusiv de viața pe care singur și-a croit-o după criteriile unei rațiuni ce nesocotea orice poruncă și lege divină.

Firește o mare greșală de care singur s'a convins, nu peste mult timp dela comiterea ei. Salvarea noastră ca oameni — căroră nu ne poate fi absolut indiferent, cum și ce fel de viață trăim — nu poate să vină dela noi și nici nu va veni oricât vom încerca noi să relativizăm totul, să schimbăm cursul firesc al evenimentelor și să condiționăm totul de noi înșine.

Salvarea noastră, prin noi înșine, va veni numai atunci, când ne vom da seama de menirea ce ne-a hărăzit-o, — nu destinul, nu întâmplarea oarbă și nici fluctuațiile evenimentelor istorice — ci, providența divină, Dumnezeu însuși, sub a cărui vrere sunt toți și toate, atât oamenii cât și evenimentele cosmice.

Și dacă ancorându-ne barca vieții la limanul furtunos și abrupt al acestei mări înviforate, care e viața noastră, ne-am putut convinge de totala noastră neputință de a evada din puterile ei misterioase spre zările unei lumi mai bune și mai fericite, vom continua noi oare să rămânem și pe mai departe la același țarm, lovit fără milă de toate valurile și furtunile vremii?

Vom rămâne și pe mai departe sclavii propriei noastre neputinți, sclavii acestei lumi și vom refuza cu încăpăținare orice evadare din ea pentru a ancora salvați și transfigurați la limanul mântuitor din lumea ce ne transcende și spre care năzuim neconținut?

Iată doar câteva din multe întrebări, care ne chinuie și asupra căroră va trebui să medităm neîncetat, pentru că de rezolvarea lor depinde în mare măsură, fericirea sau nefericirea noastră vremelnică și veșnică.

Preotul Petre Petrilă

Unirea Bisericii

Sub acest titlu a apărut acum câțva timp în presa lugojană un articol, în care se reeditează o problemă pe cât de veche, pe atât de actuală: unirea Bisericilor.

Ideia care-l preocupă pe confratele de har și sacerdoțiu — despărțit, să sperăm, vremelnic de trunchiul Bisericii mame — este fără îndoială înaltă, sublimă chiar și ea a frământat și frământă mereu gândurile și simțirile adevărat creștine. Dar ceea ce vrea să clădească părintele I. N. este zidire pe nisip. Căci în construirea unității Bisericii, d-sa exclude piatra din capul unghiului: ortodoxia.

Părintele I. N. scrie: „Din motive omenești și pământești în al doilea mileniu al erei creștine s'au rupt dela unitatea Bisericii mulți creștini. S'au format foarte multe confesiuni, cari toate își zic creștine“.

Da, perfect adevărat, dar aceasta o poate susține cu inima deschisă numai acela care a rămas credincios Bisericii ecumenice, care n'a acceptat nici un fel de adaos sau știrbire în tezaurul dogmatic al Bisericii primare

și care n'a depășit misiunea harică, cu tendințe monarhice de supremație universală, streine cu totul de duhul evanghelic.

Suntem de acord cu păr. I. N. că „e vremea să facem tot ce ne stă în putință spre a se întoarce toți la Biserica lui Iisus, care trebuie să fie una” — dar această *Biserică una*, nu este nici cea romană, nici cea unită cu Roma și nici cea protestantă cu toate remificările ei, ci Biserica ortodoxă, singura credincioasă învățăturilor Mântuitorului și păstrătoare fidelă a tradiției apostolice, fără de care nu există dreaptă credință.

Noi ortodocșii n'avem deci, nici un motiv și nici unde ne întoarce, pentru că *noi am rămas în Staulul Bisericii adevărate: una, sfântă, sobornică și apostolică.*

Oile cuvântătoare care au părăsit acest Staul, să se întoarcă la turmă, pentru a se înfăptui cât mai curând idealul creștinismului: *o turmă și un păstor.*

Numai în acest sens putem vorbi de unire și numai așa „trebuie să pregătim calea”, pentru ca această unire, să se poată înfăptui în viitor.

Altfel, tot ce se încearcă a se face în această direcție, cu alte mijloace și pe alte căi decât cele ale adevărului și ale dragostei în Domnul, este menit să se risipească și să se spulbere.

Și, e păcat!...

Pr. O. Gherasim

Prozelitism interconfesional ?

Menirea creștinismului e ca să cuprindă în împărăția de har și sfințenie, toată suflarea omenească. De aceea și porunca Mântuitorului dată sfinților apostoli: „Mergeți și predicați Evanghelia la toate neamurile!”

Tot ce face deci Biserica prin vrednicia ierarhiei, pe terenul misiionarismului extern și intern, intră și în idealul dar și în obligațiile Ei.

Acest ideal, este concretizat de Mântuitorul Hristos în cuvintele lapidare: *o turmă și un păstor*, ceea ce înseamnă o Biserică unică, sub ascultarea Păstorului suprem: Domnul nostru Iisus Hristos.

Acestei păstoriri divine, nu i se poate substitui nici un fel de vicariat omenesc cu pretenție de primat și infailibilitate.

Biserica creștină este *hristocratică*; ea nu este și nici nu poate fi etnoeratică, autocratică, aristocratică ș. a. m. d.

Toate aceste forme de conducere sunt omenești; Biserica se conduce după legi divine, care nu trebuiesc confundate cu ideile și sistemele politice și sociale ale veacului.

E drept, că datorită ambițiilor deșarte omenești; din tendința de a sluji mai mult oamenilor decât lui Dumnezeu; din neînțelegerea și lipsa de pătrundere în principiile fundamentale ale creștinismului; din nesocotirea adevărului, că Împărăția Mântuitorului Hristos, nu este din lumea aceasta, — s'a ajuns la dureroasa sfărâmare a unității Bisericii creștine.

Prin urmare, aceasta nu este opera Cerului și nici nu face parte din planul soteriologic al lui Dumnezeu, care dorește ca „toți să fie una”.

Dar această unitate, nu se poate realiza decât în ortodoxie, care n'a alterat adevărul evanghelic și n'a înlăturat sau falsificat tradiția apostolică.

Biserica ortodoxă fiind unica deținătoare și păstrătoare a adevărilor revelate; numai Ea are privilegiul de a căuta oile cele pierdute și a le aduce la Staul.

Aceasta nu înseamnă însă siluire de conștiință, care este „meritul exclusiv” al confesiunilor eterodoxe și al sumedeniilor de vreascuri sectare.

Afirmăm aceste lucruri, văzând prin ce mijloace neonestе și nesincere, înțelege să facă prozelitism interconfesional, Biserica soră greco-catolică.

A asemenea de pe amvon, cu vădit dispreț pe creștinii ortodocși cu cei nouă leproși nerecunoscători, iar pe greco-catolici cu cel al zecelea cere singur a știut și s'a simțit îndatorat să mulțumească Mântuitorului pentru binefacerile primite; a afurisi pe aceia care ar avea îndrăzneala să pășească pragul biericii ortodoxe; a căuta să convertești în școală sufletul tineretului, prin fel de fel de mijloace pe care le detestăm; a determina prin insistențe repetate, ca elevii români ortodocși să se împărtășească la biserica unită; a evita sistematic societatea românilor ortodocși, — iată câteva din aspectele misionarismului intern greco-catolic.

E dureros că până astăzi, uniții n'au ajuns să înțeleagă și să simtă terenul șubred pe care stau și drama națională pe care o regisează prin despărțirea lor de ortodoxia românească, pentru a face pe placul asupritorilor noștri de eri.

Nu așa înțelegem opera misionară a clerului, indiferent căror confesiuni ar aparține.

Prin ea nu se mărește „turma mică”, ci dimpotrivă oile care o formează, se risipesc și se pierd.

Nu așa înțelegem să fim „pescari de oameni”.

Biserica ortodoxă nu involburează apa pentru ca peștii să intre cu silă în mreje, cum fac celelalte confesiuni.

Biserica ortodoxă aruncă mrejele și lasă ca Domnul să determine pescuirea minunată.

Deosebirea este de esență și fundamentală!

Pr. O. Gherasim

PORTRETE ORTODOXE

Arhiepiscopul DAMASCHINOS, regentul Greciei

Regretăm că vremurile nu ne-au îngăduit să oferim cititorului imaginea luminoasă a chipului fizic al acestui mare ierarh ortodox, care s'a identificat până la sacrificiu cu destinele și interesele poporului său.

O față luminoasă, ochi mari deschiși, oval perfect, nasul acvilin al Elinilor, fruntea largă, un zâmbet prietenos și-o dârzenie aprigă, care se străvede de pe întreaga-i făptură, acesta este portretul fizic al I. P. S. S. Arhiepiscopul Damaschinos.

Restul portretului nostru este biografic-moral. El copiază dările de seamă ale acestei vremi sbuciumate și cuprinde fapte duhovnicești de-o mare valoare culturală și națională pentru neamul și țara ea.

Mitropolitul Atenei, Damaschinos, s'a născut la Dovitza din Naupactia în anul 1891. Primele studii le face la Platanos. După terminarea liceului din Carditza, studiază teologia și dreptul. La vârsta de 27 ani este hirotonisit. Numit arhimandrit, lucrează la Mitropolia Atenei, în calitate de secretar. Mai târziu, în aceeași calitate, este numit la Mănăstirile din Pendeli și Petraki.

În anul 1918 este trimis la Sf. Munte Athos, unde redactează statutul republicii monahale.

Până în anul 1922 este președintele Uniunii Clericilor și director al revistei „Sfânta Uniune”.

În 1922 este ales Mitropolit al Corinthului. În această calitate, activitatea lui este foarte prodigioasă, relevându-se îndeosebi în timpul cutremurului din 1928. Datorită muncii sale, Corinthul a putut fi reclădit din nou.

De două ori vizitează America. Prima dată pentru a pacifica spiritele clericilor ortodocși de peste ocean și a doua oară pentru a strânge fonduri pentru orașul Corinth.

În 1938, este ales de Sf. Sinod Mitropolit al Atenei. Guvernul dictatorial al generalului Metaxas anulează această alegere. Apoi dictatorul Metaxas trimite pe actualul regent Damaschinos în insula Salaminos, unde îi fixează domiciliu obligatoriu.

În anul 1942, după refuzul lui Damaschinos, de a depune jurământul guvernului quisling din Atena al generalului Tsalacoglu, Damaschinos are întoarcere la Atena.

Aici conduce în mod subteran acțiunea împotriva coteropitorilor țării sale.

Ajută forțele armate ale partizanilor E'as și E. A. M., precum și populația înfometată, la atitudine împotriva comportării Germanilor care persecutau elementul evreesc.

Personalitatea și popularitatea actualului regent al Greciei este atât de puternică, încât și trupele de ocupație germană nu îndrăznesc să-l înlăture.

Vine eliberarea Greciei, care îl găsește înscăunat pe tronul Mitropoliei. Iubit și respectat de întreaga suflare greacă, arhiepiscopul Atenei este cunoscut ca un pacifist și democrat convins.

La 31 Decembrie 1944, Damaschinov devine regent al Greciei.

P. Rezuș

Episcopul NICOLAE POPEA

Episcopul Caransebeșului Nicolae Popea este una din figurile cele mai strălucite din galeria iluștrilor bărbați, cari au contribuit la promovarea intereselor și înălțarea prestigiului bisericii ortodoxe și a neamului românesc din acest frumos colț de țară.

Personalitatea marelui ierarh se conturează în adevărata ei lumină numai dacă o încadrăm în vremile de grea cumpănă ale neamului, când i-a fost încredințată spre păstorire reînviata eparhie a Caransebeșului. Fiind înzestrat cu însușiri excepționale, temeinice cunoștințe teologice și literare, și un larg spirit critic, dublate de o uimitoare putere de muncă, Nicolae Popea a reușit să desăvârșească opera pe care înaintașul său fericitul episcop Ioan Popasu s'a trudit s'o desțelenească.

Asemenea marelui Andrei Șaguna și Ioan Popasu, el este caracterizat de contemporani printr-o *inflăcărată iubire de neam, prin neschimbată alipire către biserica strămoșească, prin însuflețire pentru tot ceea ce este românesc, ceea ce este bun și frumos, prin tact și umanitate și prin tenacitate cu care ține la cea mai măreață și mai genială creațiune a marelui mitropolit Șaguna, la statutul organic, la care a conlucrat...*¹

Nicolae Popea vede lumina zilei în 17 Februarie 1826, în comuna Satulung-Săcele (Brașov). E fiul venerabilului preot Neagoe Popea, parohul comunei. Noul născut primi la botez numele tatălui său Neagoe, dar ca elev în școala primară îl schimbă în Nicolae, nume pe care-l ia apoi în mod canonic și la intrarea în monahism.

Învățământul primar îl termină în satul natal, gimnaziul îl urmează la Brașov iar clasa numită „Poetică” precum și primul curs de filosofie le-a făcut la Blaj. Cursul al doilea de filosofie dimpreună cu „drepturile” le-a absolvat la Cluj în anul 1846.²

Studiile teologice le-a făcut la Viena între anii 1846—1848.

Intorcându-se dela studii, tânărul absolvent de teologie, intră în serviciul statului întâiu ca practicant la locotenența transilvăneană în Sibiu, între anii 1850—1852 funcționează ca protocolist și concepișt la pretura din Deva, după aceea adjunct la judecătoria din Șomcuța mare.

În anul 1856 vacantându-se postul de secretar consistorial, privirile genialului Andrei Șaguna se îndreaptă spre tânărul teolog pe care-l cheamă slujitor în ogorul Domnului. După ce intră în monahism, primind numele „Nicolae”, urcă în scurt timp treptele ierarhice de diacon, protodiacon, presbiter și protosinel. A funcționat apoi ca profesor de teologie, asesor consistorial și administrator protopresbiteral.

1 Cf. A. Ghidui și I. Bălan, Monografia orașului Caransebeș, 1909, p. 161.

2 Idem pg. 162.

În anul 1870 când s'a constituit primul sinod arhiepiscopesc pe bazele Statutului organic, fericitul Mitropolit Andrei, îl numi vicar arhiepiscopesc iar anul următor îl hirotesii întru arhimandrit.

În calitate de vicar, a condus, cu mult tact și înțelepciune, arhiepiscopia, în timpul celor două sedisvacanțe, după stingerea din viață a Mitropolitului Șaguna și după trecerea Mitropolitului Ivacicovici la Sârbi.

Arhimandritul N. Popea, colaboratorul marelui Șaguna, se bucura de admirația unanimă, fiind prețuit ca o mare nădejde a neamului, de aceea i s'au și încredințat importante misiuni, ca deputat în dieta transilvană, în senatul imperial din Viena și președinte al Comitetului național-român pentru partidul național din Transilvania. În această calitate a convocat pe toți românii din Ungaria și Banat la marea adunare națională din anul 1881. El a fost între inițiatorii, fondatorii și conducătorul „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” („Astra”) și membru al mai multor asociații literare din Sibiu.

După moartea primului episcop al reînviatelor episcopii a Caransebeșului Ioan Popasu, sinodul eparhial electoral, prezidat de Mitropolitul Miron Romanul, în ședința din 27 Martie 1889 îl alege cu unanimitate de voturi întru episcop.

În 11 Iunie a fost hirotonit întru episcop, în 1 Iulie sosește în Caransebeș, fiind primit cu entuziasm de mulțimea poporului și a clerului eparhial, iar a doua zi a fost întronizat de către Mitropolitul Ioan Meșianu.

Noul episcop Nicolae Popea, care a fost timp, îndelungat, un neprețuit sfetnic și conlucrător în via Domnului al marelui principe al bisericii ortodoxe din Ardeal al nemuritorului Șaguna, aducea pe lângă calitățile sale excepționale și pe lângă o uimitoare putere de muncă și un uriaș flux de energie dăruit total bisericii strămoșești, din eparhia Caransebeșului. Despre el putem spune că a fost „păstorul cel bun, care și-a pus sufletul pentru turmă”.

Cea dintâi preocupare alui Popea, cu care și-a inaugurat păstoria, era să pună bază fondului de pensie a protopopilor, asesorilor, profesorilor și funcționarilor eparhiali, apoi fondul preoțesc pentru ajutorarea orfanilor și văduvelor acestora.

O grijă deosebită a purtat învățământului teologic și pedagogic pe care l-a reorganizat. A înființat apoi un internat pentru viitorii preoți și învățători confesionali.

În locul vechii reședințe episcopicești, unde era adăpostit institutul teologic și pedagogic a fost clădit institutul diecezan. Deasemenea a sprijinit materialicește și moralicește crearea importanței instituției comerciale „Severineana” din Caransebeș.

Pentru crearea unui capital (fond), fără care nici o acțiune nu era posibilă în acele timpuri vitrege, a cumpărat bunuri în com. Marghita mare, Visag etc., din a căror fonduri s'au asigurat nevoile bănești ale eparhiei.

Dar Nicolae Popea nu s'a lăsat absorbit numai de preocupări menite să aducă sensibile transformări vieții culturale și economice a eparhiei, ci el era și un pasionat al scrisului. Din scrisul lui, străbătut de sentimentul dragostei pentru glia și neamul românesc, se profilează sufletul larg al ierarhului, suflet risipit pe altarul patriei.

Intre lucrările cele mai importante trebuiesc amintite:

— Vechea Mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei (suprimarea și restaurarea ei), Sibiu 1870.

— Viața arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Baron de Șaguna, Sibiu 1879.

— Memorialul arhiepiscopului și mitropolitului Șaguna, 1889 tom. I.

Și alte diferite broșuri la fel de valoroase.

În lucrările acestea înțeleptul ierarh, a prins într-o inspirată afirmare toate luptele și năzuințele Românilor din arcu carpatic, dornic după o viață mai omenească. În centrul acestor frământări se reliefează figura gigantică a Mitropolitului Șaguna, pe care fidelul interpret, a reușit să-l contureze în adevărata lui lumină.

Academia Română apreciind la justa valoare lucrările și personalitatea lui Nicolae Popea, la ales, încă din anul 1887, ca membru onorar și corespondent, al ei, iar în 1899 ca membru ordinar.

Ședința festivă de recepție, în luminatul corp, a fost prezidată de însuși Regele Carol I.

În mijlocul aclamațiilor, venerabilul vlădică, venit pe pământul țării libere, și-a rostit discursul de recepție, vorbind despre Mitropolitul Andrei Șaguna (13 Martie 1900).

Bătrânul ierarh al Caransebeșului, care și-a făcut un titlu de onoare din lupta pentru înălțarea eparhiei sale, după ce a colectat prinoasele admirației și ale prețuirii unanime, la drumul veșniciei în vara anului 1908, fiind înmormântat în cimitirul bisericii Sf. Ioan Botezătorul din loc.

Numele și viața strălucitului episcop Nicolae Popea, care a fost permanentă renunțare la propria lui ființă, va rămâne peste veacuri o pildă vie pentru credincioșii acestui colț de țară.

Pr. Prof. Virgil Turcan

LECTURI MORALE

CLAUDIA PROCULA*

De A. Fr. v. Krane

— Să-ți povestesc ce-am visat. Fără îndoială, fețele acelea nocturne, n'au venit la mine fără rost... Când am adormit prima dată, n'am văzut decât lucruri confuze. O mare mulțime de oameni, în continuă mișcare ca valurile mării, cari cereau parcă ajutor, cari se rătăciseră, cari se încăierau între ei, totul neclar ca un joc de pantomime. Un singur lucru era limpede, apariția unui om de o impunătoare măreție, încadrat într-o aureolă de lumină care radia din tot corpul lui. Figura aceasta măreață pășea triumfătoare printre acea mulțime agitată și unde ajungea el dispăreau suferințele, neînțelegerile și toate neajunsurile. L'am văzut de aproape, l-am privit îndelung și era acelaș pe care l-au adus la tine azi dimineată. Nu era însă încovoiat de durere, ci majestos și liber. Dar în aceeași clipă am văzut cum se legăna deasupra capului lui un uriaș bloc de piatră încât am strigat: iată imensitatea urei, gata să zdrobiască pe Unsul Domnului...

Însă blocul n'a căzut, ci se legăna mai departe și atunci te-am văzut pe tine, iubitul meu Pontius...

— Pe mine? sări Pilat. Pe mine mai văzut?

— Da, pe tine! Și cum te-am văzut! Stăteai lângă blocul de stâncă, cu o sabie albă în mână, Abea atunci îmi dădui seama că blocul nu plutea liber ci atârna de un fir, drept deasupra capului acelui om divin. Numai ție îți era însă dat dreptul să tai acel fir. Erai deja cu sabia ridicată... Atunci m'am aruncat la picioarele tale și te-am rugat și te-am implorat să te oprești. Dar tu nu voiai. Disperată am început să mă lupt cu tine și'n timpul luptei pământul se desfăcu deodată și eu mă prăbușii în prăpastia fără fund.

Claudia se opri îngrozită de amintirea acelei prăbușiri.

Soțul ei stătea nemișcat, cu bărbia sprijinită în palmi, cu fruntea încrețită.

— Asta-i tot ce-ai visat? întrebă el pe gânduri.

— Ascultă mai departe... Rămăsei câțva timp în nesimțire și apoi mă văzui într-o sală deschisă, al cărei acoperiș era susținut de coloane albe de marmoră. Sala era pe vârful unui munte și în jurul ei, cât cuprindeai cu ochii, stătea adunată o mare mulțime de oameni, înghesuiri unul în altul. Toți se uitau cu ochi lacomi în sală, într-o așteptare încordată.

* Urmare din Nrii 3—4, 1945.

Nu făceau însă niciun zgomot, ci stăteau tăcuți ca niște fantome și păreau ca nu-s oameni ca noi, deși aveau înfățișare omenească. Și eu vorbii în sinea mea și iarăș nu știu de unde mi-a venit această idee: Iată generația vremurilor de apoi... Și am fugit în mijlocul sălii, fiindcă-mi era frică de ei. În sală nu era decât o masă mare din marmoră neagră și pe ea o urnă cu două zaruri: unul negru și altul alb. Nimic altceva. Și cum stăteam singură, ai venit tu și te-ai așezat la acea masă. Cei de afară se îngrămădiră și mai mult și te priveau ținând pe tine și urna încât la un moment dat îmi păru că în jurul tău era un zid viu cu mii și mii de ochi, Și deodată, apărui în fața ta, de cealaltă parte a mesei, omul acela minunat. Stătea, așa cum l-am văzut astăzi, cu mâinile legate, cu hainele rupte ca un condamnat la moarte. Și atunci mi-am dat seama că tu erai acela care trebuia să hotărască. Părai nedecis când ai ridicat încet urna cu cele două zaruri. Și eu tremuram și mă sbăteam fără nicio putere. El își întoarse atunci fața spre mine, mă privi și-mi spuse. Era același voce pe care-am auzit-o mai odineori cu urechile mele. Îmi spuse: „Pilat aruncă pentru mine zarul sorții lui!” În acea clipă bila neagră căzu pe masă. De spaimă îmi pierdui cunoștința

Claudia se opri iar și Pilat întrebă din nou:

— Asta-i tot ce-ai visat ?

— Nu, am mai visat încă ceva: Când mi-am revenit, eram tot în sală, însă omul acela minunat dispăruse și nici pe tine nu te-a mai văzut. Luaseși cu tine și urna căci nu mai era acolo. Pe masă mai rămăsese ceva dar nu puteam distinge bine ce. Mulțimea aceea de fantome era tot în jurul sălii; erau însă mai mulți căci păreau și mai îngrămădiți în șiruri nesfârșite acoperind tot muntele și nu se sfârșiau nici la poalele lui. Totul era învăluit într-o lumină de amurg, nici zi nici noapte, nici soare, nici lună. În această zare crepusculară, toată lumea aceea de fantome își ridică mâinile, arătând spre obiectul care se găsea pe masa de marmoră. Mă uitai și eu și zării bila cea neagră așezată pe un postaf roș. Însă fantomele îmi făcură semn să mă apropii mai mult și atunci descoperii că nu era un postaf, ci un lac de sânge deasupra căruia plutea bila. Și din toate părțile începură să se audă șoapte, un murmur înăbușit, un scâncet pe care-l scotea fiecare din acele ființe hidoase.

O dacă ți-aș putea descrie acel murmur care-mi îngheță și acum sângele în vine. Toți rosteau aceleaș cuvinte: „răstignit sub Pontius Pilat”. Și le repetau neîncetat din gură în gură până la cea din urmă om: Răstignit sub Pontius Pilat !

Pentru a treia oară se opri Claudia din povestire și pentru a treia oară soțul ei o întrebă:

— Asta-i tot ce-ai visat ?

Ea-și adună puterile și continuă:

— Cum acest murmur nu mai contenea, îmi deveni insuportabil. Încercai să-mi astup urechile însă mâinile îmi erau parcă paralizate, când aproape de mine cineva pe care nu-l vedeam, îmi strigă: „Acestea vor fi spuse tuturor popoarelor și în toate limbile, până la sfârșitul veacurilor...”

Mă deșteptai tremurând la strigătul paznicului dela Templu, care anunța sosirea dimineții.

— Inșă murmurul acela straniu îmi vâjăie mereu în urechi și-l aud parcă și acum: răstignit sub Pontius Pilat!... O, soțul meu! Te va apăsa blestemul sutelor de veacuri, dacă vei condamna pe acest nevinovat.

O, dragul meu Pontius, fugi de acest groaznic destin!...

Femeia nu-și mai poate stăpâni durerea și izbucnește în lacrimi. Se agăță disperată de soțul ei pe care cele povestite îl mișcaseră mai mult decât voia el să arate.

— Liniștește-te, scumpa mea! Voi face tot ce-mi stă în putință pentru a-l elibera și-i mângâie capul plecat. Nu fii atât de îngrijorată. Tu singură ai auzit când am spus ludeilor că nu-i aflu nicio vină. Irod va face acelaș lucru, fiindcă-mi cunoaște părerea. L-am trimis la dânsul numai pentru a mai potoli poporul, ațâțat de preoți. Din nenorocire trebuie să lucrez cu multă prudență față de ei ca să nu-mi facă neplăceri prin oamenii lor influenți la Centru. Și așa mă părăsc mereu că sunt prea aspru. Ca și cum ar putea aștia fi altfel stăpâniți decât cu asprime! Fii liniștită. Dacă-l mai târâsc încă odată înaintea mea, voi ști eu cum să-l scap. Numai trebuie să fii prudent.

— O, scapă-l, scapă-l cu orice preț! Soarta ta este legată de a lui pentru totdeauna, suspină Claudia.

Pilat făcu o mișcare, ca și când ar fi vrut să arunce o povară de pe umeri.

— Chiar o atât de mare importanță și încă seculară, nu va avea în niciun caz sentința mea, se apară el cu o voioșie silită.

Generațiile viitoare vor ști prea puțin despre acest lucru! Numai nouă ne pare atât de important.

... De altfel fii sigură că voi ști eu să-ți smulg protejatul din gura acestor câini. Iată mâna mea!

Claudia îi apucă mâna și-i scoase inelul cu sigiliu de pe arătător.

— Dă-mi-l ca zălog, se rugă ea.

El făcu din cap.

— Poți să-l iei, din partea mea. Dar să nu mi-l pierzi căci țin foarte mult la el.

— Îl voi păzi ca ochii din cap! El îmi va fi mărturia promisiunii tale.

În acest moment Aurelian alergă în grabă spre el.

— Stăpâne, îmi aduc iar pe Galilian la tine! Irod l-a trimis înapoi, îmbrăcat într-o hlamidă albă, în batjocură. Ți-a trimis și vorbă că n'are ce face c' un nebun. Auzi-i cum urlă ca niște fiare, gata să sfășie.

Strigătele mulțimii ajungeau acum până la el.

— Pe Jupiter! Ce demoni au intrat astăzi în această gloată mizerabilă! tună guvernatorul sărind furios de pe bancă și aruncându-și în grabă toga.

— Vin, vin imediat!

El aruncă aceste cuvinte scriitorilor săi cari înspăimântați, dau busna afară:

— Stăpâne, stăpâne, au turbat!... până la urmă vor asedia și pretoriul.

De ce nu încearcă! I-aș potoli imediat, înainte de-a ajunge prea departe, îi liniști Pilat cu sânge rece.

În acelaș timp se auzi afară un sunet de trompete și o voce poruncitoare urmată de un zângănit de lăncii ceru liniște. Sgomotul începu să descrească până încetă complet.

Pilat ascultă și zâmbeste satisfăcut.

— Hoho! Bravul nostru Petronius le-a pus în piept lănciile și s'au cumișit. Păcat că nu pot comanda cum ași dori! Toată plebea aceasta ași măcelari-o împreună cu clica aceea a fariseilor, încât nici unul să nu mai rămâie!

Ne putându-și stăpâni altfel furia, își frângea neputincios mâinile, știindu-se prins în lațul unor intrigi mai tari decât el. Va fi oare în stare Pilat să scape din mrejele lor? În această clipă s'ar părea că da. Cu pași grei, porni hotărît după ce mai strigă încă odată soției:

— Ai inelul meu amanet! Îl voi scoate! Trimite-mi-l în momentul când te vei îndoi de mine.

Claudia a rămas iar singură, însă nu pentru multă vreme. Abia își îndreptase gândul într-o rugăciune fierbinte spre Dumnezeu lui Israel, când o servitoare veni în grabă și-i anunță:

— Stăpână, nobila Serafia, roagă să fie primită.

— Serafia?!... Vine tocmai la timp: Condu-o la mine aici, în grădină.

Servitoarea dispare imediat. Claudia ridică mâinile plină de speranță.

„Îți mulțumesc Ție, adevăratul Dumnezeu, că mi-ai trimis pe aceea pe care atât de mult o dorea sufletul meu”. Și se întoarse spre femeia care se aproia îmbrăcată în doliu.

În aceste zile sfinte, niciun iudeu n'ar fi intrat într-o casă de păgân, ea-i însă silită s'o facă.

— Stăpână, am venit să-ți implor ajutorul, se rugă ea, căzând în genunchi.

— Pentru tine voi face tot ce stă în puterea mea, răspunse Claudia, ridicând-o cu drag lângă ea. Spune-mi numai cererea ta.

— În numele Dumnezeului nostru pe care și tu îl adori, mijlocește pe lângă soțul tău pentru Iisus din Nazareth, pe care dușmanii lui l-au târît în fața judecății, gemu femeia.

— Nu mai e nevoie să mă rogi căci am făcut-o deja, fu răspunsul prompt. Iată inelul pe care soțul meu mi l-a dat ca zălog că-l va elibera. El nu i-a găsit nicio vină.

— O, binecuvântată fii tu... Începu Serafia dar se opri imediat.

Claudia o privi deaproape, se plecă spre ea și-i șopti apăsător ca și cum i-ar destăinau un mare secret:

— Trebuia să fac totul ca să-l salvez, căci Iisus din Nazareth este unsul Domnului.

Serafia tresări.

— Cum, Stăpână... tu știi...?

Claudia puse degetul pe buze și zâmbi, apoi zise:

— Am aflat astă noapte într'un vis pe care Dumnezeu mi l-a arătat.

— Atunci Domnul te-a prețuit în mod deosebit! constată femeia adânc emoționată.

Claudia o îmbrățișă și-i spuse,

— Numește-mă de acum înainte, soră! Suntem doar una prin credință.

Serafia rămase puțin încurcată. Ea nu îndrăznește încă să numească astfel pe o păgână. Oricât ar fi de vrednică, totuși ea nu aparține poporului ales.

Însă ea ar putea fi considerată ca prozelită... și inima Serafiei bătu cu aceeași dragoste. Ea alege deci drumul de mijloc, fără ca cealaltă să observe.

— Scumpă Claudia! zise ea plină de iubire și răspunse din toată inima la îmbrățișare. În naivitatea ei, păgâna nu bănuiește sensul și în culmea bucuriei începu să-i istorisească visul, când ecoul unei explozii de strigăte și urlete ajunse până în liniștea grădinii, unde stăteau ele. Cele două femei se ridicară speriate. Ce poate fi aceasta? Involuntar Claudia alergă în galerie de unde se vedea piața. Serafia alergă după dânsa, în prada unor rele presimțiri.

Amândouă erau acum în fața aceleiași ferestre de unde soția guvernatorului privea cu o seară mai înainte. Marea piață mișună, iar de o lume agitată, furioasă, sălbătică, care de data asta se îngâmădia mai mult spre Lithostraton unde se duc pertractările cu trimișii Marelui Consiliu. Aici atmosfera este foarte încărcată. Întrebările și răspunsurile scapă ca fulgerul și nimeni nu știe încă ce va ieși din această încăierare.

Acuzatul nu se vede. Poate este în pretoriu, sau stă așa fel încât mulțimea setoasă de sânge care se înghesuia tot mai mult l-a acoperit complet:

„De aici nu vom afla nimic, nimic, zise Claudia“. Ea se îndreaptă spre Aurelian, care stă lângă sentinela dela ușă.

— Unde au ajuns cu discuțiile? Întrebă ea scurt și aspru.

Aurelian este mai supus de când a observat că prezența soției îi este plăcută guvernatorului.

— Stăpână, răspunse el înclinându-se până la pământ, merge foarte greu cu acești ludei încăpăținați! Nici nu vor să audă, oricât de tare li s'ar vorbi. Stăpânul nostru s'a adresat acum poporului și încearcă să se pună de acord cu el. Iudeii au dreptul să ceară de sărbătorile lor eliberarea unui condamnat. El a pus să li se aducă aici de față unul pentru ca ei să aleagă între Iisus din Nazareth și...

„Barabas!... Barabas!... Barabas...“, urlă miile de voci afară, acoperind ultimele cuvinte ale sclavului.

Serafia face un gest de apărare cu mâinile înainte. „O, Dumnezeu lui Israel! Au ales pe tâlhar...!“

„Încă nu, încă nu“, șoptește Claudia. „Ascultă, soțul meu le vorbește iar“.

Serafia ascultă însă vocea guvernatorului se pierde în tumultul asurzitor de afară.

— Stăpână, merge prost! spuse Aurelian pe gânduri, Iudeii și-au ieșit din minți, guvernatorul abea dacă mai este stăpân pe situație; în orice moment poate izbucni revoluția. Vai de noi dacă asediază pretoriul!

Claudia făcu un semn disprețuitor cu mâna. În sufletul ei se trezi mândria de romană.

— Atunci vom cădea cu glorie, numai să rămânem de partea dreptății! Și ca dovadă a celor spuse, te trimit la soțul meu! la acest

inel și du-te la Pontius Pilat, arată-i și spune-i aceste cuvinte, în auzul tuturor: Claudia Procula îți amintește: nimic să nu ai cu dreptul acela, căci mult a suferit, azi, în vis pentru el.

Aurelian se înclină și dispăru după draperie. Prin deschizătura făcută ea zări o clipă pe cei din sală, și pe condamnat între doi soldați. Serafia se uită și ea și suspină adânc: O, Dumnezeu! oștirilor, ajută-ne.

— Iată îl aduc pe Baraba! strigă Claudia și-l arată cu mâna. A ajuns pe Lithostraton... ho, ho, ce înfățișare groaznică.

— A săvârșit șapte omoruri! îi șoptește la ureche Serafia. A făcut lucruri și mai oribile împreună cu banda lui, ... lucruri cari nici nu se pot spune! Tot poporul îl blestemă...

— Atunci îl vor elibera pe Galilean! apucă să spună convinsă Claudia, când se opri brusc. În piață răsună iar trompetele prin vacarmul care a reînceput.

Încet, încet se făcu din nou liniște. Aurelian apare de după perdea și pune inelul în mâna Claudiei.

— Ți-a trimis îndărăt inelul, Stăpână, ca semn că-și va respecta promisiunea. Acuma vrea să-l arate pe amândoi poporului, pe Baraba și pe Galilean.

— Atunci vor putea alege! Când vor vedea acest monstru se vor răzgândi! Făcând această reflecție, Serafia răsuflă ușurată.

Claudia ridică în același moment mâna. „Ascultă!” Se auzi vocea lui Pilat.

— Pe care din doi vreți să vi-l liberez, pe Baraba sau pe Iisus? strigă el cu voce tare, ca să fie auzit cât mai departe.

O clipă de tăcere, apoi se auzi ca mugetul unei furtuni, care a izbucnit deodată:

— Pe Baraba...! pe Baraba...! pe Baraba...! urlă țipă, strigă din toate părțile plebea, încât se cutremură văzduhul.

Un sunet scurt de trompete și vocea guvernatorului se auzi din nou:

— Dar ce să fac cu Iisus care se chiamă Hristos?

Vocea lui Pilat nu mai pare aceeași, poruncitoare și hotărâtă, ca la început. În vorbele lui este ceva binevoitor o cedare care atinge dureros pe Claudia. Aici nu poate fi vorba de blândețe!

Poporul a prins slăbiciunea și acum urlă și mai tare. La întrebarea guvernatorului el dă un groaznic răspuns:

„Răstignește-l!... Răstignește-l!”

L. B.

(Sfârșitul urmează)

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CĂRTI

Dr. Em. VASILESCU, Lecții introductive în Filosofie,
București, 1943, pg. 87, prețul 180 Lei.

Un nou talent și o muncă prodigioasă ce-și face loc și se impune, cu autoritate, pe câmpul filosofic-teologic.

Cu doctoratul Facultății de teologie din București la bază și cu studii de completare în străinătate — știm doar despre cele dela Bordeaux, unde își atrage simpatia prof. Gaston Richard¹ —, pâr. prof. Em. Vasilescu muncește astăzi, cu sârguință, în lumina Facultății de teologie din Sibiu, știind să se desprindă din această lumină cu individualitatea și cu meritele sale, aparte, și să lumineze, la rândul său, între stelele ce impun și înaltă prestigiul din ce în ce mai mare al acestei facultăți.

Lucrările sale sunt citite de toată lumea, cu aceeași curiozitate, de teologi ca și de filosofi.

Mare adept — pe cât și de mare amic al filosofiei — al prieteniei și armoniei între teologie și filosofie, alege și rezolvă chestiuni dintre cele mai grele, care au fost considerate întotdeauna ca pietre de scândală între aceste două discipline.

Cu o autoritate însă, tot atât de inflexibilă, știe întotdeauna să scoată în evidență pozițiile unice creștine și să le impună adevărul lor.

A scris până acum:

Interpretarea sociologică a religiei și moralei. Școala sociologică franceză. Studiu critic. Cu o prefață de Gaston Richard, București, 1936, în care scoate în evidență aberațiile acestei școli și impune teza creștină: Parte din concluziile adânci ale acestui studiu sunt totdeauna grăitoare, prin adevărul lor: „Teoretic, această interesantă încercare a sociologiei franceze, numai la câteva decenii după apariția ei, poate fi socotită ca trecută deja în domeniul istoriei filosofiei. Practic însă, filosofia sociologistă pătrunde ca umezeala: încet, dar adânc și greu de scos. De aceea, oricât de frumoasă ar fi lupta teoretică și oricât zel ar pune teologii în demontarea construcției sociologice, rezultatele vor fi neînsemnate, dacă acțiunea de rezolvare a conflictului teoretic nu se dublează de o acțiune de zidire sufletească în adâncime. Căci, pe cât de șubredă este înșurubarea sociologistă, pe atât de vătămătoare devine ea dacă are adepți devotați. Și tot asemenea, pe cât de sublimă și veșnică este Evanghelia lui Iisus, pe atât de zadarnică rămâne ea dacă nu-și găsește apostolii care s'o coboare în suflete și în viață.”²

¹ Nu deținem alte informații biografice.

² Interpr. sociol. a rel. și mor. p. 158.

Râvna casei Tale. Gânduri și îndemnuri spre folosul Bisericii, București, Cugetarea, 1940.

În această lucrare a sa, autorul adună o serie întreagă de diferite articole răspândite, cu dărnicie, prin toate cotidienele și periodicele românești. În ea întâlnești chestiunile cele mai interesante, atâturi de probleme vitale sociale și morale; noduri nedeslegate filosofice alături de greutăți teologice evitate de multă lume.

Articolele acestea sunt și vor rămâne o pildă pentru oricare teolog misionar cu scrisul și peregrin cu tipărirea lui, prin publicațiuni streine și majoritatea închise pentru teologi.

Dar, citind numai titlurile lor, ai o carte de vizită recomandată dela sine!

Probleme de psihologie religioasă și filosofie morală, Ed. II, Buc. Cugetarea, 1941.

Cu același bun gând, care a stat la temelia străngerii articolelor din „*Râvna casei Tale*”, autorul adună, de astă dată, articole de mai lungă respirație și de mai hotărâtă nuanță psihologică și morală.

Parte din ele ne sunt cunoscute din publicațiuni periodice de seamă, ca: *Biserica ortodoxă română*, *Studii teologice*, *Raze de lumină*, etc., unde au făcut o deosebită senzație, atunci când au apărut. Dintre acestea cităm studiile mari, unice în genul lor: *Materialismul medical*, *Misticism și patologie*, *Problema libertății spirituale în filosofia lui Bergson și Durkheim moralist*.

La „anexe”, remarcăm studiile de mare rezonanță: *Sufletul și corpul și Există o filosofie creștină?*

Toate aceste titluri sugestive sunt prezentate și rezolvate cu o mână de maestru. Articolul: „*Există o filosofie creștină?*” s’ar putea bucura de paginile oricărei antologii filosofice din țară și streinătate.

În cursul lui, autorul, referindu-se la atacul filosofului francez *Emile Bréhier*, observă pe bună dreptate: „Dacă se producea la noi în țară un astfel de rechizitoriu al filosofiei creștine, am fi răspuns probabil prin obișnuita „politică a tăcerii”, așa cum tăcem în fața dogmatismului științific, în fața sociologismului ateu, în fața curioasei psihologii religioase a Românilor și în fața multor, multor provocări directe sau indirecte, voite sau nu”.¹

În afara acestor lucrări, pâr. prof. Em. Vasilescu a mai scris în colaborare cu M^{tr}. Irineu Mihălcescu: *Educația morală prin lecturi și Apărarea credinței*, lucrări unice în genul lor, precum și diferite manuale de religie pentru gimnazii și licee.

Lecții introductive în Filosofie, București, 1943.

Ultima sa lucrare are un caracter pronunțat filosofic. Toată lumea noastră teologică știe că n’avam niciun manual practic de filosofie religioasă, după care să se poată informa căutătorul neliniștit al unor răspunsuri, care se dau așa de greu în această disciplină.

După cine să te ții atunci?

După dl Al. Posescu, după dl M. Florian, după dl M. Uța?

¹ Probl. de psih. rel. și filos. mor. p. 197.

Iată de ce lecțiile acestea magistrale, ținute studenților în teologie, au un folos însuțit pentru toată lumea. Ele cuprind: *Obiectul filosofiei, Raportul dintre filosofie și religie, Raportul dintre filosofie și știință, Greutățile studiului filosofiei și foleasele sale, Metodele și împărțirea filosofiei.*

Toate aceste chestiuni sunt rezolvate într'un mod impecabil și într'o frumoasă limbă românească.

Vederile creștine, drepte și luminoase, care onorează pe autor, impun și această lucrare printre capodoperele genului.

P. Rezuș

Prof. Dr. I. PETREUȚĂ, Spiritismul,

Timișoara 1945, 156 p., 400 lei.

Ca un început promițător și lăudabil, în Biblioteca religioasă „Biserica bănățeană” a Eparhiei din Timișoara, apare ca prim număr, cartea Păr. prof. I. Petreună, *Spiritismul*. Problema spiritismului este tratată în multe discipline teologice (Apologetică, Sectologie, Teologia morală) și cum mulți dintre creștini, practicieni ai spiritismului, sunt de bună credință că el este creștin, cartea Păr. prof. I. Petreună vine să lămurească, în mod temenic și documentat, marea greșală în care se mențin toți aceia care cred că Spiritismul s'a născut din doctrina creștină.

În opera sa, Păr. prof. Petreună analizează pe rând: Noțiunea, istoricul, formele de practicare, fenomenele și doctrina spiritistă, spre a trece apoi la critica lui, precum și la explicarea fenomenelor spiritiste.

În capitolul în care Păr. profesor face critica spiritismului, ajunge la concluzii frumoase: că el este un fel de religie, întru cât presupune o legătură între om și divinitate, dar nu este și știință, deoarece pornește dela principii și se coboară la fapte, pe când știința urmează drumul invers (p. 76). Față de creștinism, spiritismul este diametral opus. El neagă divinitatea lui Iisus Hristos, egalitatea lui cu Tatăl, inspirația Sf. Scripturi, providența; dar afirmă preexistența materiei, existența spiritelor, contactul dintre lumea pământească și cea de dincolo (p. 77 ss).

Bazat pe temeluri științifice, cu o argumentare logică și clarvăzătoare, Păr. prof. Petreună este pătruns în opera sa de ideea de a arăta adevărul pur, că spiritismul nu-și are originea sa în creștinism. Din această cauză cartea Păr. profesor formează un bun îndreptar pentru toți creștinii, clerici și mireni, și ar trebui să nu lipsească din mâna niciunui teolog.

M. Chialda

*Preotul IOAN G. COMAN: Cazul Hippolyt Callist.
Considerații istorico-patristice,*

București (Tipografia Cărilor bisericești), 1944, pp. 30, lei 300.

Dacă „infaibilitatea papală” nu poate fi admisă ca dogmă, aceasta are drept cauză printre altele și faptul că mai mulți papi au căzut în erezie. Acum 10 ani, pâr. prof. Dr Ion Pasca, dela Academia Teologică din Cluj, ne arăta, bazat pe „documente istorice”, doctrina eretică a papilor Liberiu (325—366), Vigiliu (537—555) și Honoriu (625—638).¹ Șirul papiloreretici desigur nu se reduce la acești trei. Spre completarea lui, studiul de acum al pâr. prof. Dr Ioan G. Coman dela Facultatea de Teologie din București, ne prezintă viața de aventurier și doctrina de eretic a celui ce a șezut pe scaunul Sf. Petru între anii 217—222.

După ce zadarnic s'au străduit teologii romano-catolici a contesta autenticitatea operei *Philosophoumena*,² care ne aduce informațiile privitoare la erezia callistiană, văzând că procedând astfel nu vor ajunge la rezultate mulțumitoare, unii s'au mulțumit să treacă cu vederea aceste lucruri, (cf. art. Calixte I er, Saint. în *dictionnaire des Papes ou histoire complète de tous les souverains pontifes depuis Saint Pierre jusqu'à Pie IX*, par M. C-F. Chevé; publié par M. l'Abbé Mique, Paris, 1857, col. 208—211) iar alții să-i demonstreze prin argumente puerile și nejustificate tocmai ortodoxia. (Cf. M. l'Abbé Freppel, *Origène, Cours d'éloquence sacrée*, Paris (Ambroise Bray) 1868, pp. 171—172 și Ioseph Schwane, *Histoire des Dogmes. Période antécédente*, Trad. de l'Abbé P. Belet et complétée par l'Abbé A. Degeol. Tome I, Paris (G. Beauchesne et Cie), 1903, pp. 159 și 161.

Ceeace rămâne însă stabilit e că ortodoxia papei Callist, cum și a predecesorului său Zephyrin, este foarte discutabilă, ea ajungând la compromisuri. (Adolf Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, Erster Band, Vierte Auflage, Tübingen, (Paul Siebeck), 1909, pag. 768, cf. pp. 749—750).

E interesant cum, chiar în literatura neteologică, erezia lui Callist e un fapt cunoscut. Astfel scriitorul francez Gustave Flaubert în „Ispitirile Sfântului Antonie (trad. de Al. Bogdan, București (Eminescu), 1926, pag. 75) pune pe respectivul papă întreeretici și-l face să exprime următoarele cuvinte: „Tatăl și Fiul sunt cele două moduri ale unui singur Dumnezeu”.

Pâr. prof. Coman, tratează problema în două mari capitole, cari indică și cele două cauze cari au determinat conflictul dintre Hippolyt și papii Romei cauze de ordin obiectiv, unde se plasează lămurirea celor două interesante probleme, a) „problema hristologică a monarhianismului sau sabellianismului”, p. 4—9, și b) „problema gravă a libertinajului moral printre clericii și printre creștinii de elită ai vremii”, pp. 9—13,³ și 2) cauze de ordin subiectiv, sau așa zisa „ambție orgolioasă a lui Hippolit”, pp. 13—29.

1 Prof. Dr Ion Pasca, Contribuțiuni la istoria infaibilității papale. Viața și doctrina episcopilor romani: Liberiu (325—366), Vigiliu (537—555) și Onoriu (625—638), în „Zece ani în slujba bisericii și Neamului”, Anuarul Academiei Teologice ort. rom. Cluj, Cluj, 1934, pp. 241—304.

2 Vezi buna traducere: Hippolyte de Rome, *Philosophoumena ou réfutation de toutes les hérésies*. Première trad. trad. franc. avec un introduction et des notes par A. Siouville, în colectia „Les textes au christianisme”, Paris (Paris (Rieder 1929; pentru cazul Callist vezi vol. II, pp. 185—193 „Sur Calliste”).

3 Cf. Angel Constantinescu, *Regenerarea femeii prin creștinism*. Rolul și misiunea ei. Teză pentru licență, București, 1902, pp. 155—156.

Seriozitatea și temeinicia cu care autorul tratează problema cazului Hippolyt-Callist, cum și scrierile-i anterioare de o neîntrecută valoare științifică și teologică, sunt cea mai bună recomandare ce s'ar putea aduce broșurei, pe care o prezentăm cititorilor noștri. De încheiere, oferim spre meditare concluzia mult grăitoare la care ajunge autorul: „Obsesia oricărui catolic este de a face din orice papă șeful Bisericii universale. De ce să nu fie și papa Callist așa ceva? Restul nu interesează. Hippolyt are vina de a fi fost un simplu preot. Ce ar fi fost și ce ar fi el pentru catolici dacă ar fi fost papă? „Una dintre cele mai strălucite podoabe ale scaunului lui Petru“. (pag. 30).

Diacon N. Corneanu

Biblioteca „BISERICA BĂNĂȚEANĂ“

Centrele noastre episcopale se vădesc a fi, cu toată vitregia vremurilor prin care trecem, adevărate focare de cultură și spiritualitate.

Sibiul ortodox stă strajă în inima mitropoliei noastre ardeleni, iar Sighetul, Clujul, Oradea Mare, Aradul, Timișoara și Caransebeșul, adevărate cetăți spirituale, se înalță maiestose la liziera apuseană a românismului.

Pretutindeni se muncește cu înfrigurare, se arde uñdelemnul curat în candelă credinței, se varsă entuziasmul neprefuit al marilor elanuri și inițiative...

An de an, apar reviste prețioase ce se mențin cu bărbăție, cu toată scumpetea tiparului, lună de lună ies de sub teascurile tipografiilor eparhiale fel de fel de broșuri, lucrări și studii serioase și temeinice.

În eparhia noastră soră a Timișorilor ostenește la redacția revistelor „Duh și Adevăr“ [împreună cu pr. Melentie Șora] și „Biserica bănățeană“ valorosul publicist bănățean și eminentul teolog Dr Victor Vlăduceanu, a cărui muncă asiduă și fără preget pe însoirile ogoare ale Bisericii noastre străbune începe a-și vădi prețioasele sale roade. Amândouă revistele, pe care le conduce D-Sa, apar într-o haină impecabilă tehnică și într-o factură științifică ireproșabilă, iar regularitatea apariției este impresionantă.

Zilele acestea, revista „Biserica bănățeană“ a inaugurat o *bibliotecă teologică*, cu un eminent nume și un valoros studiu: Prof. Dr. Ioan Petreușă, *Spiritismul, Timișoara, 1945, pg. 156, prețul 400 lei*, pe care-l recensăm, altundeva, în corpul revistei noastre.

Din prilejul acestei inaugurări ne facem și noi personal o bucurie aleasă sufletească, ca întotdeauna când pe întinsul mândrului nostru Bănat răsare o nouă floare plăcut mirositoare, spre înfrumusețarea livezilor duhovnicești ale Bisericii ortodoxe.

Dorim, de aceea, acestei biblioteci o viață lungă și un șir ne-sfârșit de studii, iar redactorului deplina și curată mulțumire a lucrătorului ce-și face, cu aleasă și nobilă convingere și pricepere, munca sa.

Petru Rezuș

R. L. BRUCKBERGER, La valeur humaine du saint, Neuchâtel, Série blanche, 1943, pg. 61, prix ?

Vremurile actuale, cu dramatismul lor zilnic, au săltat pe cumpăna valorilor umane tot felul de produse inerente stării de războiu și de desechilibru psihic.

Războiul cultivă, cu plăcere, sentimentele de ură între indivizi și popoare, când dușmăniile se spală cu moarte și sânge.

În astfel de împrejurări, cartea dominicanului *R. L. Bruckberger*, numită „*Valoarea umană a sfântului*“, e ca o ramură de măslin fluturată în calea sentimentelor de dușmănie și răzbnare, care au cuprins cosmosul, e ca o invitație la dragoste și umanitate.

Căci sfântul este concretizarea individuală a unei dragoste mai arzătoare față de aproapele, decât în oricare altul dintre exemplarele speciei omenești, atât de nefericită și atât de încercată.

Piscuri de lumină, înălțate peste cetatea sumbră a norilor, oaze de odihnă și pace, răsărite în mijlocul mării furtunoase și pustiului arzător, liman mântuitor din vitregia nenorocilor de tot felul, far strălucitor de speranță și credință, sfântul luminează eteroclita, furtunoasa, neguroasa, dușmănoasă față a lumii, o umanizează în sentimentele sale, o apropie de crucea de pe Golgotha și o mântuiește.

Sfinții justifică, astăzi, cruțarea Sodomei și a Gomorei de către Dumnezeu, care cu imensa Sa bunătate priveghează asupra noastră.

Dominicanul *R. L. Bruckberger* scoate toate aceste elemente în evidență, punând accentul adevărat asupra valorilor permanente umane ce se odihnesc în individualitatea sfântului [pg. 8 sq.]

„Este imposibil cu un suflet să se apropie de Dumnezeu, fără a se curăți“ [pg. 24]. Dragostea de Dumnezeu este greutatea profundă a ființei spirituale [pg. 25]. Sfântul nu este supraom [pg. 27]. Dumnezeu lucră din interiorul omului, respectând această umilă materie umană pe care a creat-o [pg. 28]. Opera de devotare lui Dumnezeu pe care o îndeplinește cineva care vrea să fie sfânt nu poate fi statică, ci dinamică [pg. 31]. Înălțuirea sfântului în dragostea sa [pg. 35] este totală. Creștinătatea este o întreprindere de renovare și de organizare temporală, inspirată de principiile evangheliei [pg. 49].

Iată numai câteva teze pe care le desvoltă studiul prezent, spicuite de pe paginile sale bogate în reflexii teologice și psihologice.

P. R.

NOTE

Pastoralele arhierilor noștri

Tradiția Bisericii noastre ortodoxe cere din partea ierarhilor noștri, ca, în fiecare an, de sfintele sărbători ale Nașterii și Învierii Domnului, să trimită turmei ce se află sub ascultarea cârjei lor de arhipăstori duhovnicești scrisori pastorale.

Ele vestesc marile evenimente religioase ale anului bisericesc, îmbărbătează sufletele celor păstoriți, picură nădejde în inimile celor obidiți și năpăstuiți, învață, ceartă, îndeamnă, răsplătesc...

Momente solemne sunt acelea, când cuvântul ierarhului se citește de pe amvonul bisericilor, pe întreg cuprinsul eparhiei...

Folosul lor este, de aceea, atât de mare, lumea credincioasă le ascultă cu atâtă băgare de seamă, îndemnurile lor sunt atât de sfinte, încât mulți dintre ierarhii noștri au socotit că este bine a trimite scrisori pastorale către credincioșii lor și în alte răstimpuri ale anului, din prilejul altor evenimente însemnate în viața spirituală a supușilor lor.

Pilda cea mai strălucită, de neconținută veghe în fruntea turmei sale duhovnicești, ne-o oferă *I. P. S. S. Mitru Dr. Nicolae Bălan*. După el s'au luat, cu mult folos, și alți ierarhi ai Țării noastre.

Toate aceste pastorale, ce sunt trimise, an de an, către toate enoriile ortodoxe ale țării, cuprind comori de simțire ortodoxă și națională,

căci înalții ierarhi sunt cei mai chemați să vorbească în numele Bisericii noastre străbune.

Parte din aceste pastorale apar, fragmentar, prin ziarele și periodicele anului, dar cele mai multe rămân înmormântate în uitare...

Rar care dintre ierarhi le adună, pe ale sale proprii, și le tipărește într'un mănunchiu...

S'ar cuveni, de aceea, ca pastoralele arhierilor noștri să se bucure de o altă soartă. Ele ar trebui adunate de Sfântul Sinod al Bisericii noastre, an de an, și tipărite într'un volum, sub titlul notei noastre.

Din aceste publicațiuni periodice Biserica noastră ortodoxă n'ar avea decât de câștigat.

P. R.

Procesul Mântuitorului

Un jurist român, premiat al Academiei Române, și un profesor de teologie, erudit în materia sa de specialitate, și-au înfrățit puterile, și-au îngemănat cunoștințele, și-au sporit dragostea lor mare față de Domnul nostru Iisus Hristos, stăpânul veacurilor și al oamenilor, și ne-au dăruit, în aceste vremuri de sporită necredință, documentatul studiu asupra „*Procesului Mântuitorului*”.

Un studiu unic în știința teologică românească, care se înscrie între cele mai prețioase și mai originale monografii ale Testamentului Nou.

Dr. Ioan Fruma și Păr. prof. univ. Dr. Grigorie T. Marcu au adus, la piciorul crucii de pe

Golgotha, cea mai nobilă jertfă ce o putem aduce noi teologii cu munca noastră umilită: stabilirea științifică a adevărului mântuitor, care stă la temelie întrupării, răstignirii și învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Mai avem însă, ceva de adăugat: Sibiul ortodox se dovedește, pe zi ce trece, centrul spiritualității ardelenene, bogat în inițiative științifice genuine, multiplu și original în lucrări și studii, trainic în clădirea măreață a ortodoxiei noastre străbune pe aceste meleaguri.

Sprijinul neprecupețit ce se dă acolo cărții, studiului și meditației ar trebui imitat în toate centrele noastre episcopale și mitropolitane

din țară, în care aceste nobile ocupațiuni lăncezesc de-o vreme încoace, sau au făcut loc administrativului sterp în alese flori și roade, care au nîmbat coroana Bisericii, în primele sale secole de existență, și au mărit gloria veșnică a unor sfinți părinți ca: Grigorie cel Mare, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur și alții.

Când se va scrie odată istoria Sibiului ortodox, numai prin înalta și susținuta sa culturalitate acest oraș va fi nemuritor și unic!

Asupra studiului „*Procesul Mântuitorului*” vom reveni, în cadrele revistei noastre, cu o recenzie amplă.

P. R.

CRONICĂ

Biserica rusă și streinătatea

Noul patriarh Alexis a reluat legăturile ecumenice cu bisericile ortodoxe surori din streinătate.

Delegații impozante au fost trimise la frații ortodocși bulgari, iugoslavi și români.

Pe noi ne-a vizitat arhiepiscopul Inochentie al Chișinăului, cu care prilej s'au manifestat frumoase sentimente de solidaritate și comuniune ortodoxă din partea înaltei noastre ierarhii.

Altă delegație ortodoxă rusă s'a îndreptat spre Anglia, unde a fost primită de însuși regele George.

În sfârșit, altă delegație s'a îndreptat spre Constantinopol, Grecia și Sfântul Mormânt.

Una dintre declarațiile patetice ale patriarhului Alexis cuprinde necesitatea imperioasă ca patriarhul de Constantinopol să ducă, în cadrele ecumenicității ortodoxe, importantul rol ce-i revine, iar biserica Sfânta Sofia să fie redată cultului ortodox.

Activitatea aceasta ecumenică a ortodoxiei rusești va întări legăturile milenare dintre bisericile surori ale Orientului ortodox.

Patriarhia din Constantinopol va reinvia la o nouă viață.

P. S. S. Nicolae Colan, episcopul Clujului

Recepția episcopului Nicolae Colan al Clujului a prilejuit la Academia Română o adevărată mărturisire de credință ortodoxă.

Biserica ortodoxă din Ardealul de Nord își verifică totdeauna puterile sale mari mântuitoare, pentru poporul românesc, prin gura reprezentanților săi iluștri, între cari deține locul de frunte și P. S. Sa Nicolae, episcopul sărbătorit al Clujului românesc.

Reorganizarea dela Culte

Părintele Ministru C. Burducea a reorganizat Ministerul Cultelor.

În Monitorul Oficial Nr. 105 a apărut decretul lege, care cuprinde noile principii de funcționare a acestui minister.

În sarcina acestui minister cade acum controlul învățământului religios secundar și special [Academiile teologice].

Ministerul are mari puteri și în ceea ce privește existența și funcționarea episcopilor și mitropoliilor.

Charta mondială

Noua chartă mondială a lumii a fost semnată la San-Francisco.

O nouă așezare a lumii a fost statornicită, pe paragrafe legale, care înlătură din viața omenirii agresiunea și războiul.

Încetul cu încetul, omenirea revine la biblicele cuvinte ale Mântuitorului: „Pace vouă!”

Dar, pacea aceasta, atât de necesară sufletelor noastre, trebuie apărată!

Noua organizație a păcii este întemeiată pe alte baze decât cele ale „Ligii Națiunilor”.

Mesajul Papei

„Odată obținută victoria militară — spuneau Hitler, Rosenberg, Goebels, etc. — vom înlătura definitiv Biserica” — a constatat papa Pius, întemeiat pe documentele ce le posedă.

În sfârșit, iată neopăgânismul german, pe care-l preconiza în lume național-socialismul german demascat de șeful spiritual al întregii lumii apusene: Papa Pius dela Roma.

Lupta surdă dintre Vatican și Berlin a existat și a fost dusă cu o mare putere în tot acest timp.

Astăzi papa Pius a dat cărțile pe față și a demascat grozava primejdie ce amenința Biserica creștină.

P. R.

Bibliografie teologică

Mitropolitul Nicolae, Mântuește Doamne Poporul Tău, Sibiu, 1945.

Anghel, V., Creștinism și păgânism, București, R. Cioflec, 1944.

Belu, D. I., Prof. acad. Dr., Premise pentru o nouă etică românească, Timișoara, 1945.

Călugăr, D., Conf. univ., Preocupări catehetice, Sibiu, 1944.

Câdea, Sp. Dr., Apostolatul laic, Sibiu, 1944.

Câdea, Sp. și Oancea, Z., Bunevestiri. Predici, Sibiu, 1944.

Cotoșman, Gh., Dr. Prof. acad., Privilegiile Românilor în cadrul districtelor valahe bănățene, Timișoara, 1944.

Criveanu, Nifon, Mitr. Olteniei, În grădina Ghetsimani, Craiova, 1944.

Fruma, I., și Marcu, Gr. T., prof. universitar, Procesul Mântuitorului, Sibiu, 1945.

Iftimie, Gh., Lucian Blaga și Creștinismul românesc, Iași, 1944.

Marcu, Gh. T., Prof. univ. Dr., Un temei documentar al istoricității cărților Noului Testament: Fragmentul Muratori, Sibiu, 1944.

Mateiu, I., Prof. univ. Dr., Opera școlară a Mitropolitului Șaguna, Brașov, 1944.

Mladin, N., prof. acad., Bucură-Te Maică Pururea Fecioară, Sibiu, 1945.

Morariu, L., Prof. univ., Cazania lui Varlaam, R. Vâlcii, 1945.

Morariu, L., Zbucium pentru biserica arboroseană la 1870, R. Vâlcii, 1945.

Neaga, N., prof. univ. Dr., Hristos în V. Testament, Sibiu, 1944.

Petreuță, I., Dr. prof. acad., Spiritismul, Timișoara, 1945.

Rezuș, P., Prof. acad. Dr., Știința mărturisitoare de Dumnezeu. O încercare de filosofie creștină a științei, Caransebeș, 1944.

Sârbu, C., Conf. univ. Dr., Natura și valoarea timpului, Sibiu, 1944.

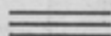
Tudor Demian, Pr., Jertfa Laudei, Arad, Diecezana, 1945.

Vizirescu, M. Pan, Poesia noastră religioasă, Cluj, 1944.

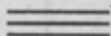
Vonica, Nicolae, Viața și pilda sf. Ioan Botezătorul, Sibiu, 1944.

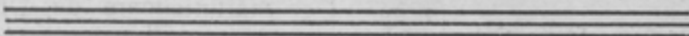
Onor. Domni sunt rugați a ne trimite abonamentul, pe adresa administrației revistei.

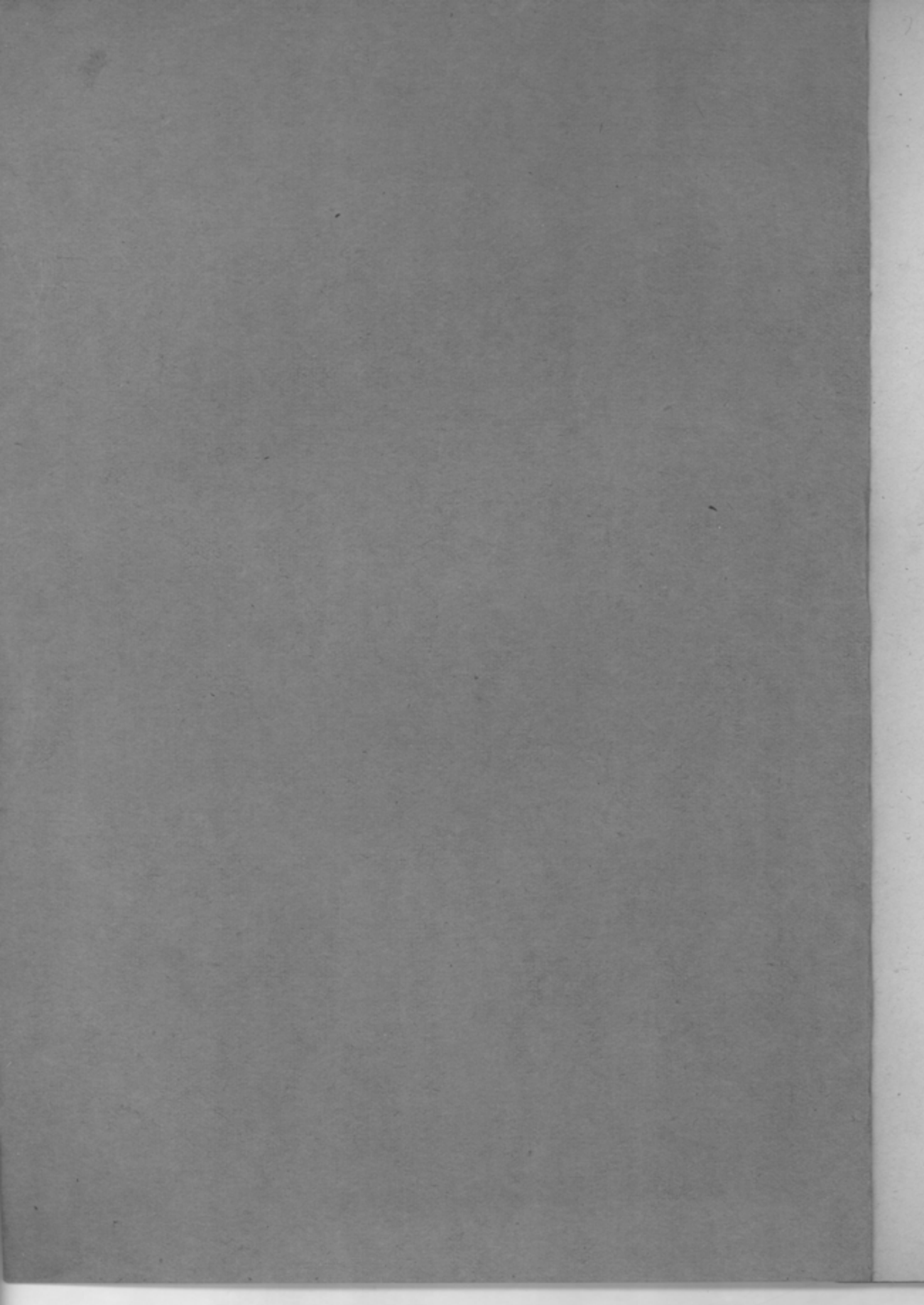
Manuscrisele se vor trimite din vreme. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Ordinea articolelor e determinată de necesități tehnice, nu de alte considerațiuni.

Din cauza scumpirii excesive a hârtiei, tiparului și mânei de lucru suntem nevoiți a majora abonamentul anual la 2500 lei
Pentru instituții 5000 lei
Un număr 250 lei

3
4
2 243 2 4

ANTICIPAȚIA TIMBULUI
LEI 4